

ISSN: 1848-2228

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO
CROATIAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
KROATISCHE PHILOSOPHISCHE GESELLSCHAFT
ASSOCIAZIONE CROATA DI FILOSOFIA

27. DANI FRANE PETRIĆA
27th DAYS OF FRANE PETRIĆ
27. FRANE-PETRIĆ-TAGE
27. GIORNI DI FRANCESCO PATRIZI

Cres, Hrvatska, 23.–29. rujna 2018.
Cres, Croatia, September 23–29, 2018
Cres, Kroatien, 23.–29. September 2018
Cherso, Croazia, 23–29 settembre 2018

Pokrovitelji 27. Dana Frane Petrića

predsjednica Republike Hrvatske
Kolinda Grabar-Kitarović

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
Primorsko-goranska županija

Patrons of the 27th Days of Frane Petrić

President of the Republic of Croatia
Kolinda Grabar-Kitarović

Ministry of Science and Education
of the Republic of Croatia

Primorje-Gorski Kotar County

Suorganizator simpozija
Ljudska priroda

Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku

Suorganizator simpozija
Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

The co-organizer of the symposium
Human Nature

Centre of Excellence for Integrative Bioethics

The co-organizer of the symposium
Croatian Philosophy in Interaction and Context

University Department of Croatian Studies,
University of Zagreb

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor i programski odbori / Organization Committee and Programme Committees	7
Uvod / Introduction	9
• MARIJA SELAK, <i>Ljudska priroda / Human Nature</i>	11
• BRUNO ĆURKO, <i>Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context</i>	17
Program / Programme	25
• Simpozij <i>Ljudska priroda / Human Nature</i> Symposium	27
• Simpozij <i>Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context</i> Symposium	41
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	47
• Simpozij <i>Ljudska priroda / Human Nature</i> Symposium	49
• Simpozij <i>Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context</i> Symposium	133
Adresar izlagača / Addresses of the speakers	167
• Simpozij <i>Ljudska priroda / Human Nature</i> Symposium	169
• Simpozij <i>Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context</i> Symposium	177
Predstavljanje projekta <i>BEAGLE</i> / Presentation of the <i>BEAGLE</i> project	181
Donatori 27. Dana Frane Petrića / Donors of the 27th Days of Frane Petrić	187
Kronologija Dana Frane Petrića 1992.–2018. / Chronology of the Days of Frane Petrić 1992–2018	191

**Organizacijski odbor Dana Frane Petrića /
Organization Committee of the Days of Frane Petrić**

Tomislav Krznar (Zagreb), *predsjednik/President*, Lidija Knorr (Zagreb), *glavna tajnica/Chief Secretary*, Denis Kos (Zagreb), *glavni tajnik/Chief Secretary*, Mira Matijević (Zagreb), *poslovna tajnica/Business Secretary*, Pavo Barišić (Zagreb), Ivan Bekavac Basić (Zagreb), Igor Čatić (Zagreb), Ante Čović (Zagreb), Bruno Ćurko (Split), Borislav Dadić (Zadar), Ljiljana Filipas (Cres), Predrag Finci (London), Michael George (Fredericton), Nada Gosić (Rijeka), Luka Janeš (Zagreb), Vladimir Jelkić (Osijek), Mislav Ježić (Zagreb), Hrvoje Jurić (Zagreb), Kristijan Jurjako (Cres), Ivica Kelam (Osijek), Marko Kos (Zagreb), Tomislav Krznar (Zagreb), Gottfried Küenzlen (München), Mislav Kukoč (Zagreb), Alpar Lošonac (Novi Sad), Nenad Malović (Zagreb), Ivica Martinović (Dubrovnik, Zagreb), Željka Metesi Deronjić (Zagreb), Maria Muccillo (Rim/Rome), Arto Mutanen (Lahti), Gaetano Negovetić (Cres), Tomáš Nejeschleba (Olomouc), Mirjana Parat (Cres), Attila Pató (Prag/Prague), Snježana Paušek-Baždar (Zagreb), Luka Perušić (Zagreb), Tomislav Petković (Zagreb), Josip Pope (Cres), Zdravko Radman (Zagreb), Walter Salković (Cres), Marija Selak (Zagreb), Goran Sunajko (Zagreb), Igor Škamperle (Ljubljana), Fulvio Šuran (Pula), Iris Tićac (Zadar, Rijeka), Christo Todorov (Sofija/Sofia), Lino Veljak (Zagreb), Dragica Vujadinović (Beograd/Belgrade), Ivana Zagorac (Zagreb), Sanja Živanović (Cres)

**Programski odbor simpozija Ljudska priroda /
Programme Committee of the Human Nature Symposium**

Marija Selak (Zagreb), *predsjednica/President*, Lidija Knorr (Zagreb), *tajnica/Secretary*, Mira Matijević (Zagreb), *poslovna tajnica/Business Secretary*, Julija Erhardt (Zagreb), Predrag Finci (London), Benedikt Paul Göcke (Bochum, Oxford), Hrvoje Jurić (Zagreb), Ana Maskalan (Zagreb), Andrew Pinsent (Oxford), Slobodan Sadžakov (Novi Sad), Mikołaj Sławkowski-Rode (Varšava/Warsaw, Oxford), Lino Veljak (Zagreb), Ralph Weir (Cambridge)

**Programski odbor simpozija Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu /
Programme Committee of the Croatian Philosophy in Interaction and
Context Symposium**

Bruno Ćurko (Split), *predsjednik/President*, Željka Metesi Deronjić (Zagreb), *tajnica/Secretary*, Mira Matijević (Zagreb), *poslovna tajnica/Business Secretary*, Davor Balić (Osijek), Josip Guć (Split), Anita Lunić (Split), Demian Papo (Osijek), Hrvoje Potlimbrzović (Osijek)

27. DANI FRANE PETRIĆA

Uvod

27th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Introduction

LJUDSKA PRIRODA

Marija Selak

Predsjednica Programskog odbora simpozija

Ljudska priroda

Odgovor na pitanje postoji li nešto što možemo zvati ljudskom prirodom, a što je, s jedne strane, pripadno svim ljudima, dok je, s druge strane, jedinstveno samo ljudima tijekom povijesti, itekako je varirao. Od orfičkog učenja o mističnoj podvojenosti duše i tijela, koje je u horizmu Platonove misli dobilo klasičnu filozofsku artikulaciju, preko skolastičke filozofsko-teološke tradicije, pa sve do Descartesa koji stoji na početku moderne filozofije, u kontinuitetu nalazimo izraženi dualizam duše i tijela. Utoliko se može reći da preddarwinovski koncepti imaju nekoliko dodirnih točaka: u njima je ljudska priroda konstantna, razlikovanje prema drugim bićima uvodi se posjedovanjem duše koju karakterizira povezanost s razumom, a posjedovanje racionalne duše ono je što ljudima daje moralnu vrijednost koju životinje nemaju (Jaggar i Struhl). Charles Darwin ljudsku je prirodu objasnio u *Porijeklu vrsta* 1859. godine putem procesa evolucije i prirodnog odabira. Iz njegova rada proizašle su brojne druge teorije poput biološkog determinizma, koji je svoj vrhunac doživio u Galtonovoj eugenici, a ozbiljenje i najžešću kritiku u Drugom svjetskom ratu i nacističkom pokretu, ili biheviorizma u kojemu se težište premješta s biologije na okoliš i kulturu. U filozofiji se, pak, javljaju socijalno-povijesni koncepti ljudske prirode, poput, primjerice, Marxove ideje socijalnog samoproizvođenja čovjeka («ansambl društvenih odnosa»).

Ideja postojanja univerzalne ljudske prirode predmet je kritike post-strukturalista ili postmodernih francuskih pisaca kao što su Foucault, Derrida i Lyotard. Iako nije upitno njihovo razlikovanje u mnogim stvarima, zajedničko im je to što polaze od tvrdnje da univerzalne istine ne postoje, a svi oni koji ih pokušavaju nametnuti čine to radi vlastitih političkih ciljeva. Također, kritika koncepta ljudske prirode neizostavna je i u promicanju biomedicinskog poboljšanja čovjeka. Tako Huges kritizira ideju ljudske prirode nazivajući je »limitirajućim, disfunkcionalnim, iluzornim i netočnim vjerovanjem« čija se nedostatnost razot-

kriva u debatama oko moralnosti uporabe tehnike u svrhu poboljšanja čovjeka. Naime, prema njemu, a i brojnim drugim promotorima ideje biomedicinskog poboljšanja čovjeka, ideja ljudske prirode ne može biti normativna jer ona neizbježno vodi u rasizam. Jednostavno rečeno, ako ljudske prirode nema, onda se ona neće uništiti različitim tehno-znanstvenim dostignućima i stoga je mnogo lakše promovirati njihovu implementaciju. Međutim, tzv. biokonzervativni mislioci, poput Fukuyame i Habermasa, koriste se konceptom ljudske prirode da bi propitali moguće posljedice biomedicinskih intervencija. Oni smatraju da je upravo ideja ljudske prirode ključna za očuvanje demokracije i razumijevanje čovjeka kao moralnog bića jer su ljudska prava bazirana na svojevrsnom esencijalističkom pogledu na ljudsku prirodu.

Filozofija se, kao i svaka njezina naizgled zasebna disciplina, već bavi čovjekom, ali također teži dohvaćanju cjeline, iz čega ne izostaje pitanje o tome što je čovjek; bilo da se radi o njegovim umjetničkim ostvarenjima, povijesti kao ljudskom proizvodu, mogućnostima i granicama spoznaje – aristotelovski rečeno: teorijskoj, praktičkoj i poetičkoj dimenziji. Tako gledano, filozofska antropologija može biti shvaćena i kao spoznavanje ljudske prirode da bi se uopće moglo spoznati svu ostalu prirodu, a time i razotkriti odnos prirode i čovjeka. Zbog pokušaja raščaravanja ljudske prirode, filozofska antropologija, s jedne strane, predstavlja sveobuhvatnu filozofijsku disciplinu, što je možda najbolje izrazio Kant svojim slavnim četvrtim pitanjem, no s druge strane, kruna je »antropocentričke« tradicije moderne filozofije u kojoj se, uz pomoć razvoja znanosti (točnije sprege znanosti, tehnike i ekonomije) svijet sažima na čovjeka, izdvajajući ga iz cjeline živih bića, gdje se svijet više ne percipira kao danost čiji je čovjek tek dio (kozmos), nego kao čovjekov proizvod. U tom smislu, filozofska antropologija ne predstavlja samo jednu od »specijaliziranih« filozofijskih disciplina, što ne poprima nužno negativnu konotaciju, nego njezino formiranje možemo uzeti i kao znak vremena u kojem pitanje o čovjeku više nije samo jedno od pitanja, nego postaje jedino pitanje koje zaslužuje odgovor ili prema kojemu se kroje odgovori na sva ostala pitanja. Imajući na umu krize suvremenog svijeta, na ovom mjestu negativna konotacija poprima mnogo jasnije oblike.

Na tom kritičkom tragu problematiku ljudske prirode sagledavamo kroz ova tematska područja:

- ljudska priroda kao filozofijska tema: različiti koncepti ljudske prirode u povijesti filozofije, klasični dualizam vs. postmoderna »slaba« ontologija,
- filozofska antropologija na razmeđu biologije i filozofije, naturalizam vs. supernaturalizam,
- dualizam prirodnog i povijesnog: filozofija povijesti i ljudska priroda,
- čovjek kao djelatno biće i moderna tehnika kao pokušaj kompenzacije biološke manjkavosti čovjeka, biomedicinsko poboljšanje čovjeka, transhumanizam, metahumanizam i posthumanizam,
- suvremeni čovjek: čovjek u umreženom društvu, odnos medija te ekonomske i političke moći,
- etički i bioetički pristup ljudskoj prirodi: moralna dimenzija ljudske prirode – dobar (Rousseau) vs. zao (Hobbes, Machiavelli) čovjek, moralno »poboljšanje« čovjeka, ljudska vs. neljudska živa bića,
- umjetnički, kulturni i religijski pristup ljudskoj prirodi: duh i duša, tijelo i tjelesnost, rod i spol,
- čovjek kao (sebe)stvaralačko biće – promišljanje čovjeka u hrvatskoj filozofijskoj tradiciji: filozofija prakse i socijalno-povijesno razumijevanje ljudske prirode (Marx i marksističke interpretacije čovjeka).

HUMAN NATURE

Marija Selak

President of the Programme Committee of
the *Human Nature* Symposium

The answer to the question if something which we can call “human nature” exists, as something that is unique to all human beings, but also only for human beings, varied a lot during history. The Orphic teaching about the mystical ambivalence of soul and body, which gained classical philosophical articulation in Plato’s thought, introduced the classical dualistic approach. We can follow that approach in the scholastic philosophical-theological tradition in Descartes’ thought, which stands at the beginning of modern philosophy. Following that, we can say that pre-Darwinian concepts have several things in common: in them, human nature is a constant; differentiation from other living beings is introduced with the possession of soul, which is defined by its connection with reason. Also, the possession of soul gives human beings a moral value which animals do not have (Jaggar and Struhl). Charles Darwin explained human nature in his work *On the Origin of Species* (1859) through the process of evolution and natural selection. His work resulted in many other theories, such as biological determinism, which reached its peak in Galton’s eugenics, and realisation, followed by the strongest critique, in World War II and the Nazi movement. Another example is behaviourism, which gives an advantage to the environment and culture instead of biology. In philosophy, there are social-historical concepts of human nature such as Marx’s idea of the social self-production of a human being (“assembly of social relations”).

The idea of the existence of universal human nature is a subject of critique of poststructuralist and postmodern French writers such as Foucault, Derrida, and Lyotard. Although their theories are different on many levels, they share the idea that universal truths do not exist and that all those who are trying to impose them are doing so to realize their political aims. Furthermore, the critique of the concept of human nature is inseparable from the promotion of the idea of human biomed-

cal enhancement. Huges criticizes the idea of human nature and calls it “limiting, dysfunctional, illusionary and incorrect belief” which insufficiency reveals in the debate about the morality of human enhancement. For him, and many other promoters of the idea of human biomedical enhancement, the idea of human nature cannot be normative because it leads to racism. Simply put, if there is no human nature, then it will not be destroyed by different techno-scientific achievements. Hence, it is much easier to promote their implementation. On the other hand, the so-called bio-conservative thinkers, such as Fukuyama and Habermas, use the concept of human nature to question the possible consequences of biomedical interventions. They think that the idea of human nature is a key concept for preserving democracy and understanding human beings as moral beings because human rights are founded on an essentialist view on human nature.

Philosophy, and so its seemingly autonomous discipline, already deals with the human being but also aims for reaching totality. This includes the question of what the human being is, incorporating its artistic accomplishments, history as a human product, possibilities and limits of knowledge; as an Aristotelian would say: theoretical, practical, and poietic dimension. Seen this way, philosophical anthropology can be understood as comprehending human nature to comprehend nature as such and to reveal the relation between nature and the human being. Due to its attempt to uncover human nature, philosophical anthropology, on the one hand, represents an all-embracing philosophical discipline, which Kant precisely expressed in his famous fourth question, but, on the other hand, it is also a crown of the anthropocentric tradition of modern philosophy. In this tradition, with the help of science (the merge of science, technology, and economy), the world is narrowed down to the human being, and the human being is extracted from the totality of living beings. There, the world is not perceived as something that is given, and the human being only its part (the cosmos), but rather as a human product. In that sense, philosophical anthropology does not represent only one of “specialised” philosophical disciplines, which does not necessarily have a negative connotation, but its formation can be seen as a sign of the time in which the question about the human being is not just one of the questions, but rather the only question that

deserves the answer, or the question which shapes all other questions. Having the crises of the contemporary world in mind, a negative connotation is clearer here.

Having in mind that critical line, the question of human nature is presented in the following way:

- Human nature as a philosophical topic: different concepts of human nature in the history of philosophy, classical dualism vs postmodern “weak” ontology,
- Philosophical anthropology at the crossroads between philosophy and biology, naturalism vs supernaturalism,
- The dualism of natural and historical: philosophy of history and human nature,
- The human as an acting being and modern technology as an attempt to compensate for the human biological weakness, human biomedical enhancement, transhumanism, metahumanism and posthumanism,
- The contemporary human: the human being in the network society, the relation between media, economic, and political power,
- Ethical and bioethical approaches to human nature: the moral dimension of human nature – the good (Rousseau) vs the bad (Hobbes, Machiavelli) human being, moral enhancement, human vs non-human living beings,
- Artistic, cultural, and religious perspective on human nature, spirit and soul, body and embodiment, sex and gender,
- The human being as (self-)creative being – understanding of human being in Croatian philosophical tradition: praxis philosophy and social-historical understanding of human nature (Marx and Marxist interpretations of the human being).

HRVATSKA FILOZOFIJA U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Bruno Ćurko

Predsjednik Programskog odbora simpozija
Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu

Stalna tema *Dana Frane Petrića – Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu* – vezana je uz lik i djelo našeg renesansnog mislitelja Frane Petrića, ali uključuje i istraživanja u području hrvatske filozofije općenito, s obzirom na različite povijesne, kulturne, društvene, filozofske, znanstvene i druge interakcije i kontekste u kojima valja promatrati hrvatsku filozofiju.

U sklopu dvadeset i sedme znanstveno-kulturne manifestacije *Dani Frane Petrića* stalni međunarodni simpozij *Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu* obuhvaćat će tri tematska skupa: 1. »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti« (s različitim tematskim naglascima); 2. »S Petrićem u žarištu«; 3. »Renesansna filozofija« (s tematskim naglaskom na problematici odgoja). Osim toga, održat će se jedna sesija sa studentskim izlaganjima te predstavljanja niza međunarodnih projekata povezanih s etičkim obrazovanjem u osnovnim i srednjim školama, kao i predstavljanje recentnih izdanja, a cijeli će skup biti uokviren uvodnim i završnim predavanjem inozemnih filozofa.

1. Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti

Cilj je tematskog skupa »Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti« predstavljanje istraživanja u sljedećim područjima:

- sintetički pregledi hrvatske filozofske baštine u cjelini, po stoljećima ili disciplinama;
- pojedina djela ili cjelokupni opusi određenih hrvatskih filozofa;
- infrastrukturni, odnosno »arheološki« prinosi (bibliografije, katalozi rukopisnih zbirka, transkripcije itd.);
- interpretativni pristupi filozofskim tekstovima i usporedni prinosi;

- istraživanje izvora i recepcije pojedinih hrvatskih filozofa ili skupina filozofa;
- prinosi »institucionalnoj« povijesti (učilišta, časopisi, ostale ustanove, »škole«).

Ove će godine biti prezentirana istraživanja koja se tiču nekih od navedenih zadaća, pri čemu posebno izdvajamo dvije skupine izlaganja: o Miroslavu Krleži i Pavlu Vuk-Pavloviću te o filozofskim pogledima na »revolucionarnu šezdesetosmu«, pedeset godina kasnije.

Izravno ili neizravno, na ovogodišnjem ćemo skupu obilježiti neke obljetnice vezane uz hrvatsku filozofiju i hrvatske filozofe. Naime, ove, 2018. godine obilježavamo, među ostalim, 560. godišnjicu rođenja Karla Pucića; 445. godišnjicu smrti Antuna Vrančića, 195. godišnjicu rođenja Ante Starčevića; 165. godišnjicu rođenja Đure Arnolda; 100. obljetnicu smrti Josipa Stadlera; 95. godišnjicu rođenja Branka Bošnjaka (i 25. godišnjicu objavljivanja njegove knjige *Povijest filozofije*); 95. godišnjicu rođenja i 10. obljetnicu smrti Milana Kangrga; 95. godišnjicu rođenja Danka Grlića; 90. godišnjicu rođenja Danila Pejovića; 60. godišnjicu objavljivanja knjige *Filozofija istočnih naroda* Čedomila Veljačića; 45. obljetnicu objavljivanja prvog izdanja *Povijesti filozofije* Borisa Kalina; 25. godišnjicu smrti Gaje Petrovića; 10. godišnjicu smrti Marijana Cipre (i 40. godišnjicu objavljivanja njegove knjige *Metamorfoze metafizike*). Nažalost, ove godine izgubili smo dvije hrvatske filozofkinje, Hedu Festini (1928.–2018.) i Vesnu Batovanja (1948.–2018.), kojih ćemo se s poštovanjem prisjetiti.

2. S Petrićem u žarištu

Frane Petrić (Cres, 1529. – Rim, 1597.) znameniti je hrvatski renesansni polihistor. Pisao je od prve godine studija filozofije na Sveučilištu u Padovi te je ostavio pozamašan opus tiskanih radova kao i rukopise razasute po raznim arhivima. Razvoj njegova mišljenja seže od snažnih utjecaja raznorodnih filozofskih tradicija i ocjene aristotelovske baštine do izvornih uvida u poetici, metafizici i prirodnoj filozofiji. Proučavatelji renesansne epohe nalaze se i danas pred evolucijom Petrićevih koncepcija kao pred velikom i trajnom istraživačkom zadaćom. Ovaj

međunarodni simpozij poziva istraživače da iznesu pred javnost svoje uvide i spoznaje te tako pridonesu objektivnoj prosudbi uloge i značenja Petrićeve misli u renesansnom kontekstu. Svake godine kao poticaj za razmišljanje izdvajamo sljedeće istraživačke teme:

- život, rukopisi i tiskana djela Frane Petrića;
- izvori Petrićeve misli te obilježja, dometi i značenje njegovih izvornih uvida;
- poredbene prosudbe Petrićevih stajališta i rješenja;
- recepcija Petrićeva djela među suvremenicima i u kasnijim stoljećima;
- Petrićev doprinos različitim filozofskim disciplinama, osobito prirodnoj filozofiji, metafizici, prirodnoj teologiji, psihologiji, poetici i političkoj filozofiji;
- Petrićev doprinos egzaktnim i prirodnim znanostima, osobito geometriji, geofizici, oceanografiji i astronomiji;
- Petrićeva književna djela;
- Petrićev doprinos prevođenju, izdavaštvu i traduktologiji;
- Petrićevo razumijevanje povijesti i povijesne znanosti;
- Petrićev odnos prema grčkom i latinskom jeziku.

3. Renesansna filozofija

Renesansno razdoblje bilo je vrijeme prepoznatljivo po bogatom filozofskom djelovanju. Jedno od najvažnijih obilježja renesansne filozofije jest interes za primarne izvore grčke i rimske misli, koji su prije renesanse bili gotovo nepoznati ili malo čitani. U renesansi se obnavljaju proučavanja (neo)platonizma, stoicizma, epikurizma i skepticizma. Proučava se i Aristotel, ali se njegova filozofija više ne smatra nepogrešivom. Jasno je da se u renesansnoj filozofiji može pronaći mnoštvo različitih utjecaja, pristupa, filozofija. Upravo je zato renesansna filozofija neiscrpno vrelo istraživanja. Kako je renesansna filozofija početak iz kojeg se razvila moderna filozofija i znanost, tematska polja istraživanja gotovo su nepregledna. Svake godine kao poticaj za razmišljanje izdvajamo sljedeće istraživačke teme:

- renesansni platonizam;
- renesansni aristotelizam;
- kritika Aristotelove logike;
- renesansni stoicizam;
- renesansni skepticizam;
- filozofija prirode u renesansi;
- renesansna filozofija politike.

CROATIAN PHILOSOPHY IN INTERACTION AND CONTEXT

Bruno Ćurko

President of the Programme Committee of
the *Croatian Philosophy in Interaction and Context* Symposium

The regular annual theme of the *Days of Frane Petrić – Croatian Philosophy in Interaction and Context* – is related to the life and work of Croatian Renaissance thinker Frane Petrić (Franciscus Patricius), but also includes research in the field of Croatian philosophy in general, given the different historical, cultural, social, philosophical, scientific, and other interactions and contexts in which to observe Croatian philosophy.

Within the 27th scientific-cultural event of the *Days of Frane Petrić*, the regular annual international symposium *Croatian Philosophy in Interaction and Context* will include three thematic symposia: 1. “Croatian Philosophy in the Past and the Present” (with different thematic emphases); 2. “With Petrić in Focus”; 3. “Renaissance Philosophy” (with thematic emphasis on the issues of education). Besides that, we have organized a session with students’ papers, presentation of several international projects related to ethical education in primary and secondary schools, as well as presentation of recent publications. Entire symposium is framed by an introductory lecture and a closing lecture by the international philosophers.

1. Croatian Philosophy in the Past and the Present

The aim of the thematic symposium “Croatian Philosophy in the Past and the Present” is presentation of research in the following areas:

- synthetic overviews of Croatian philosophical heritage as a whole, by centuries or disciplines;
- individual works or complete oeuvres of certain Croatian philosophers;
- infrastructural, i.e. “archaeological” contributions (bibliographies, catalogues of manuscript collections, transcriptions, etc.);

- interpretative approaches to philosophical texts and comparative contributions;
- research of the sources and reception of some Croatian philosophers or groups of philosophers;
- contributions to the “institutional” history (education institutions, journals, other institutions, “schools”).

This year there will be presented papers related to some of the mentioned tasks. We emphasize two sessions: on Miroslav Krleža and Pavao Vuk-Pavlović, and on philosophical views of the “revolutionary 1968”, fifty years later.

Directly or indirectly, there will be marked some anniversaries related to Croatian philosophy and Croatian philosophers. Namely, in this year of 2018 we mark, among other, the 560th anniversary of Karlo Pucić’s (Carolus Puteus) birth; the 445th anniversary of Antun Vrančić’s (Antonius Verantius) death; the 195th anniversary of Ante Starčević’s birth; the 165th anniversary of Đuro Arnold’s birth; the 100th anniversary of Josip Stadler’s death; the 95th anniversary of Branko Bošnjak’s birth (and the 25th anniversary of the publication of his book *Povijest filozofije / History of Philosophy*); the 95th anniversary of Milan Kangrga’s birth and the 10th anniversary of his death; the 95th anniversary of Danko Grlić’s birth; the 90th anniversary of Danilo Pejović’s birth; the 60th anniversary of the publication of Čedomil Veljačić’s book *Filozofija istočnih naroda (Philosophies of the East)*; the 45th anniversary of the publication of the first edition of Boris Kalin’s *Povijest filozofije (History of Philosophy)*; the 25th anniversary of Gajo Petrović’s death; the 10th anniversary of Marijan Cipra’s death (and the 40th anniversary of the publication of his book *Metamorfoze metafizike / Metamorphoses of Metaphysics*). Unfortunately, this year we lost two Croatian philosophers, Heda Festini (1928–2018) and Vesna Batovanja (1948–2018), whose personalities we will commemorate with respect.

2. With Petrić in Focus

Frane Petrić (Franciscus Patricius, Cres, 1529 – Rome, 1597) is a famous Croatian Renaissance polymath. He had been writing since his

first year of studying philosophy at the University of Padua and left a voluminous oeuvre of printed works as well as numerous manuscripts scattered across various archives. The development of his thought ranges from a strong influence of different philosophical traditions and reviews of the Aristotelian heritage to original insights in poetics, metaphysics, and natural philosophy. Researchers of the Renaissance epoch today still consider the evolution of Petrić's concepts as a great and continuous research task. This international symposium invites researchers to publicly present their insights and research results in order to contribute to an objective evaluation of the role and importance of Petrić's thought in the Renaissance context. As an incentive, we highlight each year the following research topics:

- the life, manuscripts, and printed works of Frane Petrić;
- sources of Petrić's thought and the characteristics, scopes, and importance of his original insights;
- comparative evaluations of Petrić's views and solutions;
- reception of Petrić's works among his contemporaries and in later centuries;
- Petrić's contribution to various philosophical disciplines, especially natural philosophy, metaphysics, natural theology, psychology, poetics, and political philosophy;
- Petrić's contribution to exact and natural sciences, especially geometry, geophysics, oceanography, and astronomy;
- Petrić's literary works;
- Petrić's contribution to translating, publishing, and traductology;
- Petrić's understanding of history and historical science;
- Petrić's relationship with Greek and Latin.

3. Renaissance Philosophy

The Renaissance period was recognizable by a rich philosophical activity. One of the most important features of Renaissance philosophy is an interest for the primary sources of Greek and Roman thought,

which were almost unknown or slightly read before the Renaissance. The Renaissance renews the study of (Neo)Platonism, Stoicism, Epicureanism, and Scepticism. Aristotle is studied as well, but his philosophy is no longer considered infallible. It is clear that many different influences, approaches, and philosophies can be found in Renaissance philosophy. That is why Renaissance philosophy is an inexhaustible source for research. As Renaissance philosophy is the beginning from which modern philosophy and science have evolved, the thematic fields of research are almost immeasurable. As an incentive, we highlight each year the following research topics:

- Renaissance Platonism;
- Renaissance Aristotelianism;
- criticism of Aristotle's logic;
- Renaissance Stoicism;
- Renaissance Scepticism;
- the philosophy of nature in Renaissance;
- Renaissance political philosophy.

27. DANI FRANE PETRIĆA

Program

27th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Programme

**Simpozij
LJUDSKA PRIRODA**

**Symposium
HUMAN NATURE**

NEDJELJA, 23. rujna 2018. / SUNDAY, 23 September 2018

Dolazak i smještaj sudionika u hotel *Kimen* u Cresu /
Arrival and accommodation of participants at *Kimen* Hotel, Cres

18.30–19.30 Zajednica Talijana Cres / Comunità degli Italiani di Cherso

Javno predavanje / Public lecture

MARIJA SELAK, NINO RASPUDIĆ (Zagreb) : Jesu li ljudi zli i opravdava li
cilj sredstvo? / Are Human Beings Evil and Does the End Justify
the Means?

20.00 *Piće dobrodošlice i večera / Welcome drink and dinner*

PONEDJELJAK, 24. rujna 2018. / MONDAY, 24 September 2018

9.00–10.00 Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches

PLENARNO PREDAVANJE (engleski)
PLENARY LECTURE (English)

Predsjedava / Chairperson: IVANA ZAGORAC

10.00–11.00 HRVOJE JURIĆ (Croatia/Hrvatska): What Is Human For? Vanishing Idea of Human and Its Saving / Čemu čovjek? Nestajanje i spašavanje ideje čovjeka

11.00–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.45 *Pauza / Break*

Sekcija A (engleski) ::: Section A (English)

Predsjedava / Chairperson: HASNIJA ILAZI

11.45–12.00 EVA D. BAHOVEC, KAJA DOLAR (Slovenia, France/Slovenija, Francuska): On Human Nature: Rousseau's Noble Savage in the Light of the New Discourses on the Hostile Other / O ljudskoj prirodi: Rousseauov plemeniti divljak u svjetlu novog diskursa o neprijateljskom drugome

12.00–12.15 ILONA RÓZSA BERTÓK (Hungary/Mađarska): The Role of Moral Sentiments in the History of Western Philosophy / Uloga moralnih čuvstava u povijesti zapadne filozofije

12.15–12.30 ARTO MUTANEN (Finland/Finska): A Characterization of the Human Being / Karakterizacija ljudskog bića

12.30–12.45 LJUDEVIT FRAN JEŽIĆ (Croatia/Hrvatska): Defining Humans with Respect to Animals: A Theoretical and an Ethical Approach in Aristotle and Porphyry / Određivanje ljudi u odnosu na životinje: teoretički i etički pristup u Aristotela i Porphyrija

12.45–13.15 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (hrvatski) ::: Section B (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: IRIS TIĆAC

11.45–12.00 IGOR ČATIĆ (Hrvatska/Croatia): Zašto trebamo posthumano biće? / Why Do We Need the Posthuman Being?

12.00–12.15 BOŠKO PEŠIĆ (Hrvatska/Croatia): O budućnosti ljudske prirode / On the Future of Human Nature

12.15–12.30 MATIJA MATO ŠKERBIĆ, IVANA GREGURIC (Hrvatska/Croatia): Kiborgizirano tijelo u sportu i »argument prinude«. Slučaj Markusa Rehma / Cyborg-Athletes in Sport and the “Argument of Coercion”. The Case of Markus Rehm

12.30–13.00 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: JOSIP BERDICA

11.45–12.00 DAMIR KUKIĆ, EDIN TABAK (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Umrežavanje realnosti / Networking of Reality

12.00–12.15 ANALISA MARIĆ (Hrvatska/Croatia): Inteligentna odjeća i tehnološkosti / Intelligent Clothes and Technosciences

12.15–12.30 SAŠA ZAVRTNIK, JELENA LOBOREC, DAMIR ŽUBČIĆ (Hrvatska/Croatia): Od mikroplastike do makroproblema / From Microplastics to Macroproblem

12.30–13.00 *Rasprava / Discussion*

13.15 *Ručak / Lunch*

Sekcija A (hrvatski i engleski) ::: Section A (Croatian and English)

Predsjedava / Chairperson: MAJA POLJAK

15.00–15.15 IVANA KNEŽIĆ (Hrvatska/Croatia): Transformacija u shvaćanju naravi / Transformations Concerning the Understanding of Nature

15.15–15.30 MARKO KOS (Hrvatska/Croatia): Tehnika kao čovjekova prva priroda? / Technique as Man's First Nature?

15.30–15.45 DAMIR ŽUBČIĆ, SAŠA ZAVRTNIK, JELENA LOBOREC (Hrvatska/Croatia): Ruralni metabolizam – od blaga do stroja i natrag / Rural Metabolism – From Treasure to Machine and Back

15.45–16.15 *Rasprava / Discussion*

16.15–16.30 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: MARKO KOS

16.30–16.45 LJUBICA MATEK, BARBARA BECE (Croatia/Hrvatska): Simulacrum of Experience in Chuck Palahniuk's *Invisible Monsters* / Simulakrum iskustva u djelu *Nevidljiva čudovišta* Chucka Palahniuka

16.45–17.00 MARJAN ŠIMENC (Slovenia/Slovenija): The Aims of Education after the End of Man / Ciljevi obrazovanja nakon kraja čovjeka

17.00–17.15 MAJA POLJAK (Croatia/Hrvatska): Nature and Cognition / Narav i spoznaja

17.15–17.45 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (hrvatski) :: Section B (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: PREDRAG FINCI

15.00–15.15 MARTINA ŽEŽELJ, BRUNO DRONJIĆ (Hrvatska/Croatia): Freudovo određenje animalnosti ljudske prirode / Freud's Definition of the Animality of Human Nature

15.15–15.30 TOMISLAV KRZNDAR (Hrvatska/Croatia): Razumijevanje »fenomena« spolnosti u misli hrvatskog filozofa Milana Polića / Understanding the »Phenomenon« of Sexuality in Thought of the Croatian Philosopher Milan Polić

15.30–15.45 BORISLAV DADIĆ (Hrvatska/Croatia): Ljudska osoba kao biće odnosa / Human Person as a Being of Relation

15.45–16.15 *Rasprava / Discussion*

16.15–16.30 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: MARTINA ŽEŽELJ

16.30–16.45 IVA FOFIĆ (Hrvatska/Croatia): Dva lica ženskog pitanja – žene za sebe i protiv sebe / Two Aspects of the Woman Question – Women for Themselves and against Themselves

16.45–17.00 DUNJA BONAČIĆ, ŽELJKO SENKOVIĆ (Hrvatska/Kroatien): Od Hipatije do Hanne Arendt – kratka povijest filozofije ženske (nefeminističke) misli / Von Hypatia bis Hannah Arendt – eine kurze Geschichte der Philosophie weiblicher (nicht-feministischer) Gedanken

17.00–17.15 ANTON BERISHAJ (Kosovo): Preobražaj žene u muškarca ne počinje zavjetom / The Transformation of Woman into Man Does Not Begin with a Vow

17.15–17.45 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: LJUDEVIT FRAN JEŽIĆ

15.00–15.15 IVO DŽINIĆ (Hrvatska/Kroatien): Kategorija ekscentrične pozicionalnosti u teološkoj perspektivi: Plessner i Pannenberg / Kategorie der exzentrischen Positionalität in theologischer Perspektive: Plessner und Panneberg

15.15–15.30 JELENA ĐURIĆ (Srbija/Serbia): Zagonetka ljudske prirode i kontekst napretka / The Enigma of Human Nature and the Context of Progress

15.30–15.45 FULVIO ŠURAN (Hrvatska/Croatia): *Temet nosce: ego sum qui sum*

15.45–16.15 *Rasprava / Discussion*

16.15–16.30 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: LINO VELJAK

16.30–16.45 JOSIP BERDICA (Hrvatska/Croatia): O otuđenoj čovjekovoj prirodi: još jednom / On Alienated Human Nature: Once More

16.45–17.00 ANDREA RATKOVIĆ (Srbija/Serbia): O aktualnosti Marxova kritičkog revolucionarno-historijskog određenja čovjeka / On the Actuality of Marx's Critical Revolutionary-Historical Definition of Man

17.00–17.15 DAMIR SEKULIĆ (Hrvatska/Croatia): Ljudska priroda iz perspektive odnosa suvremenog društva i pojedinca kod Marcusea / Human Nature from the Perspective of the Relation of Contemporary Society and the Individual in Marcuse's Thought

17.15–17.45 *Rasprava / Discussion*

19.30 *Večera / Dinner*

21.00 *Predstavljanje recentnih izdanja (hrvatski) /
Presentation of recent publications (Croatian)*

- Hrvoje Jurić, *Iskušenja humanizma [Temptations of Humanism]*, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2018.
- Ivana Greguric, *Kibernetička bića u doba znanstvenog humanizma: prolegomena za kiborgoetiku [Cybernetic Beings in the Age of Scientific Humanism: Prolegomenon for Cyborgoethics]*, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2018.
- Ivana Zagorac, *Bioetički senzibilitet [Bioethical Sensibility]*, Zagreb: Pergamena, 2018.
- Bruno Ćurko, *Kritičko mišljenje u nastavi filozofije, logike i etike [Critical Thinking in Teaching Philosophy, Logic and Ethics]*, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2017.

Predstavljajući / Presenters: Marija Selak, Lino Veljak, Tomislav Krznar,
Marjan Šimenc

Sekcija A (hrvatski i engleski) ::: Section A (Croatian and English)

Predsjedava / Chairperson: LUKA PERUŠIĆ

9.00–9.15 HASNIJA ILAZI (Kosovo): Pojam čovjeka kao socijalno konstituiranog sebstva u Taylorovoj teoriji morala / The Concept of Man as a Socially Constituted Self in Taylor's Moral Theory

9.15–9.30 BERISLAV ČOVIĆ, MILE MARINČIĆ (Hrvatska/Croatia): Moć znanja i razvoja: stvaranje umjetnih potreba i kriza morala / The Power of Knowledge and Development: The Creation of Artificial Needs and the Crisis of Morals

9.30–9.45 SNJEŽANA HUSIĆ (Hrvatska/Croatia): *Liber Monstrorum*: Ljudskost kršćanskih čudovišta / *Liber Monstrorum*: Christian Monsters' Humanity

9.45–10.15 *Rasprava / Discussion*

10.15–10.30 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: MARJAN ŠIMENC

10.30–10.45 GAŠPER PIRC (Slovenia/Slovenija): Creative Imagination, Ethical Values, and Social Norms: Human Nature and the Nature of Society / Kreativna imaginacija, etičke vrijednosti i društvene norme: ljudska priroda i priroda društva

10.45–11.00 BÉLA MESTER (Hungary/Mađarska): The Usage of the Concept of Common Sense in the Public Philosophy of European Modernity / Uporaba koncepta zajedničkog osjetila u javnoj filozofiji europskog moderniteta

11.00–11.15 MIKOŁAJ SŁAWKOWSKI-RODE (Poland/Poljska, United Kingdom/Ujedinjeno Kraljevstvo): Laughter and Experience / Smijeh i iskustvo

11.15–11.30 BOŠTJAN LENART (Slovenia/Slovenija): Human Nature in Modern Society from the Perspective of Jean Vanier / Ljudska priroda u modernom društvu iz perspektive Jeana Vaniera

11.30–12.00 *Rasprava / Discussion*

12.00–12.15 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: MATIJA MATO ŠKERBIĆ

12.15–12.30 WOJCIECH ZYZAK (Poland/Poljska): Holistic Dimension of Christian Spirituality / Holistička dimenzija kršćanske duhovnosti

12.30–12.45 IVAN PLATOVNJAK (Slovenia/Slovenija): The Understanding of Spirituality among Slovenian Catholics / Razumijevanje duhovnosti kod slovenskih katolika

12.45–13.00 GENTIAN VYSHKA (Albania/Albanija): *Dolor*, Pain and the “Infernal Pain” in Alighieri’s Verses / *Dolor*, bol i »paklena bol« u Alighierijevim stihovima

13.00–13.30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B (njemački i hrvatski) ::: Section B (German and Croatian)

Predsjedava / Chairperson: HRVOJE JURIĆ

9.00–9.15 GOTTFRIED KÜENZLEN (Deutschland/Njemačka): Der Mensch „das verwaisteste Kind der Natur“ (J. G. Herder): Reflexionen zur Anthropologie Arnold Gehlens / Čovjek kao »najnapuštenije dijete prirode« (J. G. Herder): refleksije o antropologiji Arnolda Gehlena

9.15–9.30 NENAD MALOVIĆ (Kroatien/Hrvatska): Roger Scruton: *Über die menschliche Natur* / Roger Scruton: *O ljudskoj prirodi*

9.30–9.45 DAMIR SMILJANIĆ (Serbien/Srbija): Das eingebildete Wesen. Auf dem Weg zu einer Kritik der menschlichen Einbildungskraft / Uobraženo biće. Na putu ka kritici ljudske uobrazilje

9.45–10.00 IRIS TIĆAC (Kroatien/Hrvatska): *Human Enhancement*: Ethische Implikationen für personales Selbstverständnis und personale Autonomie / *Human enhancement*: etičke implikacije za personalno samorazumijevanje i personalnu autonomiju

10.00–10.15 PAVO BARIŠIĆ (Kroatien/Hrvatska): Wahrheit und Politik im Zeitalter der Digitalmedien / Istina i politika u doba digitalnih medija

10.15–11.00 *Rasprava / Discussion*

11.00–11.30 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: IVANA BULJAN

11.30–11.45 ŽELJKO VUČKOVIĆ (Srbija/Serbia): O ljubavi, ljudskoj prirodi i ideji zajednice / On Love, Human Nature and the Idea of Community

11.45–12.00 ŽELJKO ŠARIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Ljubav kao mjera ljudskosti u distopijskoj viziji Ishiguro i Lanthimos / Love as the Measure of Humanness in the Dystopian Vision of Ishiguro and Lanthimos

12.00–12.15 IVANA ZAGORAC (Hrvatska/Croatia): Suosjećanje, simpatija i empatija / Compassion, Sympathy, and Empathy

12.15–12.45 *Rasprava / Discussion*

Sekcija C (hrvatski) ::: Section C (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: GORAN KARDAŠ

9.00–9.15 GORAN SUNAJKO (Hrvatska/Croatia): Dehumanizacija umjetnosti u estetici Ortega y Gasseta / Dehumanization of Art in Ortega y Gasset's Aesthetics

9.15–9.30 MARKO SIČANICA (Hrvatska/Croatia): Ljudska priroda kao estetska potreba bijega od volje u misli Arthura Schopenhauera / Human Nature as an Aesthetic Need to Escape from the Will in Arthur Schopenhauer's Thought

9.30–9.45 VANI ROŠČIĆ (Hrvatska/Croatia): Estetika čovjeka i prirode / The Aesthetics of Man and Nature

9.45–10.15 *Rasprava / Discussion*

10.15–10.30 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: GORAN SUNAJKO

10.30–10.45 MARKO VUČETIĆ (Hrvatska/Croatia): Ljudska priroda i priroda režima: slučaj Mihajlov / Human Nature and the Nature of Regime: The Mihajlov Case

10.45–11.00 JAKOV ERDELJAC, TOMISLAV DRETAR (Hrvatska/Croatia): Prirodno pravo sagledano kroz narav države / Natural Human Right Analyzed through the Nature of the State

11.00–11.15 NINO RASPUDIĆ (Hrvatska/Croatia): Ljudska priroda kod Machiavellija: antropološki pesimizam kao podloga političkog »realizma« / Human Nature in Machiavelli: Anthropological Pessimism as the Basis of Political “Realism”

11.15–11.45 *Rasprava / Discussion*

11.45–12.00 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: MARKO VUČETIĆ

12.00–12.15 PREDRAG MILIDRAG (Srbija/Serbia): »Na što nas priroda nagoni«: Descartesov pojam učenja prirode / “Where Nature Does Urge Us Towards Something”: Descartes’s Notion of the Teachings of Nature

12.15–12.30 LUKA JANEŠ (Hrvatska/Croatia): Čovječji *physis* kao kategorički kontrapunkt evolucijskom kauzalitetu?! / Human *Physis* as the Categorical Counterpoint to the Evolutionary Causality?!

12.30–12.45 TOMISLAV PETKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Od *prirode* prema *znanosti* o njoj: osvrt na razvoj hrvatske fizike u proteklih sto godina u okviru povijesti i filozofije znanosti, s epistemološkim perspektivama / From *Nature* to the *Science* of Nature: An Overview of the Development of Croatian Physics in the Last One Hundred Years in the Framework of History and the Philosophy of Science, with Epistemological Perspectives

12.45–13.00 MILE MARINČIĆ, BERISLAV ČOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Papa Franjo – ekoetičke pretpostavke zdravog društva i održivog razvoja (između pesimizma i optimizma) / Pope Francis – Ecoethical Assumptions for a Healthy Society and a Sustainable Development (Between Pessimism and Optimism)

13.00–13.30 *Rasprava / Discussion*

13.30 *Ručak / Lunch*

14.30 Sastanak Organizacijskoga odbora *Dana Frane Petrića* /

Meeting of the Organization Committee of the *Days of Frane Petrić*

14.30 Obilazak grada Cresa uz stručno vodstvo /

Sightseeing tour of the town of Cres with a tour guide

19.30 *Večera / Dinner*

21.00 ANDREW PINSENT, MIKOŁAJ SŁAWKOWSKI-RODE, MARIJA SELAK: Presentation of the project *Science, Theology and Humane Philosophy: Central and Eastern European Perspectives* (John Templeton Foundation), Ian Ramsey Centre for Science and Religion (University of Oxford) / Predstavljanje projekta *Znanost, teologija i humana filozofija: srednjoeuropske i istočnoeuropske perspektive* (Zaklada Johna Templetona), Centar za znanost i religiju »Ian Ramsey« (Sveučilište u Oxfordu)

SRIJEDA, 26. rujna 2018. / WEDNESDAY, 26 September 2018

Sekcija A (engleski i hrvatski) ::: Section A (English and Croatian)

Predsjedava / Chairperson: LUKA JANEŠ

9.00–9.15 FRANCIS BRASSARD (Croatia/Hrvatska): The Mind-Body Problem in the *Theory of Natural Philosophy* of Ruđer Josip Bošković / Problem odnosa uma i tijela u *Teoriji prirodne filozofije* Ruđera Josipa Boškovića

9.15–9.30 LUKA PERUŠIĆ (Croatia/Hrvatska): The Eight Demons of Transhumanism / Osam demona transhumanizma

9.30–9.45 JOCA ZURC (Japan): Ethical Aspects in the Elite Youth Sport: Perspectives of Coaches in the Women's Artistic Gymnastics / Etički aspekti elitnog omladinskog sporta: perspektive trenera u ženskoj umjetničkoj gimnastici

9.45–10.15 *Rasprava / Discussion*

10.15–10.30 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: BOŠKO PEŠIĆ

10.30–10.45 BILJANA RADOVANOVIĆ (Srbija/Serbia): Od oblikovanja do konstrukcije ljudske prirode / From Shaping to the Construction of Human Nature

10.45–11.00 MARIJANA KOLEDNJAK (Hrvatska/Croatia): Martha Nussbaum o ljudskoj prirodi / Martha Nussbaum on Human Nature

11.00–11.15 MELITA JEROLIMOV (Hrvatska/Croatia): Priroda sukoba / Nature of Conflict

11.15–11.45 *Rasprava / Discussion*

11.45–12.30 *Pauza / Break*

Sekcija B (hrvatski) ::: Section B (Croatian)

Predsjedava / Chairperson: DAMIR SMILJANIĆ

9.00–9.15 PREDRAG FINCI (Ujedinjeno Kraljevstvo/United Kingdom): Ljudska priroda ili prirode? / Human Nature or Human Natures?

9.15–9.30 LINO VELJAK (Hrvatska/Kroatien): Ljudska priroda između esencijalizma i relativizma / Menschliche Natur zwischen Essentialismus und Relativismus

9.30–9.45 IVANA IVANČIĆ MEDVED (Hrvatska/Croatia): Sedam grupa normalnih, naravnih načela naše naređenosti / Seven Groups of Normal, Natural Principles of Our Ordination

9.45–10.00 MICHAL SLÁDEČEK (Srbija/Serbia): Kontroverze političkog liberalizma / The Controversies of Political Liberalism

10.00–10.30 *Rasprava / Discussion*

10.30–10.45 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: VANI ROŠČIĆ

10.45–11.00 GORANKARDAŠ (Hrvatska/Croatia): Problem »patnje« (*dukkha*) u Buddhinom nauku / The Problem of »Suffering« (*dukkha*) in Buddha's Teaching

- 11.00–11.15** IVANA BULJAN (Hrvatska/Croatia): Tjeskoba kao počelo kineske filozofije? / Anxiety as the Beginning of Chinese Philosophy
- 11.15–11.30** RONI RENGEL (Hrvatska/Croatia): Pascalov podijeljeni čovjek / Pascal's Scattered Human
- 11.30–11.45** DRAŽENKO TOMIĆ (Hrvatska/Kroatien): Ljudska priroda u djelu Živana Bezića (1921.–2007.) / Menschliche Natur in den Werken von Živan Bezić (1921–2007)
- 11.45–12.15** *Rasprava / Discussion*
- 12.15–12.30** *Pauza / Break*

PLENARNO PREDAVANJE (engleski)
PLENARY LECTURE (English)

Predsjedava / Chairperson: MARIJA SELAK

- 12.30–13.30** ANDREW PINSENT (United Kingdom/Ujedinjeno Kraljevstvo): Social Temperance, *Homo Sapiens*, and *Homo Liturgicus* / Društvena suzdržljivost, *homo sapiens* i *homo liturgicus*
- 13.30–13.45** *Rasprava / Discussion*
- 13.45–14.00** Završna rasprava i zatvaranje simpozija / Closing discussion and closing of the Symposium
- 14.00** *Ručak / Lunch*
- 15.00** Polazak organiziranog autobusa za Zagreb / Departure of the organized bus to Zagreb

Simpozij
HRVATSKA FILOZOFIJA U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Symposium
CROATIAN PHILOSOPHY IN INTERACTION AND CONTEXT

SRIJEDA, 26. rujna 2018. / WEDNESDAY, 26 September 2018

Dolazak i smještaj sudionika u hotel *Kimen* u Cresu /
Arrival and accommodation of participants at *Kimen* Hotel, Cres

19.30 *Piće dobrodošlice / Welcome drink*

20.00 *Večera / Dinner*

ČETVRTAK, 27. rujna 2018. / THURSDAY, 27 September 2018

9.00–9.30 Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcome speeches

UVODNO INTERAKTIVNO PREDAVANJE /
INTRODUCTORY INTERACTIVE LECTURE

Predsjedavaju / Chairpersons: BRUNO ČURKO & ŽELJKA METESI
DERONJIĆ

9.30–10.00 GIANNIS STAMATELLOS (Athens/Atena): Virtue and the Self
in Neoplatonic Ethics / Vrlina i sebstvo u novoplatonovskoj etici

10.00–10.15 *Rasprava / Discussion*

10.15–10.30 *Pauza / Break*

**Renesansna promišljanja o odgoju /
Renaissance Considerations of Education**

Predsjedava / Chairperson: LUKA PERUŠIĆ

10.30–10.45 MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Zagreb): Uloga tjelovježbe i igranja igara u utopijama Frane Petrića, Tommasa Campanelle i Thomasa Morea / The Role of Physical Exercise and Playing Games in the Utopias of Frane Petrić, Tommaso Campanella and Thomas More

10.45–11.00 BRUNO ĆURKO (Split): Promišljanja o odgoju Erazma Roterdamskog / Erasmus's Considerations of Education

11.00–11.20 *Rasprava / Discussion*

11.20–11.30 *Pauza / Break*

**Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti –
Miroslav Krleža i Pavao Vuk-Pavlović /
Croatian Philosophy in the Past and Present –
Miroslav Krleža and Pavao Vuk-Pavlović**

Predsjedava / Chairperson: ANITA LUNIĆ

11.30–11.45 DAVOR BALIĆ (Osijek): Zapažanja Miroslava Krleže o Albertu Haleru / Miroslav Krleža's Observations on Albert Haler

11.45–12.00 NIVES TRIVA (Šibenik): Konceptija žene u prozi Miroslava Krleže: od Charlotte Castelli do Ane Borongay / The Conception of Woman in Miroslav Krleža's Prose: From Charlotta Castelli to Ana Borongay

12.00–12.15 ŽELJKA METESI DERONJIĆ (Zagreb): Vuk-Pavlovićeva ostavština na Institutu za filozofiju u Zagrebu / Vuk-Pavlović's Legacy at the Institute of Philosophy in Zagreb

12.15–12.45 *Rasprava / Discussion*

13.00 *Ručak / Lunch*

16.00 Obilazak grada Cresa / Sightseeing tour of the town of Cres

18.00–19.00 Zajednica Talijana Cres / Comunità degli Italiani di Cherso

Javno predavanje / Public lecture

BRUNO ĆURKO (Split): Europski projekti povezani s etičkim obrazovanjem u osnovnim i srednjim školama: ETHOS, ETHIKA, LITTLE, AVAL, COMET, Integrating Ethics of Sport in Secondary School Curriculum, Trace i BEAGLE / European Projects Related to Ethical Education in Primary and Secondary Schools: ETHOS, ETHIKA, LITTLE, AVAL, COMET, Integrating Ethics of Sport in Secondary School Curriculum, Trace and BEAGLE

19.30 *Večera / Dinner*

20.30–21.00 Predstavljanje projekta *BEAGLE – Bioethical Education and Attitude Guidance for Living Environment* (2018-1-HR01-KA201-047484) / Presentation of the project *BEAGLE – Bioethical Education and Attitude Guidance for Living Environment* (2018-1-HR01-KA201-047484)

Predstavljajući / Presenters: Mateja Centa, Bruno Ćurko, Antonio Kovačević, Pier Giacomo Sola, Nikos Vasilakos

PETAK, 28. rujna 2018. / FRIDAY, 28 September 2018

S Petrićem u žarištu / With Petrić in Focus

Predsjedava / Chairperson: ŽELJKA METESI DERONJIĆ

9.00–9.15 LUKA JANEŠ (Zagreb): Petrićeva *Panpsihija* u kontekstu suvremene psihologije / Petrić's *Panpsychia* in the Context of Contemporary Psychology

9.15–9.30 MARKO KARDUM (Zagreb): Petrićev doprinos renesansnoj književnoj teoriji / Petrić's Contribution to Renaissance Literary Theory

9.30–9.45 DŽEVAD ZEČIĆ (Zenica): Raslojavanje beskonačnosti kod Frane Petrića / Delamination of Infinity in Frane Petrić's Thought

9.45–10.15 *Rasprava / Discussion*

10.15–10.30 *Pauza / Break*

**Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti /
Croatian Philosophy in the Past and Present**

Predsjedava / Chairperson: DAVOR BALIĆ

10.30–10.45 MONIKA JURIĆ JANJIK (Zagreb): Monaldijeva klasifikacija glazbe u osmom poglavlju djela *Irena, iliti o ljepoti* (1599.) / Monaldi's Classification of Music in the Eighth Chapter of *Irene, overo della bellezza* (1599)

10.45–11.00 MLADEN ŽIVKOVIĆ (Vis): Hrvatska kultura i povijest u promišljanju profesora Danila Pejovića / Danilo Pejović's Reflexion über die kroatische Kultur und Geschichte

11.00–11.15 HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ (Osijek): Terminološka rješenja i novi sadržaji Josipa Glasera u *Logici za pučke učitelje i učiteljske pripravnike* / Terminological Solutions and New Content Introduced by Josip Glaser in *Logic for Public Teachers and Teacher Apprentices*

11.15–11.45 *Rasprava / Discussion*

11.45–12.00 *Pauza / Break*

Predsjedava / Chairperson: ENIS ZEBIĆ

12.00–12.15 LUKA PERUŠIĆ (Zagreb): Sadašnjost filozofije u Hrvatskoj: problemi interakcije i potencijali konteksta / The Actuality of Philosophy in Croatia: The Problems of Interaction and the Potentials of Context

12.15–12.30 JOSIP GUĆ (Split): Doprinos Viskovićeva tumačenja antropomorfizma i zoomorfizma konceptu bioetičkog senzibiliteta / The Contribution of Nikola Visković's Interpretation of Anthropomorphism and Zoomorphism to the Concept of Bioethical Sensibility

12.30–12.45 HRVOJE JURIĆ (Zagreb): Čemu obljetnice? Nestajanje i spašavanje povijesne svijesti / What Are Anniversaries For? Vanishing Historical Consciousness and Its Saving

12.45–13.15 *Rasprava / Discussion*

13.30 *Ručak / Lunch*

**Studentska sesija /
Student session**

Predsjedava / Chairperson: BRUNO ĆURKO

17.00–17.15 ANĐELA ELEK (Split): Utjecaji Kanta, Geysera i Husserla na filozofiju Stjepana Zimmermanna / The Influence of Kant, Geysers and Husserl on the Stjepan Zimmermann's Philosophy

17.15–17.30 LUKA DONADINI (Split): Zera Yacob – etiopsko etičko učenje iz 17. stoljeća / Zera Yacob – Ethiopian Ethical Teaching from 17th Century

17.30–17.45 MIRKO ĆALUŠIĆ (Split): Osvrti na 1968. / Reflections on 1968

17.45–18.00 *Rasprava / Discussion*

18.00–18.15 *Pauza / Break*

18.15–19.00 *Predstavljanje recentnih izdanja / Presentation of recent publications*

- Bruno Ćurko, *Kritičko mišljenje u nastavi filozofije, logike i etike* [Critical Thinking in Teaching Philosophy, Logic and Ethics], Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2017.
- Enis Zebić, *Jučerašnji svijet: Hrvatska. Ogleđi o međuratnim hrvatskim intelektualcima* [The World of Yesterday: Croatia. Essays on the Croatian Intellectuals between Two World Wars], Zagreb: Durieux, 2017.

Predstavljajući / Presenters: Josip Guć, Hrvoje Jurić

19.30 *Večera / Dinner*

SUBOTA, 29. rujna 2018. / SATURDAY, 29 September 2018

**Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti –
1968.–2018. /
Croatian Philosophy in the Past and Present –
1968–2018**

Predsjedava / Chairperson: JOSIP GUĆ

10.00–10.15 ANITA LUNIĆ (Split): 1818.–1968.: mijenjaju li filozofi svijet?
/ 1818–1968: Do Philosophers Change the World?

10.15–10.30 ENIS ZEBIĆ (Zagreb): 1968. – 10 i 50 godina kasnije / 1968
– 10 and 50 Years Later

10.30–10.45 MISLAV KUKOČ (Zagreb): Mišljenje i provedba revolucije u
hrvatskoj filozofiji prakse / Thinking and Doing Revolution in
the Croatian Praxis Philosophy

10.45–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.30 *Pauza / Break*

**ZAVRŠNO PREDAVANJE /
CLOSING LECTURE**

Predsjedava / Chairperson: BRUNO ĆURKO

11.30–12.00 IVAN KOLEV (Sofia/Sofija): The Commentary Tradition on
Aristotle's *De Anima* and the Emergence of Philosophical An-
thropology / Tradicija komentara Aristotelova djela *De Anima* i
pojava filozofske antropologije

Predsjedavaju / Chairpersons: BRUNO ĆURKO & ŽELJKA METESI
DERONIĆ

12.00–12.30 Završna rasprava i zatvaranje simpozija /
Closing discussion and closing of the Symposium

13.00 *Ručak / Lunch*

Odlazak sudionika / Departure of participants

27. DANI FRANE PETRIĆA

Sažeci izlaganja

27th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Paper abstracts

**Simpozij
LJUDSKA PRIRODA**

**Symposium
HUMAN NATURE**

Javno predavanje / Public lecture

MARIJA SELAK, NINO RASPUDIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

JESU LI LJUDI ZLI I OPRAVDAVA LI CILJ SREDSTVO?

Je li čovjek po prirodi zao, kao što sugeriraju Hobbes i Machiavelli, ili nas je civilizacija iskarila, kao što tumači Rousseau? U pokušaju traženja odgovora na tu »vječnu« dilemu, u ovom izlaganju stavit ćemo naglasak na Machiavellijevu misao, kako zbog njegove popularnosti, tako i zbog česte zlouporabe njegove filozofije. Naime, Machiavellijevi savjeti i nakon petsto godina imaju velik odjek, a njegova misao reaktualizirana je u kontekstu borbi i odluka u 21. stoljeću, bilo da se radi o savjetima za menadžere u »ratovima« u poslovnom svijetu ili o pomoći biračima na izborima kako bi izabrali boljeg vladara. Analizirajući djela koja aktualiziraju Machiavellija kao vodiča i savjetnika u suvremenim borbama i odlukama, pokazuje se u kojoj mjeri takav pristup banalizira Machiavellijevu misao, a koliko pridonosi novoj, kreativnoj recepciji njegova djela.

**ARE HUMAN BEINGS EVIL AND
DOES THE END JUSTIFY THE MEANS?**

Are human beings evil by nature, as Machiavelli and Hobbes suggested, or civilisation has corrupted us, as Rousseau argues? Following the dilemma,

in this presentation we will put an emphasis on Machiavelli's thought due to its popularity, on the one hand, and often misuse, on the other. Machiavelli's advices have strong impact on our society even after five hundred years, and his thought is reactualized in the context of the struggle and decision making in the 21st century, whether it is about advising managers in the "wars" within the business world, or it is about offering an assistance to voters in elections in order to choose a better ruler. Analysis of the works which updated Machiavelli as guide and counselor in contemporary struggles and decisions shows the extent to which this approach trivializes Machiavelli's thought, but also in how many ways it is contributing to a new, creative reception of his work.

Plenarna predavanja / Plenary lectures

HRVOJE JURIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

WHAT IS HUMAN FOR?

Vanishing Idea of Human and Its Saving

The question about the humane (What is human? Who is human?) can be considered a fundamental philosophical question because it constantly occupies philosophy from its beginnings until today. All the philosophical views, concepts and theories, either implicitly or explicitly, offer an answer to that question. The depth and the complexity of this question is confirmed primarily by the fact that, after more than 2.5 thousand years, philosophy still has no unambiguous answer, while the answers given by other sciences are even less definite. Transformations of the concepts of human, human species and humankind, human nature, non-human, etc., sketch the curved line along which the entire history of humanity can be traced.

Today we are facing specific challenges in this field. Modern science and technology, associated with modern forms of politics and economy, have not only developed sophisticated ways of manipulating the human being and the human species, including a realistic possibility of a physical destruction of humankind and its life environment, but also brought forth the attitude that the very idea of human, as well as the idea of humanism, became obsolete and superfluous. On the one hand, “transparency” of human, allegedly realised by biotechnology, encourages “overcoming the human” in recent transhumanist theories and related, ethically doubtful, practices. On the other hand, “overcoming the space and time”, allegedly realised by information-communication technologies, besides the irreversible consequences on the individual-psyche level, empowers totalising political tendencies. Readiness of individuals and communities to subdue themselves uncritically to this technoscientific-biopolitical power can be explained by indisputable benefits of technology in many aspects of life. However, the real reasons should be sought elsewhere, primarily in flushing away ethical orientation marks which have been planted in the idea of human.

Therefore, in this presentation, I will try to demonstrate that today it is necessary to work on saving the idea of human, but also to demonstrate that

the classical question on human should be posed in a different way. In order to demonstrate this, I will recall some examples from the history of philosophy, defend the concept of universalist humanism, and examine the potentials of the concept of humanist biocentrism.

ČEMU ČOVJEK?

Nestajanje i spašavanje ideje čovjeka

Pitanje o čovjeku (»Što je čovjek?«, »Tko je čovjek?«) može se smatrati temeljnim filozofijskim pitanjem jer ono neprekidno zaokuplja filozofiju od njezinih početaka do danas. Svi filozofski pogledi, koncepti i teorije, u implicitnom ili eksplicitnom obliku, nude odgovor na to pitanje. O njegovoj dubini i kompleksnosti govori prije svega to da ni nakon više od dvije i pol tisuće godina filozofija nema jednoznačnoga odgovora na pitanje o čovjeku, a odgovori drugih znanosti još su manje određeni. Preobrazbe pojmova čovjeka, ljudske vrste i roda, ljudske prirode, ne-ljudskoga itd. iscertavaju krivudavu liniju na kojoj se može pratiti cijela povijest čovječanstva.

U današnje vrijeme suočavamo se sa specifičnim izazovima na tom planu. Moderna znanost i tehnologija, u kombinaciji s modernim formama politike i ekonomije, nisu samo razvile sofisticirane načine manipuliranja ljudskim bićem i ljudskom vrstom, uključujući realističnu mogućnost fizičkog uništenja čovječanstva i njegova životnog okoliša, nego su također iznjedrile stav da je sama ideja čovjeka, skupa s idejom humanizma, zastarjela i suvišna. S jedne strane, »transparentnost« čovjeka, koju navodno ostvaruje biotehnologija, ohrabrenje je za »nadilaženje čovjeka« u recentnim transhumanističkim teorijama i odgovarajućim etički dvojbenim praksama. S druge strane, »nadilaženje vremena i prostora«, koje navodno ostvaruju informacijsko-komunikacijske tehnologije, uz to što ima nepovratne posljedice na individualno-psihičkoj razini, osnažuje totalitarizirajuće političke tendencije. Spremnost pojedinaca i zajednica da se nekritički prepuste toj tehnološko-biopolitičkoj moći može se objasniti neospornim koristima koje tehnologija donosi u mnogim aspektima života, ali prave razloge ipak treba tražiti drugdje, u prvom redu, u otplavlivanju etičkih orijentira koji su bili zasađeni u ideji čovjeka.

Stoga ću u ovom izlaganju nastojati pokazati da je danas nužno raditi na spašavanju ideje čovjeka, ali i da klasično pitanje o čovjeku treba postavljati na drugačiji način. U tu svrhu ću, pozivajući se na neke povijesnofilozofijske primjere, braniti koncept univerzalističkog humanizma te propitati potencijale koncepta humanističkog biocentrizma.

ANDREW PINSENT

*Ian Ramsey Centre for Science and Religion, University of Oxford,
United Kingdom /*

*Centar za znanost i religiju »Ian Ramsey«, Sveučilište u Oxfordu,
Ujedinjeno Kraljevstvo*

SOCIAL TEMPERANCE, *HOMO SAPIENS*, AND *HOMO LITURGICUS*

What do the ways in which we eat and drink reveal about our nature? Persons at a dinner could be described as ‘feeding’, just as a wedding might be described as an aspect of ‘mating’, but such descriptions are wholly inadequate. Moreover, reducing temperance to moderation of quantity, as in Aristotelian virtue ethics, is insufficiently fine-grained to capture the subtleties of real-life eating and drinking.

Drawing on these considerations, my research into Aquinas’s virtue ethics, and consonant work by others, notably Leon Kass, *The Hungry Soul*, I argue that, for human life, temperance is irreducibly interpersonal, or more precisely *second-personal*. I conclude by looking at how this approach is consistent with a theological anthropology that treats human beings not just as *homo sapiens* (‘wise man’, and also ‘tasting man’) but *homo liturgicus*. Hence eating and drinking, which might be overlooked as lowly aspects of the range of human capabilities, are linked in surprising ways to the transcendent and to us being persons, and not mere rational animals.

DRUŠTVENA SUZDRŽLJIVOST, *HOMO SAPIENS* I *HOMO LITURGICUS*

Što način na koji jedemo i pijemo otkriva o našoj prirodi? Osobe koje večeraju mogu se opisati kao one koje se hrane, baš kao što vjenčanje može biti opisano kao način »parenja«, no takvi su opisi u potpunosti neadekvatni. Štoviše, reduciranje suzdržljivosti na moderiranje kvantitete, kao u Aristotelovoj etici vrlina, nedovoljno je precizno da bi uhvatilo suptilnost jedenja i pijenja u stvarnom životu.

U skladu s navedenim uvidima, u mom istraživanju Aquinasove etike vrlina, uz suglasni rad drugih autora, prvenstveno Leona Kassa, njegove *Gladne duše*, branit ću tezu da je za ljudski život suzdržljivost ireducibilno interpersonalna, odnosno, preciznije, pretpostavlja odnos u »drugome licu«. U zaključku

ću sagledati koliko je ovaj pristup konzistentan s teološkom antropologijom koja tretira čovjeka ne samo kao *homo sapiensa* («mudri čovjek», također i «kušajući čovjek»), nego i kao *homo liturgicusa*. Dakle, jedenje i pijenje, koje bi moglo biti previđeno kao niži rang ljudskih sposobnosti, iznenađujuće je povezano s transcendentnim i s nama kao osobama, a ne samo racionalnim životinjama.

Izlaganja u sekcijama / Section papers

EVA D. BAHOVEC¹, KAJA DOLAR²

¹ *Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenia*

² *Europe-Eurasia Research Centre, National Institute of Oriental Languages and
Civilizations, Paris, France /*

*Istraživački centar za Europu i Euroaziju, Institut za orijentalne jezike i
civilizacije, Pariz, Francuska*

ON HUMAN NATURE: ROUSSEAU'S NOBLE SAVAGE IN THE LIGHT OF THE NEW DISCOURSES ON THE HOSTILE OTHER

Rousseau has been known through a misleading interpretation that he invented the figure of “the noble savage”, and wanted human beings to return to their natural state. This understanding has been contested by some of the most influential interpretations of his work, such as those of Ernst Cassirer, Jean Starobinski, Alexis Philonenko, etc. But it was not until Claude Lévi-Strauss and his structural analysis that Rousseau could be discovered as “the founder of the human sciences”. In this context, the paper presents the importance of Lévi-Strauss’s gesture of putting Rousseau’s “the distant others” of *The Second Discourse* together with his autobiographical and confessional “writing of the self”, and focuses on further developments of such a hybridization of the ego and the other in contemporary philosophical anthropology. The paper argues that, in some recent discourses on immigration in Europe, the other has been constructed as a negative of Rousseau’s noble and distant “others”, namely, as an always already “hostile other”. The others are discursively “them” that present the most threatening danger to “me” and “us”. The paper concludes that the newly installed anti-immigrant politics has been explained precisely on basis of “human nature”, related to the imperative to live in biologically homogeneous and closed communities, protected against “them”, invading “us” nowadays so massively from all the distant parts of the endangering world.

O LJUDSKOJ PRIRODI: ROUSSEAUOV PLEMENITI DIVLJAK U SVJETLU NOVOG DISKURSA O NEPRIJATELJSKOM DRUGOME

Rousseau je poznat po varljivoj interpretaciji da je izmislio »plemeniti divljak« te da je htio da se ljudi vrate u njihovo prirodno stanje. Ovo je razumijevanje osporavano u nekim od najutjecajnijih interpretacija njegova rada kao što su one Ernsta Cassirera, Jeana Starobinskog, Alexisa Philonenka i dr. No tek s Claudeom Lévi-Straussom i njegovom strukturalnom analizom Rousseau je otkriven kao »osnivač znanosti o čovjeku«. U tom kontekstu, ovo izlaganje predstavit će važnost Lévi-Straussove geste stavljanja Rousseauovih »dalekih drugih« iz *Druge rasprave* zajedno s njegovim autobiografskim i isповјednim »pisanjem sebe« te će se fokusirati na daljnji razvitak takve hibridizacije ega i drugoga u suvremenoj filozofskoj antropologiji. U ovom izlaganju branit će se teza da se u nekim nedavnim raspravama o imigraciji u Europi drugi konstruira kao negativ Rousseauovih plemenitih i dalekih »drugih«, točnije, kao uvijek već »neprijateljski drugi«. Drugi su diskurzivno »oni« koji predstavljaju najveću opasnost »meni« i »nama«. U izlaganju će se zaključiti kako su nove anti-imigrantske politike objašnjene upravo putem koncepta »ljudske prirode«, povezanog s imperativom da se živi u biološki homogenim i zatvorenim zajednicama, zaštićenim od »njih« koji danas u velikom broju iz svih udaljenih dijelova ugrožavajućeg svijeta vrše invaziju na »nas«.

PAVO BARIŠIĆ

*Institut für Philosophie, Zagreb, Kroatien /
Institut za filozofiju, Zagreb, Hrvatska*

WAHRHEIT UND POLITIK IM ZEITALTER DER DIGITALMEDIEN

Mit der Ausbreitung der digitalisierten sozialen Medien hat die Wahrheit zu einem gewissen Grad an ihrer Zuverlässigkeit und Objektivität eingebüßt, warnen heutzutage manche Autoren. Wenn ein Zeitalter die Spannungsverhältnisse von Wahrhaftigkeit und Lüge, Tatsache und Falschnachricht, Wirklichem und Fiktionalem, Echem und Täuschung in den Vordergrund rückt, zeugt dies allerdings von einer Unabsehbarkeit und Undurchschaubarkeit des Verwirrspiels, in das die öffentliche Kommunikation hineingerissen wurde. Die schwindelerregende Entwicklung der Neuen Medien und Technologien

verursacht einen weitreichenden Wandlungsprozess vor allem im Bereich der Politik. In seinem Buch zum „Zeitalter der Post-Wahrheit“ verkündete Ralph J. Keyes den Anbruch einer „Schwindel-freundlichen Zeit“ (*fib-friendly times*), in der „mehr Lügen als jemals zuvor erzählt werden“ (Keyes 2004, 4).

Der Zugang der vorliegenden Untersuchung zu dieser Fragestellung ist jedoch vorsichtiger und eher kritischer. Ich vertrete einen pluriperspektivistischen Standpunkt. Die neuen Medien haben allerdings eine Herausforderung an die heutige Kommunikation erhoben. In den politischen Angelegenheiten handelt es sich immer um bestimmte Perspektiven und Beiträge im ständigen Agon um Wahrheit. Es gibt dabei keinen völlig neutralen und überparteilich erhobenen Wahrheitsanspruch, wie ihn manche Philosophen und Wissenschaftler anstrebten. Infolge ihrer besonderen Natur entbirgt sich die Wahrheit nur mit Mühe und Anstrengung und nie ohne Teilnahme und außerhalb jeglicher Perspektivität. Aber weder geht die Wahrheit zugrunde noch treten wir in ein Zeitalter der Post-Wahrheit. Und über die Frage, welches Zeitalter der Lüge und den Falschmeldungen (*Fake News*) mehr Freundlichkeit entgegenbringt, kann man wohl streiten. Die Politik ist heutzutage nicht in einem schwierigeren Zustand als je zuvor, aber auch nicht in einer viel einfacheren Stellung im Hinblick auf die Wahrheit. Diese bleibt für die Politik weiter ein tragender Grund und ein dauerhafter Beurteilungsmaßstab.

ISTINA I POLITIKA U DOBA DIGITALNIH MEDIJA

Širenjem digitaliziranih socijalnih medija istina je u određenoj mjeri izgubila pouzdanost i objektivnost, upozoravaju danas mnogi autori. I doista, kada neko doba u središte rasprava postavi napete odnose istine i laži, činjeničnoga i iskrivljenoga, stvarnoga i izokrenutoga, točnoga i opsjene, tada to zacijelo svjedoči o nesagledivosti i neprozirnosti zapletene igre u koju je uvučen diskurs javne komunikacije. Vrtoglavi razvoj novih medija i tehnika prouzrokuje dalekosežne preobrazbe prije svega u području politike. U svojoj knjizi o »eri post-istine« Ralph J. Keyes najavljuje početak »doba sklona laganju« (*fib-friendly times*), u kojemu se »pripovijeda više laži nego ikada prije« (Keyes 2004, 4).

Moj je pristup tom sklopu pitanja, međutim, znatno oprezniji i više kritičan. Zastupam stajalište pluriperspektivizma. Novi mediji zacijelo donose izazov današnjoj komunikaciji. U političkim stvarima uvijek se radi o određenim perspektivama i prinosima u stalnom prijetorju o istini. Nema u tome posve neutralna ili nadstranački uzdignuta zahtjeva za istinom kakvom su težili brojni filozofi i znanstvenici. Zbog svoje osebuje naravi istina se raskriva s

mukom i uz napor, a nikada bez sudjelovanja i izvan svake perspektivnosti. No istina jamačno *ne propada* niti ulazimo u *eru post-istine*. A o pitanju koje je doba sklonije laganju i koje pokazuje veću naklonost *lažnim vijestima* (*fake news*), dade se zacijelo raspravljati. Politika danas nije u težem stanju nego što je dosad bila, niti je pak u lakšem položaju kada je u pitanju istina. Istina ostaje za politiku čvrst temelj i pouzdan oslonac koji daje trajno mjerilo za njezinu prosudbu.

JOSIP BERDICA

*Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

O OTUĐENOJ ČOVJEKOVOJ PRIRODI: JOŠ JEDNOM

Fenomen otuđenja predstavlja u punom smislu riječi jedno od konstantnih obilježja realiteta (i totaliteta) kako suvremenog čovjeka tako i njegovog društvenog prostora. Otuđenje se, unatoč postmodernim kritikama i odbacivanjima, i danas pojavljuje kao »živa misao koja uključuje otvorena pitanja i neriješene teškoće«, osobito kada je u pitanju čovjekova priroda, odnosno »onoga što kao čovjek može i treba biti«, u konačnici »kakav on stvarno jest«. Aktualno je to pitanje i u postideološkom društvu poput našega koje je, obilježeno različitim pokušajima tehničkog, biološkog, socijalnog i ekonomskog dovršenja čovjeka, u tolikoj mjeri zamaglilo pitanje ljudske prirode da se ono u javnom diskursu rijetko tematizira, čak i izbjegava kao redukcionistička, konzervativno-ideološka (a zapravo neaktualna) tema koja može samo otvoriti ili stvoriti (uvijek stare ili nerješive) probleme. No atomizirano, cinično i »ozbiljno bolesno« kapitalističko društvo poput našega kao »besvjetna ideološka konstelacija« (Žižek) zapravo uskraćuje svaki oblik smislene kognitivne orijentacije, pa tako i one povezane s ljudskom prirodom. Na gotovo je perverznoj razini, baš takvo društvo i polje nekih sasvim novih oblika otuđenja ljudske prirode koja nam se unutar njegovih okvira sve više ukazuje kao »istina bez značenja«, kao »ljubavnik bez strasti«. S druge strane, ljudska se priroda, još jednom konstantno, pokazuje kao povijesno određena, vezana uz reprodukciju života uopće te uvjetovana povijesnim razvitkom, s uvijek otvorenim pitanjem slobode koja postaje zapravo paradoks. To otvara cijeli spektar potencijalnih sukoba različitih koncepcija ljudske prirode, ali i upitnost budućnosti ovako fragmentiranog društva koje, gotovo prooročanski, samo

sebe dovodi u negaciju time što odbacuje totalitet života pri čemu pojedinac živi život »kao veliku dosadu«.

ON ALIENATED HUMAN NATURE: ONCE MORE

The phenomenon of alienation represents in the full sense of the word one of the constant features of the reality (and totality) of modern human and his social space. In spite of postmodern criticism and rejection, alienation appears to be “a living thought that includes open questions and unresolved difficulties”, in particular concerning the human nature, “what a human can and should be”, and “what he really is”. It is a current issue of the post-ideological society like ours, which due to attempts of technical, biological, social and economic completion of human, has blurred the issue of human nature to such an extent that it has rarely been the topic of public discourse or it was avoided as a reductionist, conservative-ideological (and actually inactive) topic that possibly opens or creates only (old or untraceable) problems. But the atomized, cynical, and “seriously ill” capitalist society, like ours, as a “worldless ideological constellation” (Žižek), denies any form of meaningful cognitive orientation, and thus the one associated with human nature. At an almost perverse level, such a society is a field of some new forms of alienation of human nature which, within its frame, has increasingly been referred to as “the truth without meaning” as a “lover without passion”. On the other hand, human nature continually shows itself as historically determined, connected to the reproduction of life in general, conditioned by historical development, with an insoluble question of freedom that becomes a paradox. It opens up the full spectrum of potential conflicts between the different concepts of human nature, but also the questioning of the future of such a fragmented society that, almost prophetically, neglects itself by rejecting the totality of life whereby an individual lives his life “of great boredom”.

ANTON BERISHAJ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Prištini, Kosovo /
Faculty of Philosophy, University of Pristina, Kosovo*

PREOBRAŽAJ ŽENE U MUŠKARCA NE POČINJE ZAVJETOM

O *virđinama* je već mnogo napisano. Davni putopisci zadivili su svijet izvještajima o »dobrovoljnom« potiskivanju seksualnog i socijalnog identiteta kod pojedinih žena. Nije riječ o lezbijstvu ili bilo kakvom problemu s vlastitim seksualnim identitetom, nego o mehanizmima pritiska na pojedine kćeri roditelja bez muških potomaka da se preobrate u »sinove« kojima ih priroda nije obdarila. U socio-ekonomskim, kulturnim i geografskim uvjetima organiziranja života izvan konteksta organizirane državne vlasti, ova se pojava proteže preko sjevernoalbanskih Alpa, preko Kosova i Crne Gore, do Hercegovine. S vremenom se ovakav surovi preobražaj djelomično mijenja, ali svako vrijeme donosi nove modalitete pritiska na kćeri i sestre da se žrtvuju za svoje najbliže. Za razliku od mnogih stranih znanstvenika koji su pisali o pojavi preobrazbe žena u muškarce, potrudio sam se da poblize, konkretnije i s umjerenom dozom egzotizma prezentiram primjer, koji je jedinstven u svijetu, kada se priroda žene potiskuje socijalnim uvjetima i kad se žena preobražava u biće koje, nakon izvjesnog vremena, nije ni muškarac ni žena.

THE TRANSFORMATION OF WOMAN INTO MAN DOES NOT BEGIN WITH A VOW

Much has already been written about *sworn virgins*. Travel writers of old fascinated the world with reports of “voluntary” suppression of sexual and social identity in some women. It is not about lesbianism or any problem with one’s own sexual identity, but about the mechanisms of pressure on certain daughters of parents without male descendants to convert to the “sons” nature did not endow them with. In the socio-economic, cultural, and geographic conditions of organizing life outside the context of organized state authority, this phenomenon extends across the North-Albanian Alps, through Kosovo and Montenegro, to Herzegovina. Over time, such a rough transformation changes partially, but for each period it brings new modes of pressure on the daughters and sisters to sacrifice for their closest. Unlike many foreign scientists who wrote about the transformation of women into men, I tried to closely, more

concretely, and with a moderate dose of exoticism present an example that is unique in the world, when the nature of woman is suppressed by social conditions and when woman is transformed into a being which, after a while, is neither man nor woman.

ILONA RÓZSA BERTÓK

Faculty of Humanities, University of Pécs, Hungary /

Fakultet humanističkih znanosti, Sveučilište u Pečuhu, Mađarska

THE ROLE OF MORAL SENTIMENTS IN THE HISTORY OF WESTERN PHILOSOPHY

The present study concerns the changes in the role of sentiments in different philosophical structures dating from Aristotle up to contemporary wisdom. In ancient Greece, sentiments and nearly everything else was considered to exist within the soul. Later, throughout stoicism, epicureism and sceptical schools, sentiments evolved into parts of everyday associations. Philosophers in the Renaissance focused on personal values, for example Petrarca determined *cura sui* as an instruction for self-care. The great Enlightenment philosophers argued over the basics regarding moral sentiments inside a person, and in reference to the fact that motivation for acting was inside the human being. We know the different opinions of David Hume, Adam Smith and Immanuel Kant. The letters authored by Hume and Smith inform us about their critical viewpoints. The study investigates moral notions such as sympathy, empathy, impartial spectator, intersubjectivity, and interpersonality. Present scientists, including James Buchanan and Amartya Sen, use these notions in different ways and contexts.

ULOGA MORALNIH ČUVSTAVA U POVIJESTI ZAPADNE FILOZOFIJE

Ovo se istraživanje bavi promjenama u ulogama čuvstava u različitim filozofijskim strukturama, od Aristotela pa sve do suvremene mudrosti. U antičkoj Grčkoj smatralo se da čuvstva, a gotovo i sve drugo, postoje unutar duše. Kasnije, kroz stoicizam, epikureizam i skeptičku školu, čuvstva su evoluirala u dijelove svakodnevnog udruživanja. U doba renesanse filozofi su se fokusirali na osobne vrijednosti, primjerice Petrarca je označio *cura sui* kao uputstvo za

brigu o samome sebi. Veliki filozofi prosvjetiteljstva svađali su se oko temeljnih stvari koje se odnose na pitanje moralnih čuvstava unutar osobe u odnosu na činjenicu da se motivacija za djelovanje nalazi unutar ljudskih bića. Nama su poznata različita mišljenja Davida Humea, Adama Smitha i Immanuela Kanta. Pisma koja su napisali David Hume i Adam Smith informiraju nas o njihovim kritičkim stajalištima. Ovo istraživanje istražuje moralne pojmove kao što su simpatija, empatija, nepristrani promatrač, intersubjektivnost i interpersonalnost. Suvremeni znanstvenici, uključujući Jamesa Buchanana i Amartya Sena, koriste ove pojmove na različiti način i u različitim kontekstima.

DUNJA BONAČIĆ, ŽELJKO SENKOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Philosophische Fakultät, J.-J.-Strossmayer-Universität Osijek, Kroatien*

OD HIPATIJE DO HANNE ARENDT – KRATKA POVIJEST FILOZOFIJE ŽENSKE (NEFEMINISTIČKE) MISLI

Žene su, kao polovica čovječanstva, bile različito promatrane tijekom različitih etapa povijesti. Od antike, kada žena nije imala pravo glasa, a glavna joj je uloga bila ona rađalice, do suvremenog doba, kada je žena, uz ulogu majke i novostečena prava, također postala i misliteljica, uloga žene nije se bitno promijenila. Cilj je ovog izlaganja prikazati način na koji su tijelo žene i ženski atributi poput ljepote i tjelesnosti promatrani kroz povijest, uzevši u obzir samo filozofkinje, odnosno samo pripadnice ženskog roda, kako bi se prikazalo na koji način žena misli o ženi u smislu njezine uloge, moći, ljepote i odgoja.

VON HYPATIA BIS HANNAH ARENDT – EINE KURZE GESCHICHTE DER PHILOSOPHIE WEIBLICHER (NICHT-FEMINISTISCHER) GEDANKEN

Frauen, als die Hälfte der Menschheit, wurden in verschiedenen Abschnitten der Geschichte unterschiedlich beobachtet. Seit der Antike, als eine Frau nicht stimmberechtigt war, und ihre Hauptrolle die Rolle einer Gebälerin war, bis zur modernen Zeit, als die Frau neben der Mutterrolle und neu erworbenen Rechten auch zum Denkerin wurde, änderte sich die Rolle der Frau nicht we-

sentlich. Das Ziel dieser Arbeit ist es zu zeigen, wie Frauenkörper und Frauenattribute wie Schönheit und Leiblichkeit durch die Geschichte betrachtet wurden. Wir haben dabei nur Philosophinnen beziehungsweise nur Frauen in Betracht genommen, so dass wir die Weise, auf die eine Frau über Frau, in Bezug auf ihre Rolle, Macht, Schönheit und Erziehung denkt, zeigen könnten.

FRANCIS BRASSARD

*Rochester Institute of Technology Croatia, Dubrovnik/Zagreb, Croatia /
Rochesterov institut za tehnologiju u Hrvatskoj, Dubrovnik/Zagreb, Hrvatska*

THE MIND-BODY PROBLEM IN THE *THEORY OF NATURAL PHILOSOPHY* OF RUĐER JOSIP BOŠKOVIĆ

The most important topic of metaphysical speculation in Ruđer Bošković's *Theoria philosophiæ naturalis* is the mind and body problem, a problem that often forces us to adopt either a monistic or a dualistic view of human nature. That problem also invites us to pursue an exploration of the relation between the material world and a spiritual entity that we may call God. Bošković's *Theoria*, with its notions of forces relative to the distances between dimensionless points, centres of gravity and compenetration, could offer a solution to this problem as well as constitute a middle way between these two views of human nature. Here, monism is the type of view a man of action needs for his survival, while dualism is what a man of contemplation has to entertain to bring about his transformation. Bošković's *Theoria* would thus explain how the passage between these two types of man is made possible.

PROBLEM ODNOSA UMA I TIJELA U *TEORIJI PRIRODNE FILOZOFIJE* RUĐERA JOSIPA BOŠKOVIĆA

Najvažnija tema metafizičke spekulacije u teoriji prirodne filozofije Ruđera Boškovića je problem odnosa uma i tijela, problem koji nas često prisiljava da usvojimo monistički ili dualistički pogled na ljudsku prirodu. Taj nas problem također poziva da nastavimo s istragom veze između materijalnog svijeta i duhovnog entiteta koju možemo nazvati Bogom. Boškovićeva *Teorija*, s

njezinim pojmovima sila koje su relativne prema udaljenosti između točaka bez dimenzije, centara gravitacije i prožimanja, koji mogu ponuditi rješenje ovog problema, jednako kao i konstituirati srednji put između monističkog i dualističkog pogleda na ljudsku prirodu. Ovdje je monizam tip pogleda koji je potreban djelatnom čovjeku za njegov opstanak, dok je dualizam ono što zabavlja kontemplativnog čovjeka kako bi dovelo do njegove transformacije. Boškovićeva teorija tako objašnjava kako je moguć prolaz između ta dva tipa čovjeka.

IVANA BULJAN

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

TJESKOBA KAO POČELO KINESKE FILOZOFIJE?

U ovome izlaganju propituje se teza egzistencijalnoga straha, tj. tjeskobe kao mogućega počela kineske filozofije. Naime, za Platona i Aristotela, preko Husserla do Heideggera, svako filozofiranje započinje osjećajem čuđenja (*θαυμάζειν*, *thaumazein*). Predmet čuđenja postaje predmet mišljenja pa je tako čuđenje izvor filozofskoga promišljanja, a filozofu je svojstven osjećaj čuđenja. Iz čuđenja su grčki mislioci počeli filozofirati. Za razliku od grčke filozofije koja započinje čuđenjem, povjesničar prve kineske filozofije objavljene na engleskome jeziku Xu Fuguan 徐復觀 (1902.–1982.) tvrdi da kineska filozofija počinje osjećajem egzistencijalnog straha, tj. tjeskobe (*youhuan yishi* 憂患意識). Slijedeći Xu Fuganovu tezu, u ovome izlaganju razmatrati će se uloga i mjesto egzistencijalnoga straha tj. tjeskobe prilikom formiranja ranoga kineskoga mišljenja. Teze koje će se iznijeti bit će potkrijepljene analizom klasičnih kineskih tekstova, od 6. st. pr.n.e. do početka dinastije Han.

ANXIETY AS THE BEGINNING OF CHINESE PHILOSOPHY

This presentation discusses the thesis that existential fear, i.e. anxiety, is the possible beginning of Chinese philosophy. From Plato and Aristotle to Husserl and Heidegger, every philosophy has begun from a sense of wonder (*thaumazein*, *θαυμάζειν*). The subject of wonder becomes the subject of thinking, and thus wonder becomes a source of philosophical reflection. The feeling of wonder is thus typical of the philosopher. Greek thinkers began to philoso-

phize out of wonder. In contrast to Greek philosophy, which begins with wonder, historian of the first Chinese philosophy published in the English language Xu Fuguan 徐復觀 (1902–1982) claims that Chinese philosophy begins with a sense of existential fear, i.e. anxiety (youhuan yishi 憂患 意識). Following Xu Fuguan's thesis, this presentation will consider the role and place of existential fear, i.e. anxiety, in the formation of early Chinese thinking. The theses explored will be substantiated with an analysis of classical Chinese texts, from the 6th century BC to the beginning of the Han dynasty.

IGOR ČATIĆ

*Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of Zagreb,
Croatia*

ZAŠTO TREBAMO POSTHUMANO BIĆE?

Naš prapredak je prije 6 milijuna godina započeo koristiti i do danas naj-savršeniji alat, ruke i ono što mu je ponudila priroda, prirodine. Prekretnica se zbila kada je prije 3,3 milijuna godina načinio prvi artefakt, kameno rezalo. Po osjećaju, najnovija prekretnica zbila se sredinom 20. stoljeća. Razvoj tehnike u posljednjih sedamdesetak godina omogućio je mnoga rješenja koje je moguće obuhvatiti ključnim riječima: kiborgizacija, robotizacija i digitalizacija. Nešto kasnije počeli su se javljati zahtjevi za razna poboljšanja u svrhu uklanjanja bioloških manjkavosti ljudskog bića. Razvili su se razni pokreti koji su označeni s ključnim riječima: transhumanizam, metahumanizam i posthumanizam. U ovome izlaganju ukazat će se na tehnička dostignuća koja omogućuju različita poboljšanja poput kemijskih tvari, elektrostimulacije i egzoskeleta. Međutim, temeljno je pitanje čemu služe naponi pretvaranja ljudskog bića u posthumano biće i u kojim razmjerima je to moguće.

WHY DO WE NEED THE POSTHUMAN BEING?

Six million years ago, our ancestor started using hands, even today considered the most advanced tool, as well as what nature offered him, natural components. The milestone occurred when 3.3 million years ago the first artefact was made, the stone cutter. It feels like the latest turning point occurred in the mid-20th century. The development of technology over the last seventy years or so has allowed many solutions that can be included in these key words: cy-

borgisation, robotisation, and digitisation. Later on, requirements for a variety of improvements began to emerge to remove the biological defects of human beings. Various movements that have been developed were marked with these key words: transhumanism, metahumanism, and posthumanism. This presentation will point to technical achievements which enable various improvements such as chemical substances, electrostimulation, and exoskeletons. However, the fundamental question is what is the purpose of the efforts of transforming the human being, into the posthuman being and to what extent is it possible?

BERISLAV ČOVIĆ¹, MILE MARINČIĆ²

¹ *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

² *Visoka škola Ivanić-Grad, Hrvatska / Polytechnic of Ivanić-Grad, Croatia*

MOĆ ZNANJA I RAZVOJA: STVARANJE UMJETNIH POTREBA I KRIZA MORALA

Polazna je točka ovog rada činjenica da globalizirajući svijet ulazi u novu, tehničku epohu u kojoj dolazi do mnogih naglih promjena. Očito je da čovjek nije dovoljno pripremljen kako bi na odgovarajući način odgovorio na sve te izazove koje tehnička epoha sa sobom nosi. Radi se zapravo o čovjekovoj težnji za neprestanim tehno-znanstvenim razvojem, odnosno njegovoj intenciji podređivanja prirodnih bogatstava u svrhu vlastitih egoističnih interesa, zbog čega s pravom možemo govoriti o dehumaniziranom društvu. U prilog tomu govori i čovjekov destruktivni odnos prema prirodi, gospodarstvu, ali i sebi samome. Svakodnevno svjedočimo kako je došlo do sve većeg narušavanja odnosa, a svi ti problemi zapravo su povezani s dubokom moralnom krizom suvremenog čovjeka. Upravo dubina čovjekove moralne krize iščitava se iz težine ekoloških prilika. Ivan Pavao II. će reći da u svijetu postoji red koji treba poštivati, te da ljudska osoba, koja je obdarena mogućnošću slobodnoga izbora, ima tešku odgovornost da očuva taj red, gledajući i na blagostanje budućih generacija. Svojim destruktivnim i egoističnim zahvatima u prirodna bogatstva čovjek je bitno promijenio svoju ulogu u odnosu prema prirodi, te ga se više ne percipira kao zaštitnika i čuvara prirode i njezinih bogatstava kojima se služi. Čovjek je pogazio svoje temeljne principe te prešao iz uloge zaštitnika u glavnog izrabljivača. U mnogobrojnim religijama nalazimo tvrdnju kako nam je Bog Stvoritelj dao samo početak, a s tim početkom i zakone koji vode razvoj. Suvremeni čovjek ne smatra ničim lošim ako dirne u te zakone i ubrza

ili izmjeni taj razvoj. Čovjek je tako pogazio zakone prirode i sebe proglasio stvoriteljem, a sve u cilju zadovoljenja vlastitih umjetno stvorenih potreba. Kako bi zadržao ravnotežu u prirodi ne ugrožavajući tako i vlastiti opstanak, važna su pitanja za čovjeka u budućnosti što treba zadržati i na koji način to očuvati. O tim će pitanjima bitno ovisiti i njegov vlastiti opstanak, na čovjeku je samo da odluči kojim će putem krenuti.

THE POWER OF KNOWLEDGE AND DEVELOPMENT: THE CREATION OF ARTIFICIAL NEEDS AND THE CRISIS OF MORALS

The starting point of this paper is the fact that our globalizing world enters a new, technological era, in which there are a lot of abrupt changes. It is obvious that human beings are not prepared enough to respond adequately to all of the challenges this new era brings about. The heart of the matter is a human's desire for a never-ending techno-scientific development, that is, a human's intention to subordinate natural wealth in order to serve his own egoistic interests. It could rightly be said that our society has become dehumanized, as is seen in a human's destructive attitude not only towards nature and economy, but towards himself as well. The gap between the human being and nature is getting bigger day by day, and all these problems lead to a deep moral crisis of the modern human. The depth of human's moral crisis is reflected in this destroyed ecological harmony. John Paul II used to teach us that there is an order in this world that has to be preserved, and that a person, having the possibility of choice, bears a serious responsibility to preserve this order, taking into account the well-being of future generations as well. With his destructive and egoistic exploitation of natural wealth, the human being changed his role concerning nature, and can no longer be called its protector, but a merciless exploiter. In most religions all over the world it is stated that God the Creator provided only the beginning of the world, and, with this beginning, He gave us the rules we should obey if we want our development to proceed according to His intentions. However, the modern human being does not see any harm in disobeying these rules, and in changing the course of natural development. In such a way, the human being broke the laws of nature, and proclaimed himself the creator, with the aim of fulfilling his own artificially created needs. The main issue for the modern human is to maintain this natural harmony, in order to secure his own survival. Human being has to decide what to preserve, and in which way to accomplish this preservation. It is up to human beings to choose the way for the benefit of the future generations.

BORISLAV DADIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

LJUDSKA OSOBA KAO BIĆE ODNOSA

Još je Aristotel definirao živo biće kao ono koje djeluje od sebe i za sebe. I sve moći djelovanja što ih živo biće ima prvenstveno su za njega te mu služe da sačuva svoj život i usavrši ga. Pretpostavka da je čovjek živo biće u najvišem stupnju, može nas uputiti na zaključak kako bi on mogao biti jedno izuzetno egoistično biće. Međutim, filozofska refleksija o čovjeku kao osobi pokazuje nam upravo suprotno, čovjek kao biće odnosa. To znači da je relacionalnost jedna od njegovih bitnih osobina. Ovo ćemo izlaganje započeti filozofijskom refleksijom nad činjenicom da je čovjek nastao kao rezultat dvaju, za njega bitnih, odnosa – jednoga kojeg možemo vidjeti s biološke, a drugoga kojeg promatramo s metafizičke točke gledišta. Potom ćemo pokazati kako čovjeka njegove dvije najvažnije moći, volja i razum, usmjeravaju prema drugom biću. To će nas postupno dovesti do zaključka da se čovjek može ostvariti kao autentična ljudska osoba tek u slobodnom i stvaralačkom odnosu s drugim osobama.

THE HUMAN PERSON AS A BEING OF RELATION

Aristotle defined a living being as that which works of itself and for itself, and all the powers of action which a living being possesses are primarily for it, helping it preserve its life and perfect it. Since human beings are living beings of the highest degree, this leads us to the conclusion that they could be exceptionally egoistic beings, were it not for philosophical reflexion on the human being – seen primarily as a person – leading us to a completely different conclusion. That is, it shows the human being as a being of relation. This means that to be a being of relation is one of the essential qualities of being a human. This presentation will include philosophical reflexion on the fact that the human being came into being as a result of two, for him important relations; one from the biological point of view, and the other from the metaphysical. Then, we will show that human being, through his two most prominent powers, the will and the reason, is being directed towards another being. This will gradually lead us to the conclusion that human being can realize himself as an authentic human being only in the free and creative relation with other persons.

IVO DŽINIĆ

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Zentrum für Kroatische Studien, Universität Zagreb, Kroatien

KATEGORIJA EKSCENTRIČNE POZICIONALNOSTI U TEOLOŠKOJ PERSPEKTIVI: PLESSNER I PANNENBERG

Pojam ekscentrične pozicionalnosti postao je jednim od temeljnih pojmova u filozofskoj antropologiji zahvaljujući njemačkom filozofu Helmuthu Plessneru i njegovoj studiji *Die Stufen des Organischen und der Mensch. Einleitung in die philosophische Anthropologie* iz 1928. godine. Plessner je pojmom pozicionalnosti označio način postojanja živoga u odnosu na neživo, a formulacijom ekscentrične pozicionalnosti specificirao je način ljudskoga bivstvovanja. Upravo će ta kategorija postati temeljnom označnicom svih kasnijih Plessnerovih antropoloških analiza i predstavljati u mnogočemu vrhunac njegova filozofskog stvaralaštva. U izlaganju se želi ukazati na osnovne sadržajne aspekte i kategorije te ih usporediti s idejom o odnosu pojmova *Ego-Zentrität* i *Ex-Zentrität* kršćansko-teološkog antropologa Wolfharta Pannenberg, koji se upravo u svojoj teološkoj antropologiji oslanja na Plessnerovu kategoriju ekscentrične pozicionalnosti.

KATEGORIE DER EXZENTRISCHEN POSITIONALITÄT IN THEOLOGISCHER PERSPEKTIVE: PLESSNER UND PANNEBERG

Der Begriff der exzentrischen Positionalität ist dank dem deutschen Philosophen Helmuth Plessner und seiner Studie *Die Stufen des Organischen und der Mensch. Einführung in die philosophische Anthropologie* aus dem Jahr 1928 zu einem der Grundbegriffe der philosophischen Anthropologie geworden. Mit dem Begriff der Positionalität hat Plessner die Art des Lebendigseins im Vergleich zu Unlebendigem bezeichnet, und mit der Formulierung der exzentrischen Positionalität hat er die Art des Menschseins spezifiziert. Gerade diese Kategorie wird das grundlegende Merkmal aller nachfolgenden anthropologischen Analysen Plessners sein und den Höhepunkt seiner philosophischen Arbeit darstellen. Man möchte im Vortrag auf die inhaltlichen Grundaspekte dieser Kategorie verweisen und diese mit der Idee der Beziehung zwischen *Ego-Zentrität* und *Ex-Zentrität* des christlich-theologischen Anthropologen Wolfhart Pannenberg vergleichen, der sich in seiner theologischen Anthropologie gerade auf Plessners Kategorie der exzentrischen Positionalität gestützt hat.

JELENA ĐURIĆ

*Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Institute for Philosophy and Social Theory, University of Belgrade, Serbia*

ZAGONETKA LJUDSKE PRIRODE I KONTEKST NAPRETKA

Zagonetka ljudske prirode načelno plijeni interes dok istovremeno izaziva nelagodu namećući pitanje o tome što »ljudska priroda« uopće znači. Sa znanstveno-tehnološkom izmjenom svijeta, koncept ljudske prirode mijenja značenja u odnosu na ona koja su vrijedila nekad. Ako konačnog odgovora nema, možda svako vrijeme treba za sebe tražiti odgovor koji predstavlja kolektivno i osobno samorazumijevanje kulture. Postajući sve više globalnom, ova kultura nas stavlja pred onto-epistemo-etičke činitelje koji trebaju rasvijetliti što nama ljudska priroda znači danas. Prije svega, treba uzeti u obzir aporetičnu strukturu mišljenja, koja je ljudskoj prirodi inherentna, a ispoljava se u raznim udvajanjima: bića i znanja / jezika / djelovanja. To čini kontekst ovog izlaganja koje, posredstvom moderne ideologije napretka, predstavlja temelj razdvajanja prirode i kulture. Time je, naravno, potvrđena primarna neodlučivost saznanja, zbog čega se i dalje pitamo je li kultura, kao izraz ljudske prirode, dio prirode ili je priroda, kao proizvod ljudskog poimanja, dio kulture. Historijski se ravnoteža izgleda postiže tako što predmoderno vrijeme jedinstvo prirode i kulture smješta u okvir prirode, dok postmoderno vrijeme prirodu smatra proizvodom kulture. Tu je zatim pitanje: »Je li promjena razumijevanja povezana s promjenom ljudske prirode?« te »Kako treba razumjeti ljudsku prirodu koja se mijenja?«. U kontekstu modernog shvaćanja napretka, imamo brigu o tome što nastaje od ljudske prirode kada modernizacija odbaci arhetipski predio psihe, kao što poništava ciklično prirodno vrijeme. Tehnologija društva danas je suočena s iracionalnim povezivanjem različitih vrsta promjena – onih koje prate pravolinijsku mehaniku historijskog vremena i prirodnih (geoloških) promjena klime. Obje te vrste promjena obilježavaju doba Antropocena – modifikaciju okruženja stvaranjem takozvane »druge prirode« – što nesumnjivo utječe na stanje i razumijevanje ljudske prirode danas.

THE ENIGMA OF HUMAN NATURE AND THE CONTEXT OF PROGRESS

The enigma of human nature generally attracts interest, whereas at the same time it causes discontent through imposing the question of what "human nature" basically means. With the scientific-technological change of the world,

the concept of human nature transforms its meanings in relation to those meanings that used to be relevant. If there is no definite answer, maybe each period should seek for its own answer. This represents collective and personal self-understanding of culture. By becoming more and more global, contemporary culture confronts us with onto-epistemic-ethical agents which are supposed to enlighten the meaning of human nature today. First of all, the aporetic structure of thinking should be taken into account, as it is inherent to human nature and manifests itself in various bifurcations: being and knowledge/language/doing. It makes for the context of this presentation which, through the means of modern ideology of progress, represents the basis of the separation between nature and culture. Thus, of course, the primary indecisiveness of knowledge is confirmed, while we continue to wonder whether culture, as a reflection of human nature, is a part of nature, or nature, as a product of human understanding, is a part of culture. Historically, the balance seems to be achieved in such a way that the pre-modern time places their unity within the framework of nature, while the post-modern time considers nature a product of culture. Furthermore, the question is whether changes of understanding are linked to the changes of human nature. Also, the question is how are we supposed to understand human nature that undergoes changes? In the context of modern understanding of progress, we face the problem of what happens to human nature when modernization rids itself of the archetypal sphere of the psyche, as it denies natural cyclical time. Technology of society faces an irrational connection to various types of changes – those following linear historical time mechanics and those of natural (geological) climate change. Both kinds of changes mark the age of Anthropocene – the modification of the environment by the creation of the so-called “next nature” – which undoubtedly influence the condition and understanding of human nature today.

JAKOV ERDELJAC, TOMISLAV DRETAR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PRIRODNO PRAVO SAGLEDANO KROZ NARAV DRŽAVE

U ovom izlaganju sagledati ćemo prirodno pravo kroz narav države. U samoj analizi napraviti ćemo razliku između nečega što se može nazvati prirodnim pravom, koje se sastoji od nekoliko zakona, i onoga što se danas smatra kao »prirodno« pravo. Naglasiti ćemo nemogućnost takvog prava kao prirod-

noga. Naime, ukoliko je ono prirodno, utoliko njega nitko ne bi trebao proglašiti, već bi ono kao takvo bilo u sferi determiniranosti koju u sebi nosi svaki čovjek. Narav države bit će prikazana kao umjetna, zbog čega i svaka sfera koja se pojavljuje unutar države kao umjetnog bića mora biti umjetna, pa i sam pravni sustav. Iz toga proizlazi da je prirodno pravo konstrukt, te stoga i oksimoron, dok bi autentično prirodno pravo govorilo isto što i njegov sadržaj, a to je ništa. Sama pozicija ne negira potrebu za osnovnim ljudskim pravima, već samo naglašava da je narav takvog prava jednako konstruktivna.

NATURAL HUMAN RIGHT ANALYZED THROUGH THE NATURE OF THE STATE

In this presentation, we will consider the position of natural human rights through the nature of the state. In the analysis, we will make a distinction between what can be called natural law, and what is usually considered a “natural” right in that law. We will emphasize the impossibility of such a law as being natural, because if the law is natural, then no one should have a need to declare it as natural. Such a law would belong in the sphere of determination that each human being carries within himself; only then we could name a law or a right as natural. The nature of the state will be presented as artificial, which means that every sphere which appears within the state as an artificial being must also be artificial, and hence the very legal system itself. It follows from this that the natural law is a construct, and therefore an oxymoron. In this talk we will try to prove that “natural” human rights are not natural.

PREDRAG FINCI

*London, Ujedinjeno Kraljevstvo /
London, United Kingdom*

LJUDSKA PRIRODA ILI PRIRODE?

Može li ljudska priroda biti definirana? Autor se zalaže za opisivanje ljudske prirode, u čemu vidi mogućnost ukazivanja na bitna svojstva i svu različitost, ali i istost ljudske prirode. Već samo postavljanje pitanja o ljudskoj prirodi govori o nužnosti filozofskog promišljanja svega što pripada i može pripadati ljudskom biću. Zato je pitanje o ljudskoj prirodi trajno otvoreno pitanje.

HUMAN NATURE OR HUMAN NATURES?

Can human nature be defined? The author advocates describing human nature, wherein he sees the possibility of pointing out essential traits, not only differences but also the sameness of human nature. The very question of human nature speaks about the necessity of philosophical reflexion on all things human. Thus, the question on human nature is a perpetual and open one.

IVA FOFIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

DVA LICA ŽENSKOG PITANJA – ŽENE ZA SEBE I PROTIV SEBE

Žene su rod koji pripada svijetu Drugih – potisnutih i nevidljivih, koji imaju ujedno i ograničenu mogućnost promjena. Ovdje se otvara prostor za feminističku kritiku društva, koja proizlazi iz teorije i filozofije roda, a koja zadobiva sve više istomišljenika. Ta će feministička kritika vrlo brzo uvidjeti dvije strane uzroka nevolja za žene. Prva se odnosi na općenitu povijesnu nepravdu spram žena, u kojoj je ženska inteligencija omalovažavana. Feministička epistemologija upozorava kako je muški monopolizirano znanje koje imamo danas iskrivljeno i ne daje pravu sliku svijeta te kako su potrebni i ženski opažaji da bi se postigla objektivnost i istinitost. Druga strana pobliže baca svjetlost i na ženski udio u uzrokovanju vlastitih problema. Neoliberalizam predstavlja najnoviji izazov za položaj žena jer uspijeva žene najpodmuklije iskoristiti podvalivši im moderna razmišljanja o osmišljavanju svoje individualnosti, a skrećući prvotnu feminističku borbu u smjeru samo još jednog neoliberalnog sredstva eksploatacije.

TWO ASPECTS OF THE WOMAN QUESTION – WOMEN FOR THEMSELVES AND AGAINST THEMSELVES

Women are the gender which belongs to the world of the Second – suppressed and invisible, which also has a limited possibility for making a change. Due to the theory and philosophy of feminism, which acquires more and more

same-minded thinkers, more room for a feminist critique of society arises. This feminist critique will soon encounter two different sides of women's trouble. The first one is related to the general historical injustice towards women in which the intelligence of women is underestimated. Feminist epistemology warns us that today's male monopolistic knowledge is distorted and does not provide a true picture of the world, and that female perceptions are needed to achieve objectivity and truthfulness. The other side more closely casts light on women's share in causing their own problems. Neoliberalism presents the latest challenge for the position of women because it succeeds in exploiting women by imposing more modern thinking about the design of their individuality, and by turning the original feminist fight into yet another neoliberal exploitation tool.

SNJEŽANA HUSIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

LIBER MONSTRORUM: LJUDSKOST KRŠĆANSKIH ČUDOVIŠTA

Ranosrednjovjekovna *Knjiga o čudovištima* jedinstvena je literarna realizacija Augustinove ideje da se čudovišta »nužno rađaju među nama ljudima« (*O državi Božjoj* XVI, 8.2). Čudovišta slično definira *Liber monstrorum*: to su oni »koji su manje udaljeni od ljudske vrste«. To shvaćanje ostvareno je i oblikovno: struktura djela potvrđuje ljudskost čudovišta tako što ih jasno odvajaju, u prvoj knjizi, od životinja prikazanih u drugoj i trećoj knjizi. K tome, prikazi pojedinih čudovišnih vrsta potvrđuju njihovo sudjelovanje u ljudskosti. Usporedba *Liber monstrorum* s drugim srednjovjekovnim tekstovima u kojima su definirana i prikazana čudovišta, prvenstveno s bestijarijima i sumama, pokazuje da u kršćanskoj misli srednjega vijeka čudovište služi također isticanju ljudske jedinstvenosti među živim bićima.

LIBER MONSTRORUM: CHRISTIAN MONSTERS' HUMANITY

The early medieval *Book of Monsters* is a unique literary fulfillment of Augustine's notion that monsters are perforce born among us humans (*De Civitate*

Dei XVI, 8.2). Monsters are defined in a similar way in the *Liber Monstrorum*: they do not depart so much from humankind. This view is put in effect also by the work's composition: its structure confirms the humanity of monsters by separating them unmistakably, in the first book, from animals represented in the second and third book. Furthermore, descriptions of individual monstrous species corroborate their affiliation to humanity. A comparison with other medieval texts in which monsters are defined and represented, mainly with bestiaries and summae, shows that the monster in medieval Christian thought serves also to point out the uniqueness of humans among living beings.

HASNIJA ILAZI

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Prištini, Kosovo /
Faculty of Philosophy, University of Pristina, Kosovo*

POJAM ČOVJEKA KAO SOCIJALNO KONSTITUIRANOG SEBSTVA U TAYLOROVOJ TEORIJI MORALA

Razumijevanje Taylorova čovjeka uključuje vanjske komponente koje ga određuju kao ljudsko biće, sebstvo, osobu, subjekt, identitet, a to su moralni okviri i društvena zajednica, jednako kao i unutarnje komponente, kapacitete koji mu omogućavaju da se orijentira prema najvišim vrednotama, od kojih je najvažnija komponenta snažne evaluacije. Prezentacija će obraditi Taylorovu moralnu ontologiju, odnos sebstva i dobra, te zasnovanost kreiranja modernog identiteta, kao sinonima modernog čovjeka njegovim pozicioniranjem u odnosu na moralna dobra.

THE CONCEPT OF MAN AS A SOCIALLY CONSTITUTED SELF IN TAYLOR'S MORAL THEORY

The Understanding of Taylor's human includes external components which determine him as a human being, Self, person, subject, identity, and these are moral frameworks and social community, as well as internal components, capacities which enable him to orient towards highest values, among which the component of strong evaluation is the most important one. The presentation will elaborate on Taylor's moral ontology, the relationship between Self and good, and the foundation of creating a modern identity, as a synonym of a modern man, towards his positioning in relation to moral good.

IVANA IVANČIĆ MEDVED

*Srednjoškolski đački dom, Osijek, Hrvatska /
High School Dormitory, Osijek, Croatia*

SEDAM GRUPA NORMALNIH, NARAVNIH NAČELA NAŠE NAREĐENOSTI

Kao apsolut ljudske naravi uzimamo počelo uma, odnosno razuma koji kreira ljudski život. Razum je taj koji sve razlikuje i s razlikovanim komunicira, odnosno koordinira i konzumira ga. Razum kao dispozitiv ljudske naravi neprestano se generira u čovjeku i potiče na stalnu aktivnost i napredovanje. Prema tome, u ovom ćemo izlaganju govoriti o sedam grupa načela koja se nalaze u svakom čovjeku i koja mu pomažu da svoj život vodi u smjeru željenoga i dobroga. Dvadeseto je stoljeće bilo obilježeno pojmom kvalitete života, što je normalna posljedica, prije svega, ljudskog umnog napretka. U tom kontekstu, ova načela utiru putove kvalitetnom životu. Također ćemo se osvrnuti i na oprez koji je potreban kada je u pitanju ljudska narav, gdje se pod negiranjem zajedničkog nazivnika ljudske naravi kao argument potkrada sintagma kulturnog relativizma.

SEVEN GROUPS OF NORMAL, NATURAL PRINCIPLES OF OUR ORDINATION

As the absolute of human nature, we take the principle of mind, that is the principle of intellect, which creates human life. Intellect is that which differs everything, and communicates by differentiating, that is, coordinates and consumes it. Being the disposition of human nature, intellect continually generates in human beings and it stimulates continuous activity and progress. Accordingly, in this presentation we will discuss seven groups of principles that are found in each human being, and they help him lead his life in the direction of the desired and good. The twentieth century is marked by the concept of quality of life, which is a normal consequence, primarily of human mental progress. In this context, these principles pave the way towards a quality life. We will also look at caution, which is needed when it comes to human nature where, under the negation of the common denominator of human nature, the syntagme of cultural relativism is subverted as an argument.

LUKA JANEŠ

*Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

ČOVJEČJI *PHYSIS* KAO KATEGORIČKI KONTRAPUNKT EVOLUCIJSKOM KAUZALITETU?!

Kroz izlaganje će biti razmatrane određene problematične točke uobičajenog, filozofski uvriježenog zanosa spram ljudskog samosvjesnog trijumfa nad evolucijskim kauzalitetom, uobičajeno nazivanim – priroda. U fokusu rasprave misao je Kanta, Hegela i Kangrge, a teza, oko koje će se razvijati argumentacija, je da izlaskom iz »nesvjesnosti« prirode samo privremeno nadilazimo mehaniku evolucijskog kauzaliteta, težeći autonomiji. Naime, tvrdit će se da je za njegovo permanentno nadilaženje, u kontekstu čovjeka kao kozmički jedinstveno samosvjesne jedinice, potreban permanentni trijumf naravi trebanja (*Sollen*) nad bivanjem (*Sein*), dok u suprotnom nanovo upadamo u sferu cirkularnosti mehanički determiniranog kauzaliteta.

HUMAN *PHYSIS* AS THE CATEGORICAL COUNTERPOINT TO THE EVOLUTIONARY CAUSALITY?!

The presentation will discuss the issues of common, philosophically ingrained enrapture regarding human self-conscious triumph over the evolutionary causality, often referred to as nature. Thoughts of Kant, Hegel and Kangra will be in the focus of the discussion, while the central thesis will be that by leaving the “unconscious” of nature and striving for autonomy we only temporarily overcome the mechanics of evolutionary causality. I will claim that to permanently overcome natural causality, in the sense of the human being as a unique self-conscious individual in the cosmos, the permanent triumph of ought (*Sollen*) over is (*Sein*) must happen. In the opposite case, we again enter into the circular sphere of mechanically determined causality.

MELITA JEROLIMOV

*Selecta savjetovanje, Zadar, Hrvatska /
Selecta Consultation, Zadar, Croatia*

PRIRODA SUKOBA

Ljudi nisu savršeni, puni su unutarnjih sukoba uzrokovanih prirodom samom, ali ne i biološkim ili kulturalnim karakteristikama. U svijetu, objektivnom ili viralnom, vladaju dva interaktivna modela ljudskog ponašanja: suradnja i natjecanje koji prevladavaju ovisno o politici; konzervativci naglašavaju natjecanje, dok demokrati ističu suradnju. Ovaj metapolitički sukob provlači se najmanje još iz vremena rasprave o ljudskoj prirodi između Hobbesa i Rousseaua, preko rasprave o pravima Burkea i Pinea, ili nadalje rasprave o društvima između Wilsona i Montagua. Čovječanstvo je ušlo u novu fazu globalne tehnokracije u kojoj sukobi nisu nestali, već su se samo izmijenili. U demokratskom svijetu, u kojem je prisutna ideja današnjice koja je puna različitih kultura, religija, rasa, narodnosti, dobi, nedostataka, spolova i seksualnih orijentacija, a kojoj se suprotstavlja anarhizam, radikalizam i ekstremizam, nameće se pitanje kako se nositi s različitostima koje su dovele do brojnih i masovnih sukoba. Procesi »upravljanje sukobima«, »pregovaranje« i »pomirba« imanentno trebaju sukob. Ali, gdje je tu Aristotelova retorika koja nalaže da »istina mora prevladati korist«? Je li istina iznad interesa?

NATURE OF CONFLICT

Human beings are disorderly, conflicted internally by their general natures, and not by any biological or cultural characteristics. The world, real or virtual, faces two main interacting modes of human behavior: competition and cooperation switching primacy depending on current politics; conservatives emphasize competition, democrats cooperation. This metapolitical conflict was recognized at least from the time of the debate on the nature of man between Hobbes and Rousseau, continued with Burke versus Pine on the nature of rights, and the debate on societies, e.g. Wilson versus Montagu. Human society has entered its new phase, a global technocracy, but technocracy does not make human conflicts vanish, rather metamorphose. Nowadays, when the democratic world of ideas, with its variety of cultures, religions, races, ethnic groups, ages, disabilities, sexes and sexual orientations, meets anarchism, radicalism, extremism, the main question arises of how to deal with diversity which led into numerous and massive conflicts. "Conflict management", "ne-

gotiation”, “reconciliation” processes require conflicts as their “raison d’etre”. How far are these away from Aristotle’s rhetoric on “truth must prevail over the useful”? Is truth above interests?

LJUDEVIT FRAN JEŽIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

DEFINING HUMANS WITH RESPECT TO ANIMALS: A THEORETICAL AND AN ETHICAL APPROACH IN ARISTOTLE AND PORPHYRY

Two basic approaches to the relationship between humans and animals, still relevant and influential today, may be traced back to the philosophy of Greek antiquity. The theoretical approach, as most influentially represented by Aristotle and the Stoics, tries to understand and define human beings on the basis of their animal nature and their specific difference from all other animals. Features which elevate humans above everything ‘merely animal’ either within them or around them are here of special interest. The ethical approach, which was cultivated in the Pythagorean-Platonic tradition and which culminated in Porphyry, tries to direct one’s actions and one’s way of life on the basis of insight into close relationship between humans and animals as kindred souls. This attitude may even form an integral part of one’s path toward spiritual growth and full self-awareness. However different from each other, both approaches had to take into consideration both the animal and the rational nature present in human beings.

ODREĐIVANJE LJUDI U ODNOSU NA ŽIVOTINJE: TEORETIČKI I ETIČKI PRISTUP U ARISTOTELA I PORPHYRIJA

Izvori dvaju osnovnih, i danas relevantnih i utjecajnih, pristupa odnosu između ljudi i životinja mogu se pratiti do filozofije antičke Grčke. Teoretički pristup, najutjecajnije predstavljen u Aristotela i stoika, pokušava razumjeti i odrediti ljudska bića na osnovi njihove životinjske prirode i vrsne razlike od ostalih životinja. Ovdje su od posebnoga interesa obilježja koja ljude uzdižu nad sve »puko životinjsko«, bilo u njima ili izvan njih. Etički pristup, koji je

njegovan u pythagorovsko-platoničkoj tradiciji i koji je dosegao vrhunac u Porphyriju, pokušava usmjeravati čovjekovo djelovanje i način života na osnovi uvida u blisku duševnu srodnost između ljudi i životinja. Takvo nastrojenje može čak činiti integralni dio čovjekova puta prema duhovnomu rastu i punoj samosvijesti. Ma kako se međusobno razlikovali, oba pristupa morali su uzeti u razmatranje i životinjsku i umnu narav čovjekovu.

GORAN KARDAŠ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

PROBLEM »PATNJE« (DUKKHA) U BUDDHINOM NAUKU

Problem »patnje« (*dukkha*) stoji u ishodištu Buddhinog učenja i zapravo predstavlja najdublji motiv njegove filozofije. Otuda se na Zapadu njegovo učenje često kvalificira kao oblik pesimizma ili čak nihilizma. U izlaganju ću, nasuprot navedenim kvalifikacijama, pokušati ocrtati stvarno značenje toga koncepta i njegovu genezu i pokazati da je patnja, prema Buddhi, »samoskrivljeno« stanje uma koje se korijeni u dubinskom nerazumijevanju svijeta »kako biva«.

THE PROBLEM OF "SUFFERING" (DUKKHA) IN THE BUDDHA'S TEACHING

The problem of "suffering" (*dukkha*) is the starting point of Buddha's teaching and the overall motive of his philosophy. Hence, in the West, his teaching is usually qualified as a form of pessimism or even nihilism. In the presentation, in the opposition to the aforementioned qualifications, I will try to sketch the real meaning of this concept and its genesis, and to show that suffering, according to the Buddha, is a kind of "self-offended" state of mind that has its roots in a profound ignorance about the world "as it becomes".

IVANA KNEŽIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

TRANSFORMACIJA U SHVAĆANJU NARAVI

S obzirom da rasprava o ljudskoj prirodi podrazumijeva određeno shvaćanje o tome što priroda jest, na samom početku izlaganja najprije se donosi distinkcija koja u hrvatskom jeziku postoji između »prirode« i »naravi« te se time ujedno obrazlaže zbog čega se, kada je u pitanju čovjek, predlaže korištenje pojma »narav« i sintagme »ljudska narav« radije negoli »ljudska priroda«. Potom slijedi povijesno-filozofski pregled shvaćanja naravi, počevši od antike, pri čemu se posebna pažnja posvećuje Aristotelovoj analizi, da bi se potom razmotrilo shvaćanje naravi u srednjem vijeku, koje se predstavlja poglavito kroz misao Tome Akvinskoga. Ukazujući na određeni kontinuitet koji postoji između ova dva razdoblja, ujedno se ističe promjena koju moderna filozofija donosi, a koja postaje temelj suvremenog shvaćanja naravi, pri čemu se posebno naglašavaju njezine implikacije na razumijevanje naravi samoga čovjeka.

TRANSFORMATIONS CONCERNING THE UNDERSTANDING OF NATURE

Considering that the discussion on human nature presupposes certain understanding of what nature is, the presentation opens up with a distinction which subsists in the Croatian language between the words *priroda* and *narav*. At the same time, the presentation explains why it is suggested to use the term *narav* when it comes to the human being, as well as why to use the expression *ljudska narav* rather than *ljudska priroda*. What follows next is the historical-philosophical overview of the understanding of nature, which begins with the antique period, with a special focus on Aristotle's analysis. After that, the presentation will consider the understanding of nature in the Middle Ages, which is represented particularly by the philosophy of Thomas Aquinas. Pointing to a certain continuity between these two periods, at the same time the transformation brought by modern philosophy will be underlined, which became the ground for the contemporary understanding of nature. In so doing, special attention will be given to the implications of it on the understanding of human nature itself.

MARIJANA KOLEDNJAK

*Sveučilište Sjever, Varaždin, Hrvatska /
University North, Varaždin, Croatia*

MARTHA NUSSBAUM O LJUDSKOJ PRIRODI

Određene promjene u osobi i u njezinom načinu života u skladu su s njezinim osobnim identitetom, dok druge nisu. Određene promjene čine osobu boljom; neke druge promjene, koliko god izgledale sjajne, dozivlju u postojanje novo biće koje nije ta osoba. Postavljaju se ovdje dva pitanja. Prvo je pitanje: »Koji su nužni i dovoljni uvjeti mojeg nastavljanja postojanja kao ljudskog bića?« (»Koji su to životi ljudski životi, a koji nisu?«), a drugo: »Koji su nužni i dovoljni uvjeti nastavljanja postojanja kao ja?«. Naša ljudska priroda stoji u stalnom kolebanju između previše reda i nereda, ambicije i odustajanja, viška i nedostatka, super čovjeka i puke životinje. Što je to, za ljudsko biće, najbolji (najpohvalniji) način postojanja? Naša tjelesna i čulna priroda, naše strasti, sve služi kao snažna povezanost sa svijetom.

MARTHA NUSSBAUM ON HUMAN NATURE

Certain changes in a person and his way of life are compatible with personal identity; others are not. Certain changes make a person better; certain other changes, however apparently splendid, bring into existence a new being who is not that person. There seem to be two questions here: (1) What are necessary and sufficient conditions of my continuing to exist as a human being? (Which lives are human lives and which are not?) and (2) What are necessary and sufficient conditions of my continuing to exist as myself? Our human nature exists in a continual oscillation between too much order and disorder, ambition and abandonment, excess and deficiency, the super-human and the merely animal. What, for a human being, is the best (most praiseworthy) way to be? Our bodily and sensuous nature, our passions, all serve as powerful links to the world.

MARKO KOS

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

TEHNIKA KAO ČOVJEKOVA PRVA PRIRODA?

Rasprave o naravi ljudske prirode nerijetko su obilježene tezama o čovjekovoj »drugoj« prirodi. Pod sintagmom »druge prirode« misli se na kulturu, ali i, nerijetko, tehniku kao jednu od glavnih sastavnica onoga što nazivamo kulturom. Cilj je ovog izlaganja razmotriti ispraznost koncepta »prve« i »druge« ljudske prirode, kao i pokušaja da se pretpostavi »prirodno« u ljudskom. Ljudska priroda u ovom izlaganju poima se kao oksimoron iza kojeg se skriva ontička pogreška. Čovjek kao »još ne bivstvjuće« (Ortega y Gasset) određuje se kroz mogućnost praktičkog iz-življavanja u prirodnom svijetu, dok prirodu predstavlja napetost između »još ne bivstvjućih ne-ljudskih bića« i »bivstvjućih ne-animiranih bića«. Stoga, čovjek je biće kojem je svaka prirodnost strana te svoju prirodu, ako ju je uopće nužno pretpostaviti, postiže tek u smrti.

TECHNIQUE AS MAN'S FIRST NATURE?

Discussions on the character of human nature are often marked by the thesis of human's "second" nature. Under the term "second nature" we usually mean culture, but also we often mean technique, as one of the main components of what we call culture. The purpose of this exposition is to consider the meaninglessness of concepts of "first" and "second" human nature, as well as attempts to suppose something 'natural' in humanity. Human nature in this exposition emerges as an oxymoron behind which an ontic error is hidden. Human being as "not yet being" (Ortega y Gasset) is defined through the possibility of practical acting-out of life in the natural world, while nature is the tension between "not yet being of non-human beings" and "being of non-animated beings". Therefore, human being is a being for whom nature is always foreign, and his nature, if it is even necessary to presuppose it, is only achieved in death.

TOMISLAV KRZMAR

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

RAZUMIJEVANJE »FENOMENA« SPOLNOSTI U MISLI HRVATSKOG FILOZOFA MILANA POLIĆA

U propitivanju problematike ljudske prirode otvara se i mogućnost propitivanja fenomena ljudske spolnosti, i to ne samo kao biološkog određenja, nego i kao kulturnog konstrukta. Stoga su instruktivne misli hrvatskog filozofa Milana Polića (1946.-2015.) koji je značajan dio radova svog filozofskog korpusa posvetio upravo ovim pitanjima. Budući da se Polić ovim problemima bavio više desetljeća, u ovom ćemo se izlaganju usredotočiti na radove koje je o ovoj temi objavio u časopisu »Žena«, a koji je nosio podnaslov »Znanstveni časopis za društvena i kulturna pitanja žene i porodice«, i koji je izlazio u kontinuitetu od 1957. do 1992. godine u Zagrebu i to u izdanju Saveza žena Hrvatske. Vrijedi napomenuti da je Milan Polić bio i član uredništva ovog časopisa od 1984. do njegova gašenja 1992. Ovo izlaganje donijet će, imajući u vidu cjelinu Polićeve misli, analizu sadržaja dvanaestak članaka koje je Polić objavio u spomenutom časopisu od kraja sedamdesetih do početka devedesetih godina prošlog stoljeća.

UNDERSTANDING THE “PHENOMENON” OF SEXUALITY IN THE THOUGHT OF THE CROATIAN PHILOSOPHER MILAN POLIĆ

While discussing the problems of human nature, there is a possibility of questioning the phenomenon of human sexuality, not only as a biological determinant, but also as a cultural construct. Therefore, in this matter the thoughts of Croatian philosopher Milan Polić (1946–2015), who devoted a significant part of his philosophical work to these issues, are instructive. Since Polić has been dealing with these problems for more than a decade, we will focus on the papers on this topic in the journal *Žena (Woman)*, which was subtitled *Znanstveni časopis za društvena i kulturna pitanja žene i porodice (The Scientific Magazine for Social and Cultural Issues of Woman and Family)* and published in continuity from 1957 to 1992 in Zagreb, in the edition of the Savez žena Hrvatske (Croatian Women’s Union). It is worth mentioning that Milan Polić was also a member of the editorial board of this magazine from 1984, until it was

canceled in 1992. Having in mind the whole of Polić's thought, this presentation will give an analysis of the content of twelve articles published by Polić in the mentioned magazine from the late 1970s to the beginning of the 1990s.

GOTTFRIED KÜENZLEN

*Fakultät für Staats- und Sozialwissenschaften,
Universität der Bundeswehr München, Deutschland /
Fakultet za znanosti o državi i društvu,
Sveučilište Bundeswehra u Münchenu, Njemačka*

DER MENSCH „DAS VERWAISTESTE KIND DER NATUR“ (J. G. HERDER): REFLEXIONEN ZUR ANTHROPOLOGIE ARNOLD GEHLENS

Bis in die Anfänge der Neuzeit hinein war die Frage nach Wesen und Sein des Menschen eingebunden in eine metaphysisch-ontologische Dimension als einer Gesamtdeutung des Seinden. Die „neuere philosophische Anthropologie“, die sich insbesondere mit den Namen Helmuth Plessner, Max Scheler und Arnold Gehlen verbindet, bedeutete demgegenüber eine dramatische Neuorientierung. Hier geht es um eine empirisch ausgerichtete, vor allem mit naturwissenschaftlich-biologischem Instrumentarium arbeitende Bestimmung des Menschen, wie sie sich insbesondere durch einen Vergleich mit der Tierwelt ergibt. Der Vortrag summiert zunächst die wesentlichen Grundaussagen der Anthropologie Arnold Gehlens, konzentriert auf die zentrale Gehlensche These von der Kultur als der „zweiten Natur“ des Menschen. Sodann geht es um die Frage, ob und inwieweit der Anthropologie Arnold Gehlens anhaltende Bedeutung und Aktualität zukommt.

ČOVJEK KAO »NAJNAPUŠTENIJE DIJETE PRIRODE« (J. G. HERDER): REFLEKSIJE O ANTROPOLOGIJI ARNOLDA GEHLENA

Sve do početaka novoga vijeka pitanje o biti i bitku čovjeka bilo je uključeno u metafizičko-ontološku dimenziju kao cjelovito tumačenje bivstvujućega. Nasuprot tome, »novija filozofska antropologija«, koju se najčešće povezuje s imenima Helmutha Plessnera, Maxa Schelera i Arnolda Gehlena, predstavljala je dramatično novu orijentaciju. Ovdje se radi o empirijskom određenju čovje-

ka, koje barata prije svega s prirodoznanstveno-biologijskim instrumentarijem i nadaje se osobito putem usporedbe čovjeka sa životinjskim svijetom. U izlaganju se najprije sumiraju bitni temeljni iskazi antropologije Arnolda Gehlena, koncentrirajući se na središnju Gehlenovu tezu o kulturi kao »drugoj prirodi«. U nastavku na to, bavimo se pitanjem o značaju i aktualnosti antropologije Arnolda Gehlena.

DAMIR KUKIĆ, EDIN TABAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zenici, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Zenica, Bosnia and Herzegovina*

UMREŽAVANJE REALNOSTI

Razvoj novih medija i digitalne tehnologije kreirao je koncept umreženog društva. Taj je razvoj promatran kao nova paradigma koja omogućava emancipaciju umreženog čovjeka i veći stupanj njegove participacije u komunikacijskim procesima, ali, s druge strane, i kao nešto što je negativno jer uništava ljudsku prirodu i omogućava potpunu kontrolu nad ljudskim aktivnostima. U tom kontekstu javljaju se analize koje nastoje reducirati utjecaj tehnodeterminizma te promatrati funkcioniranje masovnih medija kao simptoma društvenih procesa. Istovremeno, pojedine teorijske postavke ukazuju na promjene u strukturi centara političke i ekonomske, odnosno ideološke moći. Ove promjene su, uz modeliranje virtualne realnosti i *kiberkulture*, najavljene kao radikalni iskorak prema demokratizaciji i progresu. Međutim, upitno je jesu li ti procesi donijeli napredak ili su održali prevlast emergentnih kultura.

NETWORKING OF REALITY

The development of new media and digital technologies has created the concept of a networked society. On the one hand, this development is perceived as a new paradigm that allows the emancipation of a networked human and a greater degree of his participation in communication processes, but, on the other hand, it also destroys human nature and allows the complete control of human's activities. In this context, analyses are attempting to reduce the impact of technological determinism, and to observe the functioning of mass media as symptoms of social processes. At the same time, some theoretical settings point to changes in the structure of centres of political and economic,

i.e. ideological power. These changes, with the modelling of virtual reality and cyberculture, have been announced as a radical step towards democratisation and progress. However, it is questionable whether these processes have made progress or maintained the dominance of emergent cultures.

BOŠTJAN LENART

*L'Arche Community in Slovenia, Slovenj Gradec, Slovenia /
Zajednica L'Arche u Sloveniji, Slovenj Gradec, Slovenija*

HUMAN NATURE IN MODERN SOCIETY FROM THE PERSPECTIVE OF JEAN VANIER

In our society, a person has value in terms of their power, success, progress, beauty; there is a constant tension between being promoted and being rejected. When this logic enters into the relationship between family and friends, it breaks them down. Friendship and trust are founded upon a gratuitous relationship, an environment where the person is accepted for themselves as a gift and without being assessed. Jean Vanier, founder of the L'Arche community, is convinced that the people of Western culture suffer from incapacity to relate to one another out of fear of being rejected, excluded by others when they discover something in their lives which is not perfect. Persons with a handicap are different from others owing to their greater capacity and willingness to lose in power what they gain in relationships and affection. Their behaviour is less controlled by external rules and is instead more a reflection of their uniqueness. They are the proof that human nature is something in itself, something that can never be completely explained or done away with. The deep wounds of the handicapped can be a remedy for the wounds of modern society.

LJUDSKA PRIRODA U MODERNOM DRUŠTVU IZ PERSPEKTIVE JEANA VANIERA

U našem društvu osoba ima vrijednost sukladno njezinoj moći, utjecaju, napretku, ljepoti, što znači da je prisutna konstantna tenzija između bivanja promoviranim i bivanja odbačenim. Kada ova logika ulazi u odnos između obitelji i prijatelja, ona ih uništava. Prijateljstvo i povjerenje temelje se na neopravdanim vezama, okolišu u kojem je osoba prihvaćena kao dar bez procjenjivanja. Jean Vanier, osnivač zajednice *L'Arche*, uvjeren je da ljudi u zapadnoj

kulturi pate od nemogućnosti povezivanja bez straha od odbijanja, straha da će ih drugi isključiti iz zajednice kada otkriju nešto u njihovim životima što nije savršeno. Osobe koje imaju hendikep drugačije su od ostalih zbog većeg kapaciteta i volje da izgube u moći ono što dobiju u vezi i naklonosti. Vanjska pravila manje kontroliraju njihovo ponašanje, stoga je ono više odraz njihove jedinstvenosti. Oni su dokaz da je ljudska priroda nešto unutar same sebe, nešto što nikad ne može biti potpuno pojašnjeno ili zamijenjeno. Duboke rane hendikepa mogu biti lijek ranama modernog društva.

NENAD MALOVIĆ

*Katholisch-Theologische Fakultät, Universität Zagreb, Kroatien /
Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

ROGER SCRUTON: *ÜBER DIE MENSCHLICHE NATUR*

Roger Scruton hat 2013 an der Princeton University drei Vorträge über die menschliche Natur gehalten, welche er mit einem zusätzlichen Kapitel unter dem Titel *Über die menschliche Natur* veröffentlicht hat. Laut Scruton, menschliches Wesen kann nicht auf nur Biologisches reduziert werden, sondern man den Menschen als Person in der Interaktion mit anderen Personen betrachten muß. Wenn man über den Menschen als Person redet, ist es notwendig ihn im Kontext seines Selbstbewusstseins, das auch die Fragen der Moral, der Ästhetik und des Glaubens einschliesst, zu betrachten. Der Vortrag ist eine kurze analytisch-kritische Darstellung von Scrutons Hauptthesen und ausgewählten Elementen (Begehren, Umweltverschmutzung, Frömmigkeit, das Heilige und das Profane, das Böse.)

ROGER SCRUTON: *O LJUDSKOJ PRIRODI*

2013. godine Roger Scruton održao je tri predavanja o ljudskoj prirodi na Sveučilištu u Princetonu, koja je, dopunjena dodatnim poglavljem, objavio pod naslovom *O ljudskoj prirodi*. Prema njemu, ljudsko biće ne može se svesti samo na ono biološko, nego ga treba promatrati kao osobu koja stoji u interakciji s drugim osobama. Kad se govori o čovjeku kao osobi, nužno je promatrati ga u kontekstu njegove samosvijesti koja uključuje i pitanja morala, estetike i vjere. Izlaganje je kratak analitičko-kritički prikaz glavnih Scrutonovih teza te izabranih elemenata (žudnja, zagađivanje okoliša, pobožnost, sveto i profano, zlo).

ANALISA MARIĆ

*Tekstilno-tehnološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Textile Technology, University of Zagreb, Croatia*

INTELLIGENTNA ODJEĆA I TEHNOZNAOSTI

U stoljeću inovacija i radikalnih promjena postavlja se pitanje o novom razumijevanju čovjeka polazeći od njegova odnosa s »neljudskim«. Taj pojam kasnoga Lyotarda u izlaganju se raščlanjuje i povezuje s problemom konstrukcije nove posthumane tjelesnosti. Doprinos istraživanja na području elektronike i informatike rezultirao je, naime, pojavom nanotehnologije, čije se komponente ugrađuju u odjeću te se koncepcija odjeće postupno mijenja. Time započinje tehnološka sinergija između čovjeka i elektroničke, pametne i inteligentne odjeće. Stupnjevanjem, inteligentna odjeća reprezentira najviši stadij razvoja odjeće koja obuhvaća elemente umjetne inteligencije. Znanost je utkana u sve segmente proizvodnje: od izuma novih vlakana od kojih se proizvodi odjeća do pametnog i interaktivnog tekstila. Svrhovitost inteligentne odjeće postaje sve više integrirana, ne samo u područje djelovanja vojske i ostalih zaštitnih djelatnosti, već i u medicini i u ljudskom zdravlju.

INTELLIGENT CLOTHES AND TECHNOSCIENCES

In the century of innovations and radical changes, the question arises regarding the new understanding of human and his relationship with the “non-human”. This concept of the late Lyotard is analyzed in the presentation and connected to the issue of constructing a new, post-human corporeality. The contribution of research in the field of electronics and IT has resulted in the advent of nanotechnology, whose components are being integrated into clothes, through which the conception of clothes is gradually being changed. This commences the techno-scientific synergy between human being and e-clothes, smart clothes and intelligent clothes. In gradation, intelligent clothes represent the highest developmental level of clothes development that includes the element of artificial intelligence. Science is built into every segment of production: from invention of new fibers from which the clothes are made to smart and interactive textile. The purposefulness of intelligent clothes becomes more and more integrated, not only in military and other protective activities, but in connection with medicine and human health.

MILE MARINČIĆ¹, BERISLAV ČOVIĆ²

¹ *Visoka škola Ivanić-Grad, Hrvatska / Polytechnic of Ivanić-Grad, Croatia*

² *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PAPA FRANJO – EKOETIČKE PRETPOSTAVKE ZDRAVOG DRUŠTVA I ODRŽIVOG RAZVOJA (IZMEĐU PESIMIZMA I OPTIMIZMA)

Ove godine navršava se pet godina od kada je Papa Franjo (Jorge Mario Bergoglio) izabran na prvo mjesto u katoličkoj crkvi. Kao svećenik koji pripada redu Isusovaca, kojeg je utemeljio Ignacije Lojola, Franjo se uistinu odlikuje onom intelektualnom otvorenošću i širinom koja je svojstvena Isusovcima. S druge strane njegovo je ime Franjo, koje je kao papa odabrao nakon što je prihvatio izbor kardinala na konklavama. Kako je prilikom obraćanja vjernicima i puku na Trgu sv. Petra rekao, ime Franjo odabrao je zbog siromaštva koje je sv. Franjo propovijedao, ali i zbog odnosa sv. Franje prema prirodi i svemu stvorenome, koji je bio prožet dubokim poštovanjem i divljenjem. U tom smislu iz njegovog vidokruga ne smije ispasti moć i zamka »suvremenih tehnologija« koje, koliko god bile pozitivne s jedne strane, s druge strane mogu odvesti čovjeka i stvoreni svijet u ozbiljne probleme koji se zrcale u raznim oblicima modernih ovisnosti (računala, internet, računalne igre, TV), a to se osobito odnosi na mlade. U svemu navedenom pod posebno povećalo treba staviti ekonomiju suvremenoga svijeta, koja bi trebala imati zadaću stvaranja preduvjeta za dobar, i što je moguće kvalitetniji, život svijetu, a ona postaje »ubojica«, kao što kaže papa Franjo. Izlaganje će prije svega pokušati pokazati širinu pape Franje u pogledu problema s kojima se suvremeni čovjek i svijet susreću.

POPE FRANCIS – ECOETHICAL ASSUMPTIONS FOR A HEALTHY SOCIETY AND A SUSTAINABLE DEVELOPMENT (BETWEEN PESSIMISM AND OPTIMISM)

It has been five years since Pope Francis (Jorge Mario Bergoglio) was elected to the main position in the Catholic Church. As a priest, he is a Jesuit, that is, a member of the order founded by Saint Ignatius Loyola. Pope Francis indeed possesses intellectual openness and breadth, so typical of Jesuits. On the other hand, when he was elected, he chose the name of Francis. His

first public speech, given to the believers in Saint Peter's Square after he was elected, brought forward his intention to follow the example of Saint Francis of Assisi, not only in his poverty, but also in his attitude towards nature and all of the creatures, which was full of admiration and honour. Pope Francis also pays a lot of attention to the power, as well as to the traps, of "modern technologies" that are, on the one hand, useful and positive, but, on the other hand, could lead the human being (and the world in general) into a lot of trouble, mirroring in a range of contemporary addictions (television, computers, Internet, computer games, etc.), with young people being especially vulnerable. Modern economy should be put in a special focus, because its purpose should be to provide the conditions of a better and more meaningful life for everyone, but instead of this noble aim, it becomes "the killer", as Pope Francis admonishes. The paper deals with Pope Francis's general attitude towards the problems people of our time encounter all over the globe.

LJUBICA MATEK, BARBARA BECE

Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia /

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

SIMULACRUM OF EXPERIENCE IN CHUCK PALAHNIUK'S *INVISIBLE MONSTERS*

Signs and symbols that have replaced the unconcealed truth of our existence are explained by Jean Baudrillard as the simulacrum of experience, where the simulacrum hides the fact that true reality has little or nothing to do with how we see the world. Chuck Palahniuk depicts the human body as a battlefield where one attempts to reach a mode of authentic living through mutilation, destruction, and transformation, in a world where the difference between false and true has become, at the very least, blurred. In what Baudrillard calls the precession of simulacrum, all meaning has become meaningless through the saturation of life with the construct of society or the construct of person that no longer has a relation to any type of the original model.

SIMULAKRUM ISKUSTVA U DJELU *NEVIDLJIVA ČUDOVIŠTA* CHUCKA PALAHNIUKA

Znakove i simbole koji su zamijenili neskrivenu istinu našeg postojanja Jean Baudrillard objašnjava kao simulakrum iskustva, pri čemu je simulakrum ono što skriva činjenicu da prava stvarnost ima malo ili nimalo veze s time kako vidimo svijet. Chuck Palahniuk opisuje ljudsko tijelo kao poprište bitke na kojem se pokušava postići modus autentičnog življenja kroz sakaćenje, uništavanje i transformaciju u svijetu u kojem je razlika između lažnog i istinskog postala, u najmanju ruku, zamagljena. U onome što Baudrillard naziva precesijom simulakruma, svo značenje postalo je besmisleno putem zasićenja života konstrukcijom društva ili konstrukcijom osobe koja više nema veze s bilo kojom vrstom originalnog modela.

BÉLA MESTER

*Institute of Philosophy, Research Centre for the Humanities,
Hungarian Academy of Sciences, Budapest, Hungary /
Institut za filozofiju, Istraživački centar za humanističke znanosti,
Mađarska akademija znanosti, Budimpešta, Mađarska*

THE USAGE OF THE CONCEPT OF COMMON SENSE IN THE PUBLIC PHILOSOPHY OF EUROPEAN MODERNITY

After its Aristotelian and Stoic roots, the concept of common sense as a significant philosophical term has emerged again in British thought, especially in the oeuvre of Shaftesbury, and in the Scottish Enlightenment. It was a special answer to the challenges of modernity, with serious consequences toward the ideas on human nature, and the possible descriptions and transformations of society. In the presentation, an outlined description of the role of the concept of common sense in the development of modern Continental, especially Central European culture from its dominance in the 18th century till its decline rooted in several controversies in German philosophy will be offered. In conclusion, the consequences of the elimination of this term in academic philosophy will be outlined, especially for the possibilities of a public philosophy.

UPORABA KONCEPTA ZAJEDNIČKOG OSJETILA U JAVNOJ FILOZOFIJI EUROPSKOG MODERNITETA

Ukorijenjen u Aristotelovoj i stoičkoj filozofiji, koncept zajedničkog osjetila kao važan filozofski pojam ponovo se javlja u britanskoj misli, posebice u Shaftesburyjevom opusu i u škotskom prosvjetiteljstvu. To je bio specijalni odgovor na izazove moderniteta, koji je imao ozbiljne posljedice za ideju ljudske prirode i moguće opise i transformacije društva. U ovoj prezentaciji bit će ponuđen nacrt opisa uloge koncepta zajedničkog osjetila u razvoju moderne kontinentalne, osobito centralno-europske kulture, od njezine dominacije u 18. stoljeću do njezinog pada ukorijenjenog u nekoliko kontroverzi njemačke filozofije. U zaključnom dijelu prezentacije, istaknut će se posljedice eliminacije navedenog pojma u akademskoj filozofiji, ponajviše za mogućnost javne filozofije.

PREDRAG MILIDRAG

*Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Institute for Philosophy and Social Theory, University of Belgrade, Serbia*

»NA ŠTO NAS PRIRODA NAGONI«: DESCARTESOV POJAM UČENJA PRIRODE

U izlaganju će biti analiziran Descartesov pojam učenja prirode koja su rezultat sjedinjenosti duha s tijelom. Za razliku od učenja prirodne svjetlosti, koja »nikad ne može biti sumnjiva«, učenja prirode ne samo da su često prevarena već je, zbog isprepletenosti tijela i duše, ogromna njihova snaga i utjecaj na volju; integralni dio učenja prirode za Descartesa jesu i oprirođene predrasude. To rezultira time da nejasne i nerazgovijetne ideje opredjeljuju volju, što dalje vodi pogrešnom suđenju u teorijskoj i praktičnoj sferi. Descartesov cilj u *Meditacijama* nije u uklanjanju učenja prirode, već u čišćenju od oprirođenih predrasuda i razdvajanju istinitih od pogrešnih učenja kako bi samo ova posljednja bila ona koja će opredjeljivati volju pri suđenju. S obzirom na konstituciju ljudskog duha to se može postići drugačijim navikama vjerovanja, kaže on, navikama javljanja jasnih i razgovijetnih ideja. Na kraju će biti ponuđena interpretacija relevantnog mjesta iz *Druge meditacije* (odlomci 3–5), da bi se pokazala snaga učenja prirode i njihov remetilački utjecaj pri pokušaju dostizanja uvida *ego sum, ego existo*.

“WHERE NATURE DOES URGE US TOWARDS SOMETHING”: DESCARTES’S NOTION OF THE TEACHINGS OF NATURE

I will analyse Descartes’s notion of the teachings of nature which are the result of the association of the mind with the body. Unlike the teachings of natural light, which “cannot in any way be open to doubt”, the teachings of nature are not only deceitful, but because of the interconnectedness of the mind and the body they have enormous strength and influence on the will as well. The parts of the teachings of nature are naturalized prejudices. Descartes’s objective in *Meditations* is not a removal of the teachings of nature, but cleansing them from naturalized prejudices and separating the true teachings of nature from the false ones; the true teachings should determine the will in judgment. With regard to the constitution of the human mind, that objective could be achieved by different habits of belief which will lead to the appearance of the clear and distinct ideas. To conclude, I will offer an interpretation of a relevant passage from the second meditation (paragraphs 3-5) to show the force of the teachings of nature and their disturbing influence on the path toward the insight *ego sum, ego existo*.

ARTO MUTANEN

*Finnish Naval Academy, Finnish National Defence University, Helsinki, Finland /
Finska pomorska akademija, Finsko sveučilište nacionalne obrane, Helsinki,
Finska*

A CHARACTERIZATION OF THE HUMAN BEING

In characterizing the human being there is a long tradition of understanding the human being either as a rational being (*Homo sapiens*) or an active being (*Homo faber*), which both emphasize a certain important aspect of humanity as essential. Both of these may entail an idealistic interpretation of the human being. To avoid this, the paper focuses on the relationship between human and his environment which interconnects the rational and action approaches (*Homo ludens*). The relationship is mediated by tools like technical tools and language. However, tools are not only mediating vehicles but also part and parcel of the acting human being. The notion of play is used in explicating this. Culture as such is a paradigmatic example of the play-like phenomenon. However, technology can also be understood as a play-like phenomenon in which new products are tested, produced, and used, which was demonstrated by Tesla.

KARAKTERIZACIJA LJUDSKOG BIĆA

U karakterizaciji ljudskog bića prisutna je duga tradicija razumijevanja čovjeka ili kao racionalnog bića (*homo sapiens*) ili kao djelatnog bića (*homo faber*), pri čemu oba tipa naglašavaju kao esencijalno određene važne aspekte čovječanstva. Jednako tako, oba mogu sadržavati idealističku interpretaciju ljudskog bića. Kako bismo nju izbjegli, u ovom izlaganju fokusirat ćemo našu pažnju na odnos između čovjeka i njegovog okoliša, koje povezuje racionalno i djelatno razumijevanje čovjeka (*homo ludens*). Ta je veza posredovana alatima, poput tehničkih alata i jezika. No, ti alati nisu samo posredujuća vozila, nego također pripadaju djelovanju čovjeka. Kako bi se to pojasnilo, koristi se pojam igre. Kultura je paradigmatički primjer fenomena koji je nalik na igru. No, tehnologija također može biti razumljena kao fenomen koji je nalik na igru, a u kojem se novi proizvodi testiraju, produciraju i koriste, kao što je demonstrirao Tesla.

LUKA PERUŠIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

THE EIGHT DEMONS OF TRANSHUMANISM

In ancient Greek philosophical texts, there are several different but connected interpretations of what the notion of *daimon* is, known mostly from Plato's and Heraclitus's enquiries. The common cultural variation of understanding was that it was "a personal guiding spirit", though it also knew to mean "one's character". During the European Middle Ages, *daimon* was transmuted to "an evil spirit", a choice probably related to Jewish translation of "daimons" to *idols*, used in its own right in Church Latin to designate *false gods*. Idols embody *ideas*, which is one of the reasons why the concept of an evil spirit developed in parallel with the idea of possession, but also why ideas are known to be described as having the properties of *viruses*, a word which originally meant "poisonous substance". In the 20th century, transhumanism developed into an organized intellectual movement which refined aims, fists, and arguments, from Max More's "amending of human constitution" in an uprising against Nature, through the Transhumanist declaration envisioning "the possibility of broadening human potential", to Nick Bostrom's careful, professional insight that transhumanism "promotes an interdisciplinary approach to understanding

and evaluating the opportunities for enhancing the human condition and the human organism". In this presentation, I will argue against transhumanism by explaining how the daimons of transhumanism are demons in disguise. I will outline the dangers and absurdities of their capital ideas, evoking them one by one: Immortality, Enhancement, Augmentation, AI, Rationality, Excellence, Posthumanity, and the ruling Singularity.

OSAM DEMONA TRANSHUMANIZMA

U starogrčkim filozofijskim tekstovima, postoje različita, ali povezana tumačenja pojma *daimon*, ponajviše znanog iz Platonovih i Heraklitovih kazivanja. Učestala varijanta iz kulture bila je »osobni duh usmjeravatelj«, no značio je i »karakter osobe«. Tijekom Europskog Srednjeg vijeka, *daimon* je transmudiran u »zao duh«, izbor koji je vjerojatno povezan sa židovskim prijevodom *daimona* kao *idola*, što se po sebi koristilo u crkvenom latinskom za označavanje *lažnih bogova*. Idoli utjelovljuju ideje, što je jedan od razloga zašto se koncept zlog duha razvijao usporedno s idejom opsjednuća, ali i zašto su ideje često opisivane kao da im pripadaju svojstva *virusa*, riječi koja je izvorno značila »otrovnu supstanciju«. U 20. stoljeću, *transhumanizam* je uznapredovao u organizirani intelektualni pokret rafiniranih ciljeva, šaka i argumenata, od »saniranja ljudske zgradnje« Maxa Morea u ustanku protiv Prirode, preko Transhumanističke deklaracije koja predviđa »mogućnosti širenja ljudskog potencijala«, do pažljivog, profesionalnog uvida Nicka Bostroma da transhumanizam »promiče interdisciplinarni pristup razumijevanju i ocjenjivanju mogućnosti poboljšanja ljudskog stanja i ljudskog organizma«. U ovom izlaganju, argumentirat ću protiv transhumanizma tako što ću objasniti kako su *daimoni* transhumanizma preruseni demoni. Naznačiti ću opasnosti i apsurdnosti njihovih glavnih ideja, prizivajući te lažne bogove jednog po jednog: Besmrtnost, Poboljšavanje, Proširivanje, UI, Racionalnost, Izvršnost, Posthumanost i kraljuća Singularnost.

BOŠKO PEŠIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

O BUDUĆNOSTI LJUDSKE PRIRODE

Izlaganje u svojoj osnovnoj namjeri polazi od propitivanja onoga što proizlazi iz ljudske naravi u odnosu na fenomene dobrog i promašenog života. Ističući problem moralnog statusa »predosobnog« življenja razmatra se pitanje što učiniti s vremenom svoga života i što nagoni da to bude u suglasju s načelima suživota. Iz takve jedne perspektive moguće je razvidjeti koliko je filozofija po svim tim pitanjima danas samo jedna »žalosna znanost« koja glavinja unutar područja kojim je nekada suvereno vladala. Znakovi budućeg vremena sve jasnije govore da se pravednost kao načelo sve teže nalazi u suglasju s onim etičkim, pri čemu je problem etičkog partikularizma samo jedan od tih znakova koje će izlaganje naročito naglasiti. Utoliko se u skladu s temom ispostavlja nužnim »testirati« izdržljivost okvira moralno utemeljenog pravno-političkog promišljanja normativnog uobličavanja ljudske faktičnosti. Na koncu ostaje razmotriti kakva je budućnost resantimana s obzirom na takvo okružje.

ON THE FUTURE OF HUMAN NATURE

In its basic intention, the presentation starts from questioning what arises from human nature in relation to the phenomena of good and failed life. By emphasizing the problem of moral status of "pre-personal" living, the question is what to do with the time of one's life and what impels this to be in accordance with the principles of coexistence. From such a perspective, it is possible to discern how much philosophy on all these issues today is only a "melancholy science" staggering in the area in which it once ruled sovereignly. Signs of the future are increasingly clear in that justice as a principle is less and less in accordance with the ethical, whereby the problem of ethical particularism is only one of these signs to be especially emphasized in the presentation. Thus, according to the subject, it turns out necessary to "test" the endurance of the framework of morally based legal-political deliberation on the normative shaping of human factuality. Finally, it remains to consider the future of resentment in view of such a sphere.

TOMISLAV PETKOVIĆ

*Fakultet elektrotehnike i računarstva, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Electrical Engineering and Computing, University of Zagreb, Croatia*

OD PRIRODE PREMA ZNANOSTI O NJOJ: OSVRT NA RAZVOJ HRVATSKE FIZIKE U PROTEKLIM STO GODINA U OKVIRU POVIJESTI I FILOZOFIJE ZNANOSTI, S EPISTEMOLOŠKIM PERSPEKTIVAMA

Nasljeđe trijade istaknutih fizičara u stoljetnoj hrvatskoj znanosti o prirodi obradit će se u nizu povijesno-filozofsko-epistemološkom metodom. Prvi je Vinko Dvořák (1848.–1922.), eksperimentalni fizičar čeških korijena, doktorirao u Pragu (1873.). On je bio asistent Ernsta Macha (1838.–1916.), izvrsnog fizičara i filozofa svoga vremena u Beču i Pragu. Prigodom 100. obljetnice Machove smrti 16.–18. lipnja 2016. na Sveučilištu u Beču, reafirmiran je Machov povijesni utjecaj u razvoju fizike na Sveučilištu u Zagrebu. Dvořák je prvi profesor fizike i utemeljitelj Fizikalnog kabineta (1875.) Sveučilišta u Zagrebu, te rektor Sveučilišta u Zagrebu 1893.–1894. Njegov nastavljatelj je bio Stanko Hondl (1873.–1971.), hrvatski eksperimentalni fizičar, doktorirao u Zagrebu 1898., sudjelovao u M. Planckovu seminaru, bio predstojnik Fizikalnog kabineta 1911.–1946., te rektor Sveučilišta u Zagrebu 1935.–1937. Treći u nizu je Vatroslav Lopašić (1911.–2003.), hrvatski eksperimentalni fizičar, doktorirao u Zagrebu 24. ožujka 1938. On je »klasič« izvorne nastave fizike na ETF-u/FER-u i drugim tehničkim fakultetima svoga vremena na Sveučilištu u Zagrebu. U fokusu predavanja u Cresu bit će izvorni povijesni obrazovni dokument: »Linijski spektri. Predavanja dr. S. Hondla u ljetnom semestru 1937./1938.«, koja je bilježio V. Lopašić, Fizikalni institut, Marulićev trg, Zagreb. Rukopisi, do sada neobjavljeni, pokazuju nasljeđe spektroskopije u sveučilišnoj nastavi fizike u Hrvatskoj. Rukopisi, kao povijesni izvori, čuvaju se u ZPF-u, FER (Rukopis 21 × 17 cm²; 1 naslovni list + 29 listova (obostrani tekst), ukupno 59 stranica rukopisa; tekst, izvodi formula i jednadžbi, crteži). U predavanju ćemo pokazati suvremeni precizni spektar hipernuklearne jezgre, s lambda hiperonom u njenoj strukturi. Eksperimentalno otkriće je izvedeno u elektronskom akceleratoru JLab (Hall C), Newport News, VA, SAD, 2009. (T. P. sudjelovao kao suautor). Ono zorno pokazuje nasljeđe i perspektive fizike, od atomske do hipernuklearne spektroskopije na Sveučilištu u Zagrebu. Na kraju predavanja, osvrnut ćemo se na Spinozinu ontološku jednadžu »Bog izjednačen s prirodom« (»Deus sive natura«) na putu od prirode prema znanosti o njoj (1677.), te na J. R. Boškovićev *Dodatak O Duši i Bogu (De Anima, & Deo)* u Teoriji prirodne filozofije (Beč 1758., Venecija 1763.).

FROM *NATURE* TO THE *SCIENCE* OF NATURE:
AN OVERVIEW OF THE DEVELOPMENT OF CROATIAN
PHYSICS IN THE LAST ONE HUNDRED YEARS IN THE
FRAMEWORK OF HISTORY AND THE PHILOSOPHY OF
SCIENCE, WITH EPISTEMOLOGICAL PERSPECTIVES

The legacy of a triad of outstanding physicists in the last one hundred years of the Croatian science of nature will be assessed in a series by a historical-philosophical-epistemological method. The first is Vinko Dvořák (1848–1922), the experimental physicist of Czech descent who received his PhD at the University of Prague (1873). He was a university assistant to Ernst Mach (1838–1916), a preeminent physicist and philosopher of his time in Vienna and Prague. On the occasion of the Mach centenary conference at the University of Vienna, 16–18 June 2016, Mach’s historical influence on the development of physics at the University of Zagreb was elaborated. Dvořák, who was the first professor of physics and founder of the Physical Cabinet (1875) at the University of Zagreb, also became the rector of the University of Zagreb for the period 1893–1894. His successor was Stanko Hondl (1873–1971), the Croatian experimental physicist who received his PhD in Zagreb in 1898. He participated in Max Planck’s seminar, acting as the head of the Physical Cabinet for the period 1911–1946, and being the rector of the University of Zagreb for the period 1935–1937. The third physicist to be assessed here is Vatroslav Lopašić (1911–2003), the Croatian experimental physicist who received his PhD in Zagreb on 24 March 1938. He was a “classic” of original physics teaching at the Faculty of Electrical Engineering as well as other technical faculties of his time at the University of Zagreb. The focus of the presentation in Cres will be on an original historical education source, entitled as follows: “Line spectra. Lectures of Dr. S. Hondl in the summer semester of 1937/38”, noted by V. Lopašić, Physical Institute, Marulić Square, Zagreb. The manuscripts, not yet published, demonstrate a legacy of spectroscopy in university teaching of physics in Croatia. Manuscripts, as historical resources, are kept at the Department of Applied Physics, Faculty of Electrical Engineering and Computing (Manuscript 21×17 cm²; 1 head sheet + 29 sheets (both sides of pages), in total 59 pages of the manuscript; text, derived equations and formulae, drawings). In the lecture, a contemporary precise hypernuclear spectrum of nucleus with lambda hyperon in its structure will be presented. The experimental discovery was made in 2009 at the electron accelerator of the JLab (Hall C), Newport News, VA, USA (T. P. is a co-author). It clearly demonstrates the legacy and perspectives of physics, from atomic to hypernuclear spectroscopy at the

University of Zagreb. Finally, the presentation will review Spinoza's ontological equation "God equals nature" ("Deus sive natura") on the way from nature to the science of nature (1677), and J. R. Bošković's Appendix *The Mind and God (De Anima & Deo)* in *A Theory of Natural Philosophy* (Vienna 1758, Venice 1763).

GAŠPER PIRC

*University of Ljubljana, Slovenia /
Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

CREATIVE IMAGINATION, ETHICAL VALUES, AND SOCIAL NORMS: HUMAN NATURE AND THE NATURE OF SOCIETY

In the presentation, I will explore the correlation between (ahistorical) psychological and anthropological understanding of the significance of affective and emphatic recognition, substantive ethical values and the theory of embodied cognition on the basic and intersubjective levels, and the (historical) sociological understanding of the significance of social freedom, morality and the collective social and political action on the level of institutions. I will also focus on the role of negative social experiences (e.g. social suffering, injustices, and exclusion) in the shaping of our perception of society, and the importance of moral and socio-cultural imagination and the fundamental human creativity in the construction of our common social world. Special attention will be given to Ricœur's research on ideology and utopia, narrativity, personal and collective memory, and the dialectics of ethics and morality. In addition, I will draw insights from the work of Honneth, Hutto, Habermas, Nancy, Bourdieu, Boltanski, and Castoriadis.

KREATIVNA IMAGINACIJA, ETIČKE VRIJEDNOSTI I DRUŠTVENE NORME: LJUDSKA PRIRODA I PRIRODA DRUŠTVA

U ovom izlaganju istražiti ću korelaciju između (ahistorijskog) psihološkog i antropološkog razumijevanja važnosti afektivnog i empatičkog prepoznavanja, značajnih etičkih vrijednosti i teorije utjelovljenog spoznavanja na temeljnoj i intersubjektivnoj razini te (historijskog) sociološkog razumijevanja

važnosti socijalne slobode, moralnosti i kolektivnog društvenog i političkog djelovanja na razini institucija. Poklonit ću pažnju ulozi negativnih društvenih iskustava (primjerice društvene patnje, nepravde i isključenja) u oblikovanju naše percepcije društva te važnosti moralne i socio-kulturne imaginacije za fundamentalnu ljudsku kreativnost u konstrukciji našeg zajedničkog društvenog svijeta. Posebna pažnja bit će posvećena Ricceurovom istraživanju ideologije i utopije, narativnosti, osobne i kolektivne memorije i dijalektici etike i moralnosti. Također, skicirat ću i uvide iz rada Honnetha, Huttoa, Habermasa, Nancya, Bourdieua, Boltanskog i Castoriadisa.

IVAN PLATOVNJAK

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

THE UNDERSTANDING OF SPIRITUALITY AMONG SLOVENIAN CATHOLICS

At the present time there is a strong interest in spirituality throughout Europe, including Slovenia. Most people understand spirituality as something that enables a person to live a more fulfilled life. Certainly, every person has his own definition of spirituality, his own understanding of his role in human nature, and ascribes various meanings and content to it. In the following talk, the author will first briefly describe general understanding of spirituality that is prevalent today. Then, he will share the results of the survey responses in which Slovenian Catholics who completed the survey expressed their understanding of spirituality. Based on the results, the author will discuss: a) which dimensions and forms of spirituality are most widespread among Slovenian Catholics; b) which of these should be developed intensively so that Catholics will be able to respond to the challenges related to Christian spirituality as posed by Pope Francis in his core documents.

RAZUMIJEVANJE DUHOVNOSTI KOD SLOVENSКИH KATOLIKA

Danas je prisutan velik interes za duhovnost u cijeloj Europi, uključujući i Sloveniju. Mnogi ljudi duhovnost razumiju kao ono što će im omogućiti da žive ispunjenije živote. Naravno, svaka osoba ima svoju definiciju duhovnosti

i njezine uloge u ljudskoj prirodi te joj pripisuje različito značenje i sadržaj. U ovom izlaganju autor će prvo ukratko opisati generalno razumijevanje duhovnosti koje danas prevladava. Zatim će prikazati rezultate istraživanja u kojem su slovenski katolici objasnili svoje razumijevanje duhovnosti. Bazirano na rezultatima, autor će povesti raspravu o tome: a) koje su dimezije i oblici duhovnosti najrašireniji među slovenskim katolicima i b) koji od njih trebaju biti intenzivnije razvijeni kako bi katolici mogli odgovoriti na izazove kršćanske duhovnosti na način na koji ih je postavio papa Franjo u svome temeljnom dokumentu.

MAJA POLJAK

*Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia /
Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska*

NATURE AND COGNITION

Newman's epistemology, among other things, consists of several basic principles which form a constant reference point in his research. One of those principles is the principle of nature through which he tries to determine basic laws which govern our cognitive life. Newman begins with a thesis that our reason has a precisely determined nature and laws which allow it to reach its own object – the truth. Newman was convinced that a man can know the truth, and that the inner structure of our mind as a cognitive power is directed precisely towards that. With the principle of nature which signifies a static element of human cognitive life, Newman employs the principle of development as a dynamic element with which he wishes to point out that reason, though a power with a specific nature, still represents a power of a living, developing being, so this power needs to develop alongside it. In our presentation, we will try to define with precision Newman's principle of nature and its role in our cognitive life, analyse its basic elements and its relationship with the principle of development.

NARAV I SPOZNAJA

U Newmanovoj epistemologiji postoji nekoliko osnovnih principa na koje se on u svome istraživanju neprestano vraća. Jedan od njih je tzv. *princip narav* preko kojeg pokušava utvrditi osnovne zakone koji ravnaju našim spoznajnim životom. Newman polazi od teze da naš razum ima točno utvrđenu narav

i zakonitosti koji mu omogućuju postizanje vlastitog objekta – istine. On je bio uvjeren da čovjek može spoznati istinu te da je unutarnja struktura našega uma kao spoznajne moći usmjerena upravo prema tome. Uz *princip naravi* koji označava statični element ljudskog spoznajnog života, Newman također uvodi *princip razvoja* kao dinamični element kojim želi istaknuti da je razum, premda moć s točno određenom naravi, ipak predstavlja moć živoga bića koje se razvija, te se ta moć treba razvijati s njime. U našem izlaganju nastojat ćemo precizno definirati Newmanov *princip naravi*, njegovu ulogu u našem spoznajnom životu, te analizirati njegove osnovne sastavnice kao i odnos s *principom razvoja*.

BILJANA RADOVANOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Nišu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia*

OD OBLIKOVANJA DO KONSTRUKCIJE LJUDSKE PRIRODE

U ovom će se izlaganju usporediti dvije različite koncepcije o načinu mijenjanja i formiranja ljudske prirode. Prvo razmatramo pojam *paideia* – oblikovanje grčkog čovjeka. Analiziramo antičke predstave o načinu oblikovanja čovjekove prirode i naznačavamo primjeren put kojim čovjek postiže i realizira svoju bit u okviru ljudske zajednice. Druga, moderna koncepcijska paradigma oslanja se na mogućnost konstrukcije ili ponovnog voljnog mijenjanja onog datog ili okvirnog u primarnoj ljudskoj prirodi. Obje ideje o formiranju čovjekove prirode dovodimo u vezu s pojmom izvanjštenja i ostvarenja čovjekove svrhe.

FROM SHAPING TO THE CONSTRUCTION OF HUMAN NATURE

This presentation compares two different concepts about how to change and form human nature. We first consider the notion – *paideia* – the shaping of a Greek man. We analyze ancient ideas about the way of shaping man's nature and we indicate an appropriate path by which a person achieves and realizes his essence within the human community. Another, modern conceptual paradigm relies on the possibility of constructing or re-altering the given or the framework in primary human nature. We bring both ideas about the formation of human's nature in connection with the notion of emancipation and realization of human's purpose.

NINO RASPUDIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

LJUDSKA PRIRODA KOD MACHIAVELLIJA: ANTROPOLOŠKI PESIMIZAM KAO PODLOGA POLITIČKOG »REALIZMA«

O poimanju ljudske prirode u Machiavellijevu djelu možemo govoriti na dvije razine. Prva je njegov temeljni antropološki pesimizam. Polazna točke Machiavellijeve političke filozofije je da su ljudi po prirodi skloni zlu, što, kako navodi u *Raspravama o prvoj dekadi Tita Livija*, kao početnu pretpostavku mora uzeti i svaki zakonodavac. Na drugoj razini, narav pojedinog čovjeka je po njemu bitno nepromjenjiva pa kada se ona slaže s vremenima on uspijeva (primjer pape Julija II.), a kada je u neskladu s onim što zahtijeva kontekst, neuspjeh je neizbježan. Koje su onda granice moguće pouke, izvlačenja lekcija iz prošlosti pa i didaktička korisnost brojnih uvida i savjeta vladaru koje daje sam Machiavelli? Na koji način dobri zakoni i političke institucije uspijevaju mnoštvo sebičnih i nezahvalnih pojedinaca uskladiti u više dobro, koje je za Machiavellija prije svega republika, s rimskom republikom kao apsolutnim idealom? Na ova pitanja ćemo pokušati odgovoriti analizirajući ne samo Machiavellijeva politička, već i književna djela te epistolar.

HUMAN NATURE IN MACHIAVELLI: ANTHROPOLOGICAL PESSIMISM AS THE BASIS OF POLITICAL “REALISM”

We can speak of the concept of human nature in Machiavelli's work on two levels. The first is its fundamental anthropological pessimism. The starting points of Machiavelli's political philosophy are that people are inclined to be evil by nature, which, as quoted in *Discourses on the First Ten Books of Titus Livy*, must be taken as a starting assumption by every legislator. On the second level, the nature of a particular man is essentially unchanging in him, so when it agrees with the times he succeeds (example of Pope Julius II), and when man is in contradiction with what is required by the context, failure is inevitable. What are then the limits of possible lessons, drawing lessons from the past, and the didactic utility of numerous insights and tips of the ruler given by Machiavelli himself? How do good laws and political institutions succeed

in bringing a multitude of selfish and unhappy individuals into higher good, which for Machiavelli is above all the republic, with the Roman Republic as an absolute ideal? We will try to answer these questions by analyzing not only Machiavelli's political, but literary works and letters.

ANDREA RATKOVIĆ

*Fakultet suvremenih umjetnosti, Beograd, Srbija /
Faculty of Contemporary Arts, Belgrade, Serbia*

O AKTUALNOSTI MARXOVA KRITIČKOG REVOLUCIONARNO-HISTORIJSKOG ODREĐENJA ČOVJEKA

Imajući u vidu da je Marx svojim postavkama doprinio pojavi najrazličitijih (nerijetko međusobno oštro suprotstavljenih) teorijskih gledišta i njima potaknutih praksi, kao naročito važno nameće se sagledavanje ideja ovog istaknutog njemačkog filozofa u njihovom izvornom obliku, ali i podvlačenje njihove vrijednosti i značaja kako u sferi suvremene znanstvene prakse tako i na širem društvenom planu. Naročita pažnja posvećuje se promišljanju načina na koji Marx određuje čovjeka, a u namjeri da se istakne aktualnost njegovog kritičkog revolucionarno-historijskog razumijevanja čovjeka. Nadalje, Marxovo određenje čovjeka kao bića i potreba koje proizlaze iz određenja istog kao djelatnog bića smatra se posebno korisnim za interdisciplinarna sagledavanja aktualnih socijalnih (ne)prilika i njihovih implikacija po čovjeka. Pitanje koje se s tim u vezi neminovno nameće glasi: »Koliko je čovjek danas zaista čovjek?«.

ON THE ACTUALITY OF MARX'S CRITICAL REVOLUTIONARY-HISTORICAL DEFINITION OF MAN

Having in mind that Marx contributed to the appearance of the most varied (often sharply contrasted) theoretical points of view and by them encouraged practices, it is important to examine the ideas of this prominent German philosopher in their original form, and also to underline their value and importance in the sphere of contemporary scientific practices, as well as within the wider social plan. Special attention is given to thinking the way in which Marx determines the human being, in order to emphasize the actuality of his critical revolutionary-historical understanding of the human being. Furthermore,

Marx's definition of human being as a being of necessity arising from the definition of human being as a working being is considered particularly useful for interdisciplinary observations of current social circumstances and their implications for individuals. The question that inevitably imposes itself here is: To what degree is human today really human?

RONI RENDEL

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

PASCALOV PODIJELJENI ČOVJEK

Blaise Pascal, poznatiji po svojim doprinosima u sferi prirodnih znanosti, napisao je zbirku fragmenata *Pensées (Misli)* koja, uz *Pisma provincijalcu*, čini njegov filozofski opus. U *Mislima* Pascal predstavlja i svoju antropologiju: čovjek je biće ukotvljeno u prepiranju geometrijskog i tankoćutnog duha, između razuma s beskonačnom mogućnošću dedukcije predmeta i vjere kao momenta ipak-isijanja u nemogućnosti jasne, dovršene spoznaje (štoviše, vjera je onaj moment bića koji uvjetuje ova (relativna) zatvaranja-u-čin). Vjera ipak ne dovršava proces, riječ je o vječitom prijetorju vjere i razuma, prijetorju koji Pascal vidi jezgrom odredbe biti Čovjeka, odnosno Pascal će reći da je Čovjek utoliko biće bijede. S tim u skladu, prezentirat ću i njegove postavke o kršćanstvu kao istinitoj religiji koja zahvaća ovo stanje Čovjeka, s nekoliko proširenja u mogućnost ateističkog čitanja (primjerice Jaspersovo ponavljanje Pascalovog pathosa u knjizi *Filozofska vjera*).

PASCAL'S SCATTERED HUMAN

Blaise Pascal, more famous for his contributions in the sphere of natural sciences, wrote a collection of fragments *Pensées (Thoughts)* which, with the *Provincial Letters*, makes his philosophical oeuvre. In *Thoughts*, Pascal also delivers his anthropology: Human is a being trapped in the conflict between geometrical and sensible spirit, between reason with its infinite power of deduction and belief (fate) as a moment of nevertheless-shining-out to existence in the impossibility of clear and distinct, finite knowledge (moreover, belief (fate) is the moment of being which conditions these (relative) closures-into-act). However, belief (fate) does not complete the process, it is about the eter-

nal struggle of belief (fate) and reason, struggle which is seen by Pascal as the core of the Human Being, that is, Pascal will say that Human is a being of misery. Accordingly, I will present the author's concept of Christianity as the one true religion, grasping this state of Human, with several extensions of the possibility of atheistic reading (for instance, Jaspers's repetition of Pascal's pathos in the book *Philosophical Faith*).

VANI ROŠČIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

ESTETIKA ČOVJEKA I PRIRODE

U ovom izlaganju iznijet ćemo različita filozofska promišljanja o estetici pejzaža, prema kojoj ideja krajolika nastaje konfiguracijom odnosa čovjek – priroda kao jednog od modaliteta odnosa subjekt – objekt. Priroda, modelirana čovjekovom genijalnom inventivnošću, postaje kopija harmonije njegovog duha. Čovjekovo djelovanje na prirodu pretvara je u pejzaž tvoreći tako premisu za kontemplaciju, čime ljudsko stvaralačko djelovanje postaje uzrokom estetskog užitka, koji je za razliku od uživanja u umjetničkim djelima popraćen zanimanjem za korisnost iste stvarnosti. Uočavanje pejzaža zahtijeva ne samo pogled oka koje razabire raznolikost promatrajući neki predio, nego i promišljanje koje pejzaž ustanovljuje kroz razlikovanje od osjetilnih datosti otkrivajući u njemu idejnu teoriju, što ga razlikuje od ambijenta i običnog otvorenog prostora.

THE AESTHETICS OF MAN AND NATURE

This presentation will focus on diverse philosophical reflexions on the aesthetics of the landscape, according to which the idea of the landscape is created through the relationship man – nature as one of the modalities of the relationship subject – object. Nature, which has been formed through human creativity, becomes a copy of the harmony of the human spirit. Human intervention in the nature transforms nature into a landscape creating a premise for contemplation. Through this, human creative action becomes the cause of the aesthetic pleasure, which is followed by an interest in the utility of the same reality, which is something we do not find in the enjoyment of art. The

perception of the landscape requires not only the sight of the eye which sees the differences in the region being looked at, but also contemplation which the landscape embodies through differentiation of the sensible data, discovering in it an idea which differentiates it from an ambient and a plain open space.

DAMIR SEKULIĆ

*Slavonski Brod, Hrvatska /
Slavonski Brod, Croatia*

LJUDSKA PRIRODA IZ PERSPEKTIVE ODNOSA SUVREMENOG DRUŠTVA I POJEDINCA KOD MARCUSEA

Herbert Marcuse fenomen čovjeka filozofski razmatra u okružju tehničke i, potom, političke dominantnosti te mogućnosti emancipacije pojedinca unutar takvog dominantnog okružja. Radi se o njegovu konceptu »razvijenog industrijskog društva«, obilježenoga prije svega dominacijom tehnike, i to u vidu uspostavljanja lažnih potreba s jedne te sustavnog narušavanja kritičke sposobnosti pojedinca s druge strane. Tehnika pritom nije nešto nužno štetno, i to se vidi već po tome što je Marcuseova kritika usmjerena prema njezinoj sveopćoj ideološkoj dominaciji. Time tehnička dominacija poprima politički karakter, a kritika tehnike postaje kritika društva zato što bi upravo društvo trebalo biti ono koje usmjerava tehniku prema emancipaciji (pojedinca), a uvijek kada je zadojeno ideologijom to ne čini. Razlaganjem tehničke racionalnosti (i iracionalnosti) kroz to se nameće i osnovno pitanje koje zaokuplja ovo izlaganje: »U kojoj mjeri odnos suvremenog društva i pojedinca uvjetuje izmjenu same ljudske prirode?«.

HUMAN NATURE FROM THE PERSPECTIVE OF THE RELATION OF CONTEMPORARY SOCIETY AND THE INDIVIDUAL IN MARCUSE'S THOUGHT

Herbert Marcuse considers the phenomenon of man philosophically in the sphere of technical and, then, political dominance and the possibility of emancipation of the individual within such a dominant sphere. It is about his concept of "advanced industrial society", characterized above all by the dominance of technics, in the form of establishing false needs on the one hand and systematically violating the critical ability of the individual on the other.

Thereby technics is not necessarily something harmful, which is evident from the fact that Marcuse's criticism is directed towards its general ideological domination. Thus, technical domination assumes political character, and criticism of technics becomes criticism of society, because society should be the one directing technics to emancipation (of the individual), and whenever it is consumed with ideology, it does not do that. By explicating technical rationality (and irrationality), the fundamental question this presentation is occupied with arises: to what extent does the relation of contemporary society and the individual condition the change of the very human nature?

MARKO SIČANICA

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

LJUDSKA PRIRODA KAO ESTETSKA POTREBA BIJEGA OD VOLJE U MISLI ARTHURA SCHOPENHAUERA

Schopenhauer je smatrao kako slijepu volju prirode privremeno možemo zatamiti putem estetskih uživanja, naglašavajući glazbu kao najvišu među umjetnostima koja na kratko oslobađa duh od služenja volji. Pojedinač se može osloboditi boli umjetničkom kontemplacijom, ukoliko se prepusti bez-interesnom doživljaju umjetnosti u kojem prvi svijet (svijet kao volja) bude u potpunosti zamijenjen drugim svijetom (svijetom kao predodžbom). On smatra kako se estetsko dopadanje sastoji u prijatnosti koje taj svijet u nama izaziva, a postati čisti subjekt saznanja za čovjeka znači osloboditi se samog sebe. Ovo znači da je čovjek biće koje teži stalnim estetskim zadovoljenjima jer su to jedina zadovoljenja u kojima on može biti odmaknut od slijepe volje. Čovjek ne može ništa opaziti, a da to ranije volja nije omogućila, a ispoljavanje volje jedini je način na koji čovjek može spoznati, makar kao predodžbu, određeni objekt. Čovjekova potreba za estetikom kao načinom na koji se on može maknuti, barem na kratko, od objektivizirane volje, determinirana je voljom samom jer je ona ta koja daje čovjeku mogućnost bilo kakve spoznaje objekta, tako da je čovjek stavljen u položaj da može doživjeti estetski doživljaj isključivo unutar volje.

HUMAN NATURE AS AN AESTHETIC NEED TO ESCAPE FROM THE WILL IN ARTHUR SCHOPENHAUER'S THOUGHT

Schopenhauer thought that the blind will of nature can be temporarily suppressed with aesthetic pleasures, emphasizing music as the highest among the arts that shortly frees the spirit from serving the will. An individual can be relieved of pain by artistic contemplation if he is left to the disinterested experience of art in which the first world (the world as the will) is entirely replaced by the second world (the world as representation). He thinks that aesthetic liking is the kind of pleasantness this world causes in us, and becoming a pure subject of knowledge for man means to free himself from himself. This means that man is a being who strives for constant aesthetic satisfactions because these are the only satisfactions in which he can be freed from the blind will. Man cannot notice anything that the will had not provided beforehand, and the manifestation of the will is the only way man can comprehend a certain object, at least as representation. Man's need for aesthetics as an escape route from the objectified will is determined by the will itself because it is the one which provides man with the possibility of any kind of comprehension of objects, so he is put in a position in which he can experience the aesthetic exclusively within the will.

MICHAL SLÁDEČEK

*Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Institute for Philosophy and Social Theory, University of Belgrade, Serbia*

KONTROVERZE POLITIČKOG LIBERALIZMA

Od devedesetih godina prošlog stoljeća sve je utjecajnije struja u liberalizmu koja pretpostavlja da koncipiranje osnovnih principa političkog ustroja treba biti neovisno od shvaćanja da su određeni načini ljudskog života, prakse i socijalne forme ponašanja superiorniji u odnosu na druge, da takve prakse posjeduju intrinzičnu vrijednost i da ih treba uvažavati pri političkom odlučivanju. Riječ je o političkom liberalizmu koji se nastoji razviti kao samostalna koncepcija, neovisna od konkretnih etičkih poimanja, uljučujući i etički liberalizam. Prema ovako shvaćenom liberalizmu, ideja o svrsi politike kao povećanju autonomije osoba i usavršavanju ljudske prirode je kontroverzna, o njoj ne postoji najšira suglasnost građana i stoga bi politika zasnovana na ovoj ideji vodila ka konfliktima i destabilizaciji. Na taj način, neutralnost favorizira

određeni skup liberalnih vrijednosti poput tolerancije, pluralizma i »negativne« slobode, tj. uklanjanje prepreka autonomiji bez obzira na njezin sadržaj, dok druge vrijednosti ostavlja »privatnoj« sferi – neposrednom odnosu između pojedinaca, odnosima između manjih društvenih skupina, odnosu osobe prema sebi. Mada brojni liberali, među kojima je i Isaiah Berlin, nisu umanjivali značaj pozitivne slobode, prosvjetiteljskih i humanističkih vrijednosti, one bi, ipak, trebale biti odvojene od političke sfere. Jedna od potencijalnih posljedica takvog gledišta je da ono favorizira suglasnost oko ustaljenih principa i normi, stabilnost i održivost, dok istovremeno potiskuje vrijednosti poput solidarnosti, zajedništva, političke participacije i slobodnog razvitka svakog pojedinca.

THE CONTROVERSIES OF POLITICAL LIBERALISM

Since the nineties, a particular current of thought gained influence in liberalism, claiming that the conception of the basic principles of political constitution should not be founded on the idea that particular ways of life, practices and social forms of behavior are superior in comparison to some other, that such practices have intrinsic values and should be acknowledged in political decision-making. This kind of liberalism, which is identified as strictly political, intends to proceed as a freestanding conception or as independent from concrete ethical positions, including ethical liberalism and its values. In accordance with liberalism interpreted in such way, the idea of the aim of politics as an enhancement of persons' autonomy or a perfection of human nature is controversial, as it cannot achieve a wider consensus of citizens and, therefore, politics grounded on these ideas will lead to irreconcilable conflicts and destabilization. In this way, neutrality is giving priority to a particular class of liberal values, such as tolerance, pluralism and negative freedom or elimination of restraints to autonomous choice regardless of its content. Accordingly, other values should be left to non-political or "private" sphere exclusively – to immediate relationships between individuals, relationships in sub-state social groups, and relationships of persons towards themselves. Although numerous liberal theoreticians, among them Isaiah Berlin, did not diminish the significance of positive freedom, as well as humanistic ideals and values of enlightenment, they nevertheless argued that those freedoms, ideals and values should be separated from the political sphere. One of the potential consequences of this attitude is giving priority to stability, sustainability and consent on established principles and norms, and, at the same time, suppression of the values such as solidarity, communality, political participation and free development of every individual.

MIKOŁAJ ŚLAWKOWSKI-RODE

Institute of Philosophy, University of Warsaw, Poland;

University of Oxford, United Kingdom /

Institut za filozofiju, Sveučilište u Varšavi, Poljska;

Sveučilište u Oxfordu, Ujedinjeno Kraljevstvo

LAUGHTER AND EXPERIENCE

Laughter is sometimes considered to be one of the distinguishing characteristics of human beings. Animals described as laughing can be seen as eerie or even disturbing, while this is not the case, for example, with animal curiosity, care or stubbornness. In humans, the capacity to make someone laugh is a valued quality with most people listing having a sense of humour near the top of the desired partner's traits. It seems surprising therefore that laughter has received little and mostly negative attention from philosophers. From Plato through Hobbes, Schopenhauer and Nietzsche philosophers have focused on scornful or mocking laughter, or laughter that overpowers people depriving them of their rational faculties. Even the 20th century approaches, which seem to follow Aristotle in thinking that laughter might have beneficial social or psychological functions, also agree with him that this is achieved through expressing scorn. In this paper, I will defend a positive view of laughter and suggest it is a way in which we can come to share another's experience of the world.

SMIJEH I ISKUSTVO

Smijeh se ponekad smatra jednom od razlikovnih karakteristika ljudskih bića. Opis životinja kao onih koje se smiju može biti viđen kao nešto jezivo, pa čak i uznemirujuće, dok to nije slučaj, primjerice, sa životinjskom znatiželjom, brigom ili tvrdoglavošću. Kod ljudi mogućnost da nekoga nasmijemo vrednuje se kao kvaliteta, pri čemu većina ljudi navodi smisao za humor među deset najvažnijih partnerskih kvaliteta. U tom smislu iznenađujuće je da je smijeh dobio malo filozofske pažnje, i to većinom negativne. Od Platona, preko Hobbesa, Schopenhauera i Nietzschea, filozofi su se fokusirali na prijezirni ili izrugivački smijeh, ili smijeh koji svladava ljude uskraćujući im njihove racionalne osobine. Čak i pristupi u 20. stoljeću, za koje se čini da slijede Aristotela u razmišljanju da smijeh ima korisne socijalne ili psihološke funkcije, također se slažu s njim da se postiže kroz izražavanje prijezira. U ovom izlaganju branit ću pozitivan pogled na smijeh i sugerirati da je on način na koji možemo podijeliti tuđe iskustvo svijeta.

DAMIR SMILJANIĆ

*Philosophische Fakultät, Universität Novi Sad, Serbien /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija*

DAS EINGEBILDETE WESEN

Auf dem Weg zu einer Kritik der menschlichen Einbildungskraft

In seinem Beitrag überprüft der Autor die Bedeutung und die Grenzen der Einbildungskraft bei der Selbstbestimmung des menschlichen Wesens. Dabei wird hermeneutisch der Doppelsinn von Einbildung reflektiert: im positiven Sinne, als Erweiterung des geistigen Horizonts des Menschen und der Schöpfung neuer geistiger Welten, aber auch im negativen, als Projektion eines falschen Bilds von sich selbst als einem besonderen Wesen, was zum Speziesismus führt. Die Aufgabe des Beitrags liegt darin, auf den Bedarf nach einer systematischen Entfaltung der Theorie der Einbildungskraft auf bildanthropologischem Boden hinzuweisen (der Autor wird dabei die Beiträge zu einer solchen Theorie u.a. bei Kant, Fichte, Klages und Kunz berücksichtigen). Eine solche Theorie könnte ein brauchbares Vermittlungsglied zwischen der Behauptung theoretischer Potentiale der menschlichen Intelligenz und der praktisch relevanten Berichtigung einseitiger Darstellungen der eigenen Natur sein.

UOBRAŽENO BIĆE

Na putu ka kritici ljudske uobrazilje

Autor u prilogu preispituje značaj i granice uobrazilje prilikom samoodređenja ljudskog bića. Pritom se hermeneutički promišlja dvostruki smisao uobražavanja: u pozitivnom smislu, kao proširivanje duhovnog horizonta čovjeka i kreiranje duhovnih svjetova, ali i u negativnom, kao projekcija pogrešne slike o samom sebi kao posebnom biću, što vodi u speciesizam. Zadatak priloga je da ukaže na potrebu sistematske razrade teorije uobrazilje na temelju ikoničke antropologije (između ostalog, autor će razmatrati priloge takvoj teoriji kod Kanta, Fichtea, Klagesa i Kunza). Takva teorija mogla bi biti korisna spona između afirmacije teorijskih potencijala ljudske inteligencije i praktički relevantne korekcije jednostranih prikaza vlastite prirode.

GORAN SUNAJKO

*Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, Hrvatska /
Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb, Croatia*

DEHUMANIZACIJA UMJETNOSTI U ESTETICI ORTEGA Y GASSETA

Izlaganje se temelji na Ortega y Gassetovoj kritici ljudske prirode i njezinu prevladavanju putem umjetnosti. Da bi ljudska priroda koja opterećuje čovjekovu svijest fiziološkim uvjetovanjima mogla biti prevladana putem umjetnosti, ona ne smije imati »ništa ljudsko« (Nietzsche). Na tom tragu Ortega y Gasset postavlja uvjet za »dehumaniziranu umjetnost« koja se jedino takva može suprotstaviti prirodnome svijetu i njegovim ograničenjima. Ortega y Gassetovo problematiziranje umjetnosti imalo je, i još danas ima, presudnu važnost u kritici čovjeka-mase i na njemu nastalog masovnoga društva koje više nema ničeg autentičnog i koje, stoga, može pružiti upravo umjetnost oslobođena ljudskih ograničenja.

DEHUMANIZATION OF ART IN ORTEGA Y GASSET'S AESTHETICS

The presentation is based on Ortega y Gasset's criticism of human nature and its overcoming by art. In order for human nature which burdens human consciousness by physiological conditions to be overcome by art, it cannot have "anything human" (Nietzsche). Along those lines, Ortega y Gasset sets a condition for "dehumanized art" that can only counteract the natural world and its limitations as such. Ortega y Gasset's problematization of art had, and still has, a crucial importance in the critique of the mass-man and mass society that no longer has anything authentic that can, therefore, be provided by art free from human limitations.

ŽELJKO ŠARIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Banja Luci, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina*

LJUBAV KAO MJERA LJUDSKOSTI U DISTOPIJSKOJ VIZIJI ISHIGURO I LANTHIMOSA

U dva distopijska djela *Ne daj mi nikada da odem* Kazua Ishiguro i *Jastog* Jorgosa Lanthimosa postojanje i evidentiranje ljubavi je mjera ili uvjet ljudskosti koja omogućava ljudskim klonovima da budu prihvaćeni u ljudsku zajednicu ili, u filmu *Jastog*, da glavni akteri filma ostanu ljudi i ne dožive transformaciju u životinju. Iako u filozofiji imamo autore poput Fredrica Jamesona koji pišu o iščezavanju afektivnog, intimnog iz ambijenta posmodernog društva naša dva autora vraćaju i postavljaju ljubav kao *topos* granice koja određuje što je to ljudska priroda i na koji način se ona zadobija ili gubi. Nasuprot autorima poput Jürgena Habermasa i Francisa Fukuyame koji zagovaraju da postoji nešto supstancijalno i nepromjenljivo u ljudskoj prirodi, Ishiguro i Lanthimosa kazuju da je koncept ljudske prirode porozan i da ga određuje imanje ili gubitak ljubavi.

LOVE AS THE MEASURE OF HUMANNESS IN THE DYSTOPIAN VISION OF ISHIGURO AND LANTHIMOS

In two dystopian works, the novel *Never Let Me Go* by Kazuo Ishiguro and the film *The Lobster* by Yorgos Lanthimos, the existence and recognition of love is the measure, or the condition, which enables human clones to be accepted in human society and which enables main protagonists to remain human, and not be transformed into animals, respectively. Although there are philosophical authors, such as Frederic Jameson, who do write about the disappearance of the affective, intimate from the ambient of postmodern society, our two authors put love as a boundary *topos* that determines what human nature is, and in which way it can be achieved or lost. Contrary to the authors such as Jürgen Habermas and Francis Fukuyama, asserting that there is something essential and unchangeable in human nature, Ishiguro and Lanthimos tell us that the concept of human nature is porous and determined by having love, or by the loss of it.

MARJAN ŠIMENC

*Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

THE AIMS OF EDUCATION AFTER THE END OF MAN

There is a close connection between education and human nature. Kant claimed that man becomes man only through education. From Kant's perspective, education is understood as cultivating humanity of man. Dutch philosopher Gert Biesta tries to think the consequences of the postmodern problematization of the Enlightenment tradition, which Foucault sums up with the claim of the "end of man". Biesta's starting point is the deconstruction of modern subjectivity and the thesis that the essence of man is not something already given. From the postmodern perspective, the subject is an effect that can be thought of in different ways: in terms of the claim that intersubjectivity predates subjectivity, as a product of a power relation, as a response to the appeal of the other, etc. As a consequence, Biesta conceptualizes subjectification/emancipation (coming into being of the subject) as the main aim of education.

CILJEVI OBRAZOVANJA NAKON KRAJA ČOVJEKA

Obrazovanje i ljudska priroda vrlo su povezani pojmovi. Kant je tvrdio da čovjek postaje čovjekom jedino kroz obrazovanje. Iz njegove perspektive, obrazovanje je razumljeno kao kultivacija čovjeka. Nizozemski filozof Gert Biesta pokušava promisliti posljedice postmoderne problematizacije tradicije prosvjetiteljstva, koju Foucault sažima tvrdnjom »kraj čovjeka«, počevši od dekonstrukcije moderne subjektivnosti i tvrdnje da bit čovjeka nije nešto što je već dano. Iz postmoderne perspektive, subjekt je učinak koji može biti mišljen na različite načine: unutar tvrdnje da intersubjektivnost dolazi prije subjektivnosti, kao produkt odnosa moći i kao odgovor na zahtjev drugoga. Posljedično, Biesta konceptualizira subjektifikaciju/emancipaciju (subjektovo dolaženje u postojanje) kao glavne ciljeve obrazovanja.

MATIJA MATO ŠKERBIĆ, IVANA GREGURIC

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia

KIBORGIZIRANO TIJELO U SPORTU I

»ARGUMENT PRINUDE«

Slučaj Markusa Rehma

Rad je potaknut slučajem njemačkog paraolimpijskog atletičara Markusa Rehma, kojem je amputirana desna noga ispod koljena te koji koristi specijalnu protezu za natjecanje u atletskoj disciplini skoka u dalj. Njegov zahtjev da nastupa na (standardnim) Olimpijskim igrama u Riju 2016. odbijen je jer nije uspio dokazati da mu proteza ne donosi nepravednu prednost. Ovaj slučaj autori nalaze paradigmatskim i egzemplarnim za svoju tezu kako se ovaj slučaj zapravo treba sagledati iz perspektive argumenta prinude ili prisile (*The Argument from Coercion*). Autori prizivaju sportsko-filozofsku literaturu kako bi iznijeli definicije kiborg-sportaša te pokazali kako su do sada ovakvi primjeri paraolimpijskih sportaša (ponajprije slučaj Oscara Pistoriusa) sagledavani iz perspektive »argumenta (stjecanja) nepravedne prednosti« (*The Argument of the Unfair Advantage*). Autori zastupaju nužnost zaokreta sagledavanja slučajeva kiborgiziranja sportaša u svjetlu prinude ili prisile koju vrše i(li) mogu vršiti ne samo na ostale »tjelesno onemogućene« (*disabled*) sportaše, već i na one »tjelesno omogućene« (*abled-bodied*), u prvom redu u smislu kompeticije/bivanja kompetitivnim. Konačna je teza autora kako je pitanje prinude ili prisile zapravo pitanje integriteta i opstanka sporta kakvog poznajemo, odnosno sporta kao takvog.

CYBORG-ATHLETES IN SPORT AND THE

“ARGUMENT OF COERCION”

The Case of Markus Rehm

The work was prompted by the case of the German Paralympic athlete Markus Rehm, who had the amputation of the right leg beneath his knee and who uses a special prosthesis in order to compete in the Para Athletics discipline of the long jump. His request to compete at the Olympic Games in Rio 2016 was denied by the IOC because he failed to prove that his prosthesis did not produce an unfair advantage. The authors find this case paradigmatic and exemplary for their thesis that such a case should be considered from the

perspective of the “Argument from Coercion”. Authors are referring to the sports-philosophical literature to, first, outline the definitions of cyborg-athletes, and second, to indicate that previous cases of Paralympic athletes (from Oscar Pistorius onward) were thematized (only) from the perspective of the “Argument of the Unfair Advantage”. The authors are proposing the usage of a different approach of considerations – the one from the coercion on other disabled, as well as able-bodied athletes, primarily in terms of competition and being competitive. Moreover, the authors’ thesis is that such a coercion influences contemporary sports in a way that endangers the integrity and the future of sports as such.

FULVIO ŠURAN

*Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Hrvatska /
Juraj Dobrila University of Pula, Croatia*

TEMET NOSCE: EGO SUM QUI SUM

U središtu oprečnosti grčkog misaonog puta bitka i židovskog misaonog puta ne-bitka nalazi se vladajući *elenchos* znanstveno-tehničkog sustava koji, skidajući granice ljudskog samoograničavanja, čovjeku omogućava ne samo drugačije poimanje sebe nego i supstancijalni preobražaj: otkrivajući da se izvorni svijet na koji se oslanjao sasvim izmijenio. Danas se dalekosežne mogućnosti, ali i opasnosti, kriju u strukturi tehnike koja, kao takva, mijenja i ljudsku narav koja više nije usklađena s prirodom i zbog toga iziskuje sposobnost samoograničavanja. Ne biti svjestan toga znači živjeti u svijetu uz sve rizike koji prate pomanjkanje svijesti, neosviještenost, te uz tumačenje i naraciju ljudske dimenzije kakvu tehnologizirani svijet više ne dopušta.

TEMET NOSCE: EGO SUM QUI SUM

In the middle of the contraposition between the Greek way of thinking about being and the Jewish way of thinking about non-being, there is the ruling *Ēlenchos* of the technological-scientific system which, by removing the barriers of human self-restraint, enables human being not only a different perception of himself, but a substantial transformation: leading to the realization that the original world he relied upon has completely changed. Far-reaching opportunities but also dangers are today hidden behind the structure of technology

that, as such, changes also human nature, which is no longer in harmony with nature and for this reason seeks for self-limiting ability. Not being aware of this means living in a world with all the risks associated with a lack of awareness, ignorance, and with the interpretation and narration of the human dimension that a technological world no longer permits.

IRIS TIĆAC

*Abteilung für Philosophie, Universität Zadar, Kroatien /
Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska*

HUMAN ENHANCEMENT: ETHISCHE IMPLIKATIONEN FÜR PERSONALES SELBSTVERSTÄNDNIS UND PERSONALE AUTONOMIE

In diesem Beitrag wird der Versuch unternommen, in Anlehnung an Thomas Runkels Gedanken und Argumentation wie er sie in seinem Buch *Enhancement und Identität* entwickelte, auf die zentrale Relevanz des Identitätskonzept für das Verständnis und für die normative Bewertung von *Enhancement* hinzuweisen. Ausgehend von der These von Thomas Runkel, dass „nicht ein vorgegebenes naturales Wesen des Menschen normativ ist, sondern personale Identität im Sinne des personalen Selbstverständnisses, das auf Integrität, Autonomie und intersubjektiver Annerkennung beruht“, das Ziel der Erörterung wird es sein, zu prüfen, ob und auf welche Weise die biomedizinische und biotechnologische Verbesserung menschlicher Eigenschaften und Fähigkeiten durch *Enhancement* in der Lage ist, die Identität der Person im Sinne des praktischen Selbstverständnisses zu verändern, und handelt es sich dabei um Verhinderung oder Ermöglichung von Authentizität, um Erweiterung oder Einschränkung von Autonomie.

HUMAN ENHANCEMENT: ETIČKE IMPLIKACIJE ZA PERSONALNO SAMORAZUMIJEVANJE I PERSONALNU AUTONOMIJU

Ovim prilogom nastoji se, s osloncem u mislima i argumentaciji Thomasa Runkela, kako ih je on razvio u svojoj knjizi *Enhancement und Identität*, ukazati na središnju relevantnost koncepta identiteta za normativnu prosudbu *enhancementa*. Polazeći od teze Thomasa Runkela da »nije normativna neka

unaprijed dana prirodna bit čovjeka, nego je personalni identitet u smislu personalnog samorazumijevanja koje počiva na integritetu, autonomiji i intersubjektivnom priznanju» normativan, cilj je rasprave propitati je li i na koji je način biomedicinsko i biotehnoško poboljšanje ljudskih svojstava i sposobnosti putem *enhancementa* u stanju promijeniti identitet osobe u smislu praktičnog samorazumijevanja i je li pritom riječ o sprječavanju ili omogućavanju autentičnosti, o proširenju ili ograničenju autonomije.

DRAŽENKO TOMIĆ

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Fakultät für Lehrerbildung, Universität Zagreb, Kroatien*

LJUDSKA PRIRODA U DJELU ŽIVANA BEZIĆA (1921.–2007.)

Živan Bezić (1921.–2007.), autor dvadesetak knjiga i tristotinjak članaka, etičar, pedagog i teolog s ovih i drugih gledišta istražuje čovjekovu prirodu (narav). Ono prirodno u čovjeku je sve ono što mu pripada po ljudskoj naravi, po rođenju, po onom što je sam stekao svojim radom. Prema tome, prirodno je i sve ono što je produkt kulture, znanosti i ljudske volje, razuma i slobode. Jednom riječju, za Bezića je naravno sve ono što nije uzrokovano izravnim Božjim zahvatom u ljudskom životu. Taj (nadnaravni) zahvat uvijek podrazumijeva ljudsku narav i na nju se dograđuje. Bezić nalazi očit dualizam ljudskog postojanja. Zamjetan je u njegovoj sastavljenosti od duše i tijela. Takav čovjek je točka u kojoj se dodiruju zemlja i nebo, misteriozna simbioza materije i duha, produhovljena priroda, makrokozmos u mikrokozmosu, grešnik i svetac, ograničenost koja teži za puninom. Zemljanin je smrtna, omeđen činom rađanja i umiranja. Za razliku od čina rađanja na koji nema utjecaja, umjetnost življenja i čin smrti ovisni su o samom čovjeku koji snagom volje i odgojem može ukrotiti i baštinjene sklonosti. Iako je individuum, ličnost za sebe, osoba s vlastitom sviješću, slobodom i odgovornošću, čovjek je i društveno biće spremno stupiti u odnos s drugim bićima.

MENSCHLICHE NATUR IN DEN WERKEN VON ŽIVAN BEZIĆ (1921–2007)

Živan Bezić (1921–2007) ist Autor von etwa zwanzig Büchern und dreihundert Artikeln – Ethiker, Pädagoge und Theologe. Er erforscht die Natur

des Menschen aus verschiedenen Perspektiven. Im Menschen ist natürlich alles, was ihm durch die menschliche Natur gehört, durch die Geburt, durch das, was er durch seine Arbeit selbst gewonnen hat. Natürlich ist auch all das, was das Produkt von Kultur, Wissenschaft und des menschlichen Willens, der Vernunft und der Freiheit ist. Daher ist für Bezić natürlich all das, was nicht durch die direkte Beteiligung Gottes am menschlichen Leben verursacht wurde. Dieser (übernatürliche) Ansatz nimmt immer die menschliche Natur an. Das übernatürliche Element wird zu diesem natürlichen hinzugebaut und verstärkt es weiter. Bezić spricht über den Dualismus der menschlichen Existenz. Im Menschen sieht er die Zusammensetzung vom Körper und der Seele. Ein solcher Mensch ist der Punkt, wo sich die Erde und der Himmel berühren, geheimnisvolle Symbiose von der Materie und des Geistes, durchgeistigte Natur, der Makrokosmos im Mikrokosmos, der Sünder und der Heilige, eine Begrenzung, die nach Fülle strebt. Der von der Erde entstandene Mensch ist tödlich, er dauert vom Geburtsakt bis zum Tode. Es hat keinen Einfluss auf den Geburtsakt. Die Kunst des Lebens und der Akt des Todes hängen jedoch vom Menschen ab. Er kann mit der Kraft des Willens und mit der Erziehung seine geerbten Tendenzen zähmen. Obwohl der Mensch ein Individuum ist, eine Persönlichkeit für sich, eine Person mit seinem eigenen Bewusstsein, Freiheit und Verantwortung, ist der Mensch auch ein soziales Wesen, das den Kontakt mit anderen Wesen aufnimmt.

LINO VELJAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Philosophische Fakultät, Universität Zagreb, Kroatien*

LJUDSKA PRIRODA IZMEĐU ESENCIJALIZMA I RELATIVIZMA

Može li se ljudska priroda odrediti kao nepromjenjiva bit koja pripada svakom ljudskom biću? Odgovori li se na to pitanje potvrdno, upast će se u nerazrješive poteškoće svojstvene svakoj metafizici, a te se poteškoće mogu javiti u raznovrsnim oblicima, od esencijalizma do antropocentrizma. Ako su takve pozicije oblikovane na dogmatizmu bilo koje vrste, one su čak i načelno nerazrješive. Upadanja u poteškoće neće nas unaprijed osloboditi niti niječan odgovor koji – posebno ako se formulira na dogmatski način – može voditi u gnjecavi relativizam, a dodatno postaje bremenit teškoćama u kontekstu

aktualnoga ubrzanog razvijanja tehničkih pretpostavki temeljitih modifikacija strukture ljudskog bića.

MENSCHLICHE NATUR ZWISCHEN ESSENTIALISMUS UND RELATIVISMUS

Stellt die menschliche Natur ein unverwenderbares Wesen dar, die jedem menschlichen Wesen angehört? Wenn wir auf diese Frage bejahend antworten, kommen wir zur unlösbaren Schwierigkeiten, die jeder Metaphysik gehören. Solche Schwierigkeiten treten auf verschiedenen Weisen, von Essentialismus bis Anthropozentrismus, auf. Wenn solche metaphysischen Positionen auf irgendeinem Dogmatismus begründet werden, sind sie prinzipiell unauflösbar. Eine aprioristische Befreiung von solchen Schwierigkeiten wird aber keineswegs durch negativen Antwort auf diese Frage garantiert. Das gilt besonders falls diese Antwort metaphysisch begründet wird. Solche Begründung der Antwort könnte zum faulen Relativismus führen und sie wird durch zusätzlichen Schwierigkeiten, im Kontext der aktuellen schnellen Entwicklungen technischer Voraussetzungen der gründlicher strukturelleren Modifizierungen des menschlichen Wesens, charakterisiert.

MARKO VUČETIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

LJUDSKA PRIRODA I PRIRODA REŽIMA: SLUČAJ MIHAJLOV

Mihajlo Mihajlov, nekadašnji asistent na Katedri ruske književnosti Filozofskog fakulteta u Zadru proveo je 1964. godine pet tjedana u Moskvi gdje piše dnevničko-putopisno djelo *Ljeto moskovsko*. 3. ožujka 1965. godine Josip Broz Tito, nezadovoljan političkim odjecima *Ljeta moskovskog*, proglašava Mihajla Mihajlova neprijateljem jugoslavenske države. 4. ožujka 1965. godine Mihajlov je uhićen, režim mu je oduzeo slobodu, ali se tada, upravo tog 4. ožujka rađa njegova osobna sloboda, ona koja se radikalno razlikuje od zahtjeva svakog režima. Režim uhićuje, oduzima kretanje, podržava metafiziku zla i institucionalnog pokoravanja, a osobna sloboda Mihajla Mihajlova propituje, nadilazi geografska ograničenja režima i pretvara Mihajlova u mislitelja svijeta.

ta. U izlaganju se propituje odnos ljudske slobode i negiranja te slobode od strane političkog režima koji od intelektualca traži da bude birokrat trenutka. Slučaj Mihajla Mihajlova pokazuje kako intelektualac destruiira metafiziku zla jednog političkog režima, ali i kako postaje prorok budućeg svijeta u kojem nacionalno, religijsko i ekonomsko neće biti mjera prosuđivanja što ljudsko jest, nego će čovjek, zahvaljujući globalizacijskom procesu, temeljiti prava iz univerzalne ljudskosti koja će nacionalnom, religijskom i ekonomskom dati pravo značenje, ono instrumentalno.

HUMAN NATURE AND THE NATURE OF REGIME: THE MIHAJLOV CASE

Mihajlo Mihajlov, a former assistant at the Russian Literature Department at the Faculty of Philosophy in Zadar, spent five weeks in the year of 1964 in Moscow, where he wrote a travel diary under the title *Moscow Summer*. On 3 March 1965, Josip Broz Tito, dissatisfied with the political reception of *Moscow Summer*, declared Mihajlo Mihajlov an enemy of the state of Yugoslavia. On 4 March 1965, Mihajlo was arrested, the regime took away his liberty, but on that very day, his personal freedom was born, which was radically different from the demands of any regime. The regime arrests, restricts movement, enables the metaphysics of evil and institutional obedience, but Mihajlov's personal freedom questions, surpasses geographical limitations of the regime, and turns Mihajlov into a thinker of the world. In this presentation, we are going to examine the relationship of human freedom and the negation of it by the political regime which requires intellectuals to become bureaucrats of the moment. The case of Mihajlo Mihajlov shows not only how an intellectual destroys the metaphysics of evil of one political regime, but also how he becomes the prophet of the future world in which the national, religious and economic cease to be the measure of judgment of what human is, and in which man, due to the globalization process, establishes rights of universal humanness that will give the right meaning – instrumental meaning – to the national, religious and economic.

ŽELJKO VUČKOVIĆ

*Pedagoški fakultet u Somboru, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Education in Sombor, University of Novi Sad, Serbia*

O LJUBAVI, LJUDSKOJ PRIRODI I IDEJI ZAJEDNICE

Različite filozofske i kulturološke teorije o ljudskoj prirodi ukazuju na dihotomije ljudskog bića: između tijela i duha, prirode i kulture, razuma i osjećajnosti, egoizma i altruizma. U ovom tekstu autor pokazuje da koncept ljubavi može doprinijeti prevladavanju ovakvih dihotomija i utemeljenju ideala istinske ljudske zajednice. U suvremenom svijetu egoizma i alijenacije ljubav treba ponovo otkriti i filozofski obraniti. Autor polazi od Heideggerova zapažanja da bogatstvo fenomena ljubavi proistječe iz činjenice da ljubav pretvara vjernost prema nama samima u безусловnu vjeru u drugog, kao i od određenja Alana Badioua da je ljubav komunizam udvoje. U zaključku autor ukazuje da je ljudska nesavršenost i otvorenost zapravo izvor naše ljubavi, solidarnosti i društvenosti.

ON LOVE, HUMAN NATURE AND THE IDEA OF COMMUNITY

Various philosophical and cultural theories on human nature point at the dichotomy of human being: the dichotomies of body–spirit, nature–culture, sense–sensitivity, and egoism–altruism. The author of this presentation shows that the concept of love can contribute to overcoming such dichotomies and laying the basis of the ideal of a true human union. In the modern world of egoism and alienation, love should be rediscovered and philosophically defended. The author begins by introducing Heidegger’s observation which states that the riches of the phenomenon of love originate from the fact that love converts faith one has in oneself into the unconditional faith in other people. The author also introduces Alain Badiou’s definition of love being the minimal form of communism. In the conclusion, the author indicates that human imperfection and openness are in fact sources of one’s love, solidarity and sociability.

NIKOLA VUKČEVIĆ, LUKA RAKOJEVIĆ

Faculty of Arts and Communications, University of Donja Gorica, Podgorica, Montenegro /

Fakultet za umjetnost i komunikacije, Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, Crna Gora

MEDIA INFLUENCE AND INDIVIDUAL IDENTITY

This presentation answers one of the prescribed theses of the conference on human nature. In the first place, it treats and analyzes media influence and the power of the media in the socio-historical context, or the manipulative potential of the media today. The concept of individual identity and the connection between the media and propaganda together with the phenomenon of contemporary personality is addressed. Therefore, the presentation deals with identity crisis, where the media are shown as an initiator and a very important factor in shaping the thinking and behavioral characteristics of an individual and in creating his ethical components and aesthetic attitudes. Relevant literature in the field of culture and media theory was consulted, as well as the works of eminent scientific authorities dealing with identity. Chomsky, Šušnjić, Jerotić and Čupić were also quoted.

MEDIJSKI UTJECAJ I POJEDINAČNI IDENTITET

Ovo izlaganje odgovara na jednu od preskribiranih teza simpozija o ljudskoj prirodi. U prvom redu, ono tretira i analizira medijski utjecaj i moć medija u društveno-povijesnom kontekstu, odnosno manipulativni potencijal današnjih medija. Obraduje se koncept individualnog identiteta i veza između medija i propagande zajedno s fenomenom suvremene osobnosti. Dakle, izlaganje se bavi krizom identiteta, u kojoj su mediji pokazani kao inicijatori i vrlo važan faktor u oblikovanju mišljenja i karakteristika ponašanja pojedinca te u kreiranju njegovih etički komponenti i estetičkih stavova. Konzultirana je relevantna literatura u polju kulture i medijske teorije, radovi eminentnih znanstvenih autoriteta koji se bave identitetom. Također su citirani Chomsky, Šušnjić, Jerotić i Čupić.

GENTIAN VYSHKA

University of Medicine in Tirana, Albania /
Medicinsko sveučilište u Tirani, Albanija

DOLOR, PAIN AND THE “INFERNAL PAIN” IN ALIGHIERI’S VERSES

The *Divine Comedy* of Dante Alighieri, with its initial part of “Inferno”, includes several medical terms and descriptions, whose accuracy sometimes overcomes that of a layman. The poet has used locutions illustrating pain and sorrow more than forty times in “Inferno” alone, with words like *dolor*, *dolente* and *doloroso*, that have caused perplexity among translators. The translations of “Inferno” into English will prove that not only contextual meaning, but also the historical setting might create interpretative difficulties. Without obviously giving medical value for granted to all verses that include words like *dolor* and its derivate, Dante’s work has nevertheless widely been under the focus of medical scholars, with many publications of interest. Through comparing the original text mainly with the Oxford’s English version, we will try to bring to the reader’s attention the painful sensations that Dante abundantly inflicted upon his characters, as an indirect way to test the poet’s perception of this strange and infernal sensation.

DOLOR, BOL I »PAKLENA BOL« U ALIGHIERIJEVIM STIHOVIMA

Božanstvena komedija Dantea Alighierija, odnosno njezin početni dio *Pakao*, uključuje nekoliko medicinskih pojmova i opisa čija točnost ponekad nadilazi znanje laika. Pjesnik je koristio pojmove koji ilustriraju bol i tugu samo u *Paklu* više od četrdeset puta, upotrebljavajući riječi poput *dolor*, *dolente* i *doloroso*, što je prouzrokovalo poteškoće prevoditeljima. Engleski prijevod *Pakla* pokazat će da interpretativne poteškoće može stvoriti ne samo kontekstualno značenje, nego i povijesne okolnosti. Iako nije dao očitu medicinsku vrijednost svim stihovima koji uključuju pojmove poput *dolor* i njegovih izvedenica, Danteov rad bio je u fokusu mnogih znanstvenika koji rade u području medicine, a koji su objavili mnoge značajne publikacije. Kompariranjem originalnog teksta i engleskog prijevoda (Oxford), pokušat ćemo svrnuti pažnju čitatelja na osjećaj boli koji je Dante više nego jasno nametnuo svojim likovima, što će nam poslužiti da bismo indirektnim putem testirali pjesnikovu percepciju ovog neobičnog i paklenog osjećaja.

IVANA ZAGORAC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

SUOSJEĆANJE, SIMPATIJA I EMPATIJA

Nakana je ovoga izlaganja istražiti fenomene suosjećanja, simpatije i posebno empatije. Filozofijska razmatranja ovih koncepata vrlo su raznolika. U prvome će se dijelu izlaganja ukratko prikazati različite interpretacije suosjećanja, simpatije i empatije kroz povijest filozofije. Suvremene rasprave ponajviše se usmjeravaju na kontroverzna pitanja vezana uz ulogu empatije u formiranju morala, kao i u problemu spoznaje drugih umova. U drugome dijelu rada kritički će se razmotriti teza da je empatija presudno važna u objašnjenju ljudske prirode i ljudskoga djelovanja.

COMPASSION, SYMPATHY AND EMPATHY

The intent of this presentation is to explore the phenomena of compassion, sympathy, and especially empathy. Philosophical examinations of these concepts have been varied and colorful. In the first part of the presentation, we shall briefly present the variations in interpretations of compassion, sympathy, and empathy in the history of philosophy. Modern debates focus mostly on controversial issues related to the concept of empathy: its role in the formation of morality and as a means of gaining knowledge of other minds. In the second part of the presentation, we want to critically examine the thesis that empathy is of crucial importance in understanding human nature and human agency.

SAŠA ZAVRTNIK¹, JELENA LOBOREC¹, DAMIR ŽUBČIĆ²

*¹ Geotehnički fakultet u Varaždinu, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Geotechnical Engineering in Varaždin, University of Zagreb, Croatia*

*² Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb, Croatia*

OD MIKROPLASTIKE DO MAKROPROBLEMA

Danas je nezamislivo živjeti u »razvijenom« dijelu svijeta bez plastike. Od različite ambalaže, robe široke potrošnje, tekstila, električnih izolacija,

medicinske opreme, transporta do različitih vrsta industrije i građevinarstva – svugdje je prisutna plastika. Ona se počela masovno proizvoditi prije sedamdesetak godina, a godišnje se u ovom stoljeću proizvede više od 400 milijuna tona. Smatra se da je do sada proizvedeno oko 8,3 milijarde tona od čega je 6,3 milijarde postalo otpad te je čak 5,7 milijardi tona plastike nerekiclrano. Plastika se razlaže na manje čestice (mikroplastika) za čiju razgradnju trebaju stoljeća. Poznato je da je mikroplastika štetna za zdravlje životinja koje nastanjuju rijeke, mora i oceane. Narušeno je i »zdravlje« kamenja i sve su češći plastiglomerati na stijenama čak i najudaljenijih »divljih« plaža. Dakako da je ugroženo i zdravlje ljudi u koje mikroplastika ulazi kroz hranu i vodu. Uz hvalevrijedne pokušaje nekih globalnih tvrtki koje potiču skupljanje plastike u prirodi, okolišu te njeno recikliranje, ostaje nam dužnost da i mi uvidimo kakav je naš osobni odnos spram plastike i educiramo mlade i stare o problemu kojeg se nećemo lako riješiti.

FROM MICROPLASTICS TO MACROPROBLEM

It is unthinkable to live in a “developed” part of the world without plastic. From diverse packaging, consumer goods, textile, electrical isolation, medical equipment, transport, to different sorts of industry and construction – plastic is everywhere. Mass production of plastic started about seventy years ago and the yearly production in this century is more than 400 million tons. It is estimated that up to 8.3 billion tons of plastic has been produced up to now, of which 6.3 billion has become waste and as much as 5.7 billion is left unrecycled. Plastic decomposes into smaller particles (microplastics) that need centuries for disintegration. It is known that microplastics are harmful to the health of animals living in rivers, lakes, seas and oceans. The “health” of stones is affected as well and plastiglomerates on the rocks are more and more frequent even on the most remote “wild” beaches. Of course, human health is endangered too since microplastics are entering our bodies through food and water. Despite worthy attempts of some global companies which are encouraging gathering of plastic in nature and the environment, as well as its recycling, it remains our responsibility to see what our personal relationship towards plastic is and to educate the young and old about the problem that will not be easy to solve.

JOCA ZURC

Graduate School of Education, Okayama University, Japan /

Fakultet za diplomске studije obrazovnih znanosti, Sveučilište u Okayami, Japan

ETHICAL ASPECTS IN THE ELITE YOUTH SPORT: PERSPECTIVES OF THE COACHES IN THE WOMEN'S ARTISTIC GYMNASTICS

Raising a child in accordance with high ethical manners is the goal of every education and a desired expectation of any parent. Sports and physical activities offer a sensitive environment where the values of humanity, human rights, empathy and fair play come into the fore. However, at the same time the competitive nature of sport and the interest of winning at any cost may represent a risk of harm, particularly for young preadolescent athletes. Therefore, it is important to identify the main ethical issues in the competitive environment. Beside the child's talent, a highly qualified coach is crucial for achieving success in sports with integrity. Our phenomenological study, performed with the semi-structured in-depth interviews with four coaches of the elite active gymnasts showed that the top achievements in youth sports are possible only with a rarely represented superior talent to overcome all physical and mental demands of elite sports. In all other circumstances, the risk of harm and abuse for the child is highly present and faraway from sports ethics.

ETIČKI ASPEKTI ELITNOG OMLADINSKOG SPORTA: PERSPEKTIVE TRENERA U ŽENSKOJ UMJETNIČKOJ GIMNASTICI

Odgajanje djeteta u skladu s visokim etičkim načelima cilj je svakog obrazovanja i željeno očekivanje svakog roditelja. Sport i fizička aktivnost nude osjetljivi okoliš u kojem stupaju na snagu vrijednosti čovječanstva, ljudskih prava, empatije i pravedne igre. No, u isto vrijeme kompetitivna priroda sporta i interes za pobjeđivanjem pod svaku cijenu mogu predstavljati rizik ozljeđivanja, pogotovo mladih, predadolescentskih atleta. Stoga je važno identificirati glavna etička pitanja u kompetitivnom okruženju. Osim djetetovog talenta, visoko kvalificirani trener ključan je za postizanje uspjeha u sportu s integritetom. Naša fenomenološka studija, koja se sastoji od polovično strukturiranih dubinskih intervjua četiri trenera elitnih aktivnih gimnastičara, pokazuje da su vrhunska ostvarenja u omladinskom sportu moguća jedino kod rijetko prisut-

nog superiornog talenta koji može prevladati sve fizičke i mentalne zahtjeve elitnog sporta. U svim drugim okolnostima, rizik ozljeđivanja i zlouporabe djeteta često je prisutan i dalek etici sporta.

WOJCIECH ZYZAK

*Faculty of Theology, Pontifical University of John Paul II in Krakow, Poland /
Teološki fakultet, Papinsko sveučilište Ivana Pavla II. u Krakowu, Poljska*

HOLISTIC DIMENSION OF CHRISTIAN SPIRITUALITY

The author of the presentation discusses the impact of spirituality on human health from a holistic point of view. For this purpose, he introduces the holistic idea of spirituality, which is based on integral anthropology, understanding a human being as spiritual-corporal unity. The presentation underlines the connection between nature and grace, the sacred and the profane, the individual and the community.

HOLISTIČKA DIMENZIJA KRŠĆANSKE DUHOVNOSTI

Autor izlaganja raspravlja o utjecaju duhovnosti na ljudsko zdravlje iz holističke perspektive. Za ovu svrhu autor uvodi holističku ideju duhovnosti koja se temelji na integralnoj antropologiji, razumijevanju čovjeka kao duhovno-tjelesnog jedinstva. Izlaganje podcrtava vezu između prirode i milosti, svetog i profanog, individualnog i zajednice.

MARTINA ŽEŽELJ, BRUNO DRONJIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

FREUDOVO ODREĐENJE ANIMALNOSTI LJUDSKE PRIRODE

Polazište ovog izlaganja je pretpostavka da je čovjek životinja sa zakržljalim nagonima (*drive*). Tradicija filozofije u umu pronalazi surogat kojim čovjek nadilazi nagonsku nedostatnost. Čovjek kao umno biće jedino je biće koje ima mogućnosti misaonog zahvaćanja takobitaka stvari i vlastita bitka te

slobode volje. Freudova psihoanaliza dovodi u pitanje temeljna određenja ljudske nadmoći. Za Freuda zadovoljenje nagona ostaje osnovni pokretač ljudskog djelovanja, izmijenjen je samo put zadovoljenja, koji omogućava individualizaciju objekta nagona. Um i s njime povezane intelektualne moći posljedica su sublimacije – preusmjerenja nagona na intelekt. Sloboda volje je iluzija zasnovana na potiskivanju (*repression*) nagona, koja ukoliko je prekomjerna utoliko vodi do neuroze. Otkriće nesvjesnog sužava domenu raspoloživog za autorefleksiju samosvijesti.

FREUD'S DEFINITION OF ANIMALITY OF HUMAN NATURE

The starting point of this presentation is the assumption that man is animal with underdeveloped drives. The tradition of philosophy in the mind finds a surrogate by which man overcomes the insufficiency of drive. Man as mindful being is the only being who has the possibilities of a thoughtful grasp of the essences of things and his own Being and free will. Freud's psychoanalysis questions the fundamental definitions of human supremacy. According to Freud, the satisfaction of drives remains the basic initiator of human action, only the way of satisfying is altered to allow individuation of the object of drives. The mind and related intellectual powers are the consequence of sublimation – the redirection of drives to intellect. The freedom of will is an illusion based on the repression of drives, which, if excessive, leads to neurosis. The discovery of the unconscious narrows the domain of the available for self-reflection of self-consciousness.

DAMIR ŽUBČIĆ¹, SAŠA ZAVRTNIK², JELENA LOBOREC²

¹*Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb, Croatia

²*Geotehnički fakultet u Varaždinu, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Geotechnical Engineering in Varaždin, University of Zagreb, Croatia

RURALNI METABOLIZAM – OD BLAGA DO STROJA I NATRAG

Posljednjih pola stoljeća promijenio se odnos prema životinjama. S jedne strane, psi i mačke gube svoje tradicionalne uloge i postaju sustanari u stanicama i kućama, a s druge pak strane, goveda, ovce, koze i svinje prestaju

biti »blago« te žive na velikim farmama koje poštuju tehnološke zakonitosti i odnose se spram tih životinja kao da su strojevi. Ruralni metabolizam, da bi bio uravnotežen, među ostalim, pretpostavlja raznolikost i optimalnu, a ne maksimalnu stočarsku proizvodnju. Dok se za uravnoteženost ljudskog i životinjskog organizma već stotinu godina koristi pojam *mile interieur* možemo li za okoliš koristiti termin *mile exterieur*? Napravljeni su određeni iskoraci u shvaćanju da su i farmske životinje živa bića koja imaju svoje fiziološke, psihološke, socijalne pa i kulturne potrebe koje je nemoguće zadovoljiti u okviru krutih tehnoloških zakonitosti. Ekološka poljoprivreda postavlja nove, prirodnije uvjete za držanje životinja te upućuje na održivost takvog uzgoja i pridonosi ravnoteži ruralnog metabolizma. Što možemo učiniti u svjetlu integrativne bioetike i koliko smo daleko od toga da stroj ponovno postane »blago«?

RURAL METABOLISM – FROM TREASURE TO MACHINE AND BACK

During the last half-century, the relationship towards animals has changed. On the one hand, dogs and cats are losing their traditional roles and are becoming cohabitants in apartments and houses. On the other hand, cattle, sheep, goats and pigs have ceased to be “treasure” and now live on huge farms that go by technological properties and treat these animals as machines. Rural metabolism, to be in balance, among other presumes diversity and optimal, not maximal livestock production. While the term *mile interieur* has been used for a hundred years for balancing the human and animal organism, can it be used for the environment? There are some steps forward regarding the farm animals as living beings with their physiological, psychological, social and cultural needs that cannot be satisfied in the realm of raw technological laws. Ecological agriculture represents a new, more natural way for keeping animals, directs towards sustainability of such farming and contributes to the balance of rural metabolism. What can we do in the light of integrative bioethics and how far are we from the machine becoming “treasure” again?

Simpozij
HRVATSKA FILOZOFIJA
U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Symposium
CROATIAN PHILOSOPHY
IN INTERACTION AND CONTEXT

Javno predavanje / Public lecture

BRUNO ĆURKO

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

**EUROPSKI PROJEKTI POVEZANI S ETIČKIM
OBRAZOVANJEM U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA:
ETHOS, ETHIKA, LITTLE, AVAL, COMET, INTEGRATING ETHICS
OF SPORT IN SECONDARY SCHOOL CURRICULUM,
TRACE I BEAGLE**

Kroz program Erasmus Plus, u Ključnoj aktivnosti 2 – »Strateška partnerstva u području obrazovanja i osposobljavanja (KA2)« – Udruga *Mala filozofija* provela je ili upravo provodi ukupno sedam projekata koji su usko vezani uz etičko obrazovanje. Tu valja pridodati i projekt »ETHOS: Ethical Education in Primary and Pre-Primary Schools for a Sustainable and Dialogic Future«, koji je uspješno proveden pod programom Comenius od 2012. do 2014. godine. Karakteristika je ovih projekata usmjerenost na obrazovanje u vrtićima te osnovnim i srednjim školama. Uz *Malu filozofiju*, u projektima

sudjeluju sveučilišta, osnovne i srednje škole, vrtići, udruge i institucije iz trinaest zemalja (Austrija, Njemačka, Slovenija, Italija, Španjolska, Mađarska, Bosna i Hercegovina, Grčka, Irska, Nizozemska, Slovačka, Latvija i Hrvatska). Navedeni Erasmus Plus KA2 projekti su:

- ETHIKA – Ethics and Values Education in Schools and Kindergartens (2014.–2017.),
- LITTLE – Learning Together to Live Together: Teachers Leading Ethical Education for an Inclusive Society (2016.–2019.),
- AVAL – Added Value Learning for Preschool Teachers & Pedagogical Coordinators (2017.–2019.),
- COMET – A Community of Ethics Teachers in Europe (2017.–2020.),
- Integrating Ethics of Sport in Secondary School Curriculum (2017.–2019.),
- BEAGLE – Bioethical Education and Attitude Guidance for Living Environment (2018.–2020.),
- TRACE – Traditional Children’s Stories for a Common Future (2018.–2020.).

U predavanju ću ukratko prikazati projektne aktivnosti u navedenim projektima, s posebnim naglaskom na materijale koji su namijenjeni odgajateljima, nastavniciima i učenicima, a mogu se upotrebljavati u direktnom radu. Isto tako, objasniti ću kako pripremiti i prijaviti vlastiti projekt.

EUROPEAN PROJECTS RELATED TO ETHICAL EDUCATION IN PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS: ETHOS, ETHIKA, LITTLE, AVAL, COMET, INTEGRATING ETHICS OF SPORT IN SECONDARY SCHOOL CURRICULUM, TRACE AND BEAGLE

Through the Erasmus Plus Program, in Key Activity 2 – “Strategic Partnerships in Education and Training” (KA2) – *Petit Philosophy* Association (Mala filozofija) has implemented or is implementing seven projects closely related to ethical education. Project “ETHOS: Ethical Education in Primary and Pre-Primary Schools for a Sustainable and Dialogic Future” should be added to these projects. ETHOS was successfully implemented under the Comenius Program from 2012–2014. The characteristics of these projects are that they are directed to ethical education in kindergartens and primary and secondary schools. Partners of *Petit Philosophy* Association in these projects are univer-

sities, primary and secondary schools, kindergartens, associations and institutions from thirteen countries (Austria, Germany, Slovenia, Italy, Spain, Hungary, Bosnia and Herzegovina, Greece, Ireland, Netherlands, Slovakia, Latvia and Croatia). These Erasmus Plus KA2 projects are:

- ETHIKA – Ethics and Values Education in Schools and Kindergartens (2014–2017),
- LITTLE – Learning Together to Live Together: Teachers Leading Ethical Education for an Inclusive Society (2016–2019),
- AVAL – Added Value Learning for Preschool Teachers & Pedagogical Coordinators (2017–2019),
- COMET – A Community of Ethics Teachers in Europe (2017–2020),
- Integrating Ethics of Sport in Secondary School Curriculum (2017–2019),
- BEAGLE – Bioethical Education and Attitude Guidance for Living Environment (2018–2020),
- TRACE – Traditional Children’s Stories for a Common Future (2018–2020).

In this lecture, I will briefly present the projects’ activities, with particular emphasis on materials created for educators, teachers, and students. I will also try to explain how to prepare and apply with your own project.

Izlaganja na simpoziju / Symposium papers

DAVOR BALIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

ZAPAŽANJA MIROSLAVA KRLEŽE O ALBERTU HALERU

Opus hrvatskog polihistora Miroslava Krleže (1893.–1981.) sadrži i zapažanja o hrvatskom estetičaru, teoretičaru i povjesničaru književnosti Albertu Haleru (1883.–1945.?). Kada ih sagledamo iz kronološke i žanrovske perspektive, najranija od tih zapažanja nalaze se u pismu koje je Krleža napisao 14. travnja 1923. godine u Dubrovniku i poslao ga supruzi Beli, zatim slijede ona iz triju članaka otisnutih 1939. godine u časopisu *Pečat* (polemičko-programatski članak »Svrha 'Pečata' i o njojzi besjeda« i polemički tekstovi »Dijalektički antibarbarus« te »Rasulo pameti«), nakon čega slijede zapažanja iz dnevničkih zapisa od 5. kolovoza 1942. godine i, kao posljednja, ona iz marginalije koju je Krleža izdiktirao oko 1960. godine uz predloženi sadržaj natuknice »Kritika, književna. Hrvatska«, a koja je bila predviđena za *Enciklopediju Jugoslavije*.

Sadržaj pisma od 14. travnja 1923. godine svjedoči o Krležinu susretu s Halerom. Tom prilikom Krleža je zapisao da su mu u Dubrovniku društvo pravili i »neki dobri i otmeni dubrovački literati«, a potom dodao da je jedan od njih bio i »prof. Haler«. Inače, da se Krleža tijekom svojih boravaka u Dubrovniku još barem jednom susreo s Halerom, može se doznati iz teksta koji je 2009. godine objavio Nikola Ivanišin (1923.–2013.). Taj književni povjesničar i kritičar izvijestio je da je tijekom druge polovice tridesetih i početkom četrdesetih godina 20. stoljeća kao dubrovački gimnazijalac bio »zapaženi učenik Alberta Halera«, te da je »potkraj 30-tih godina« pozdravio Halera, koji je »Stradunom šetao s Miroslavom Krležom«. Pritom je vrlo izgledno da se taj susret Krleže i Halera nije zbio poslije 1938., jer je tijekom čitave 1939. godine njihov odnos bio obilježen prijeporima, pa i netrpeljivošću, što zorno potvrđuju iskazi koje su u nekoliko svojih članaka objavili jedan o drugome.

Krleža je u svoja tri članka koja je napisao i objavio 1939. godine u časopisu *Pečat*, žestoko reagirao na prosudbe koje je Haler u člancima otisnutima tijekom druge polovice 1938. i tijekom prve polovice 1939. godine izložio o

obilježjima njegove književnosti, posebice pjesništva, ali i o njegovu političkom usmjerenju. Primjerice, Haler je smatrao da se književnost u »ljevičarski raspoloženim mentalitetima« iskazuje u »groteskno iscerenom karikiranju«, pa je zato »teško zamisliti, na primjer, Krležu, da opisuje lastavice i slavuljevu pjesmu« (»Gabriele D'Annunzio«, 1938.), kao što je smatrao i to da »Krležina lirika nema umjetničke vrijednosti« (»Današnja književna shvaćanja«, 1938.), a onda i to da Krležine stihove obilježava »okrutni i surovi satanizam«, nakon čega je naglasio da Krležin opus karakteriziraju »negacija tradicije, negacija morala, negacija domovine, negacija religije« (»Je li Gundulić bio nihilista?«, 1939.), pri čemu je bio uvjeren da Krležino pjesništvo počiva na »histeričnim ispadima«, dodavši da su to ispadi »doktrinarca« koji je zatrovan »materijalističkim shvaćanjima stvarnosti«, koji je u svojim nazorima nekulturan i nečovječan i koji je predstavnik »fanatičkog doktrinarstva« (»Depoetizacija suvremenog života«, 1939.).

Od triju Krležinih članaka iz 1939. godine u kojima se spominje Haler, najprije je napisan i objavljen »Svrha 'Pečata' i o njojzi besjeda«. Krležu je u njemu Halera prikazao kao jednog od zagovornika onih pisaca koji su, kako kaže, »negativne pojave« u hrvatskoj književnosti, pri čemu je mislio na pisce »desnice«, od kojih je imenovao književnika i publicista Kerubina Šegvića (1867.–1945.), kulturnog radnika Filipa Lukasa (1871.–1958.) te književnog kritičara Ljubomira Marakovića (1887.–1959.). Svojim opredjeljenjem Haler je, piše Krležu, ustrajno radio »na štetu takozvane lijeve knjige«, nastojeći dokazati da je »naša lijeva knjiga – kao pojava – laž i prijevara i gnojna rana«, dok je istodobno prešućivao »čitave toware ideoloških brvana u svojim pogledima«. Sljedeći Krležin tekst iz 1939. godine koji sadrži zapise o Haleru i njegovim stavovima, bio je »Dijalektički antibarbarus«. Krležu je u njemu iskazao upućenost u sadržaj Halerova članka »Depoetizacija suvremenog života«. Haler je, priopćava Krležu, napisao »studiju o depoetizaciji umjetnosti koju po tom boguugodnom književnom idealisti sistematski sprovodimo kao pravi sotine u ljudskoj spodobici«. Treći Krležin članak iz 1939. godine koji obuhvaća i zapise o Haleru, bio je »Rasulo pameti«. U tom članku Krležu je Halerov, kako ga određuje, »pamflet o depoetizaciji umjetnosti« ocijenio kao tekst u kojem se »pljuje po onim rijetkim i osamljenim pojedincima, koji u sveopćem našem rasulu pojmova stoje na braniku zapadnoevropskih i slobodarskih načela«. Potom je dodao da Albert Haler i publicist te prevodilac Stjepan Markuš (1899.–1973.) spadaju među one pisce koji po njemu »pucaju« iz, kako kaže, »najtežih topova«, a koji su bili uvjereni da je »prava« književnost, primjerice Goetheova, »na njihovoj strani«, što je Krležu ponukalo na to da zapiše sljedeće: »Jer, tako mi Petrarke, ako budem te škribente jednoga dana razgoetheizirao, što će

ostati od tog našeg germanističkog, pokrštenog (croceiziranog) halerovskog i markuševačkog zelja? Ni Croce-a ni marke ni halera!«

Krleža je Halera spomenuo i u dnevničkim zapisima od 5. kolovoza 1942. godine. Toga dana prisjetio se, kako je naziva, »pamfletske rabote« koja je protiv njega poduzimana tridesetih godina, i to počevši od književnika Novaka Šimića (1906.–1980.), pa od *Hrvatskog dnevnika*, sve »do Halera et comp.« Bilo je to razdoblje tijekom kojega ga je, konstatira Krleža, »pratio poklič – pollice verso, ubij ga, neka crkne pseto«.

Posljednje od svojih zapažanja o Haleru, Krleža je izrekao oko 1960. godine kao glavni redaktor *Enciklopedije Jugoslavije*. To je učinio u marginaliji koja se odnosila na predloženi sadržaj natuknice »Kritika, književna. Hrvatska«, koju je napisao povjesničar književnosti Ivo Frangeš (1920.–2003.). Krleža je Frangešu sugerirao da natuknicu nadopuni podacima o Haleru, jer u njoj »pojavu A. Hallera jedva smo tangirali«. Potom je dodao da su u predloženu sadržaju natuknice »Hallerovi Croceovi pogledi na našu literaturu ostali apstraktni«, nakon čega je zaključio da se »takvim mjerilom jednostranim ne mogu procjenjivati naše književne vrijednosti ili nevrijednosti«.

MIROSLAV KRLEŽA'S OBSERVATIONS ON ALBERT HALER

The opus of the Croatian polyhistor Miroslav Krleža (1893–1981) contains observations on the Croatian aesthetician, literary theoretician and historian Albert Haler (1883–1945?). When reviewed from a chronological and genre perspective, the letter written by Krleža on 14 April 1923 in Dubrovnik, which he mailed to his wife Bela, contains the earliest of the observations. Those are followed by observations in three articles published in 1939 in the journal *Pečat* (a polemical and programmatic article “The Purpose of ‘Pečat’ and Discussion about It”, polemical texts “Dialectic Antibarbarus”, and “The Ruin of Reason”). Observations from the diary records from 5 August 1942 follow, with the addition of the last observation, from the marginalia dictated by Krleža around 1960, alongside the suggested content of the entry “Croatian Literary Critique”, which was meant to be published in the *Encyclopedia of Yugoslavia*.

The content of the letter from 14 April 1923 reveals that Krleža had an encounter with Haler. On that occasion Krleža recorded that he enjoyed the company of “some cordial and classy literates from Dubrovnik” and added that one of them was “Prof. Haler”. Besides, during his stays in Dubrovnik Krleža encountered Haler at least one more time, which is evident from the text published in 2009 by Nikola Ivanišin (1923–2013). That literary historian and

critic reported that during the second half of the 1930s and the beginning of the 1940s, as a grammar school student from Dubrovnik, he was “a prominent student of Albert Haler” and that “toward the end of the 1930s” he greeted Haler, who “was walking down Stradun with Miroslav Krleža”. However, it is very likely that the encounter between Krleža and Haler had not happened after 1938, since their relationship during 1939 was marked by disputes, even by intolerance, which is vividly proven by the records they published about each other in several articles.

In three of his articles written and published in 1939 in the journal *Pečat*, Krleža had intense reactions to the assessments of the characteristics of his literature, especially poetry, as well as his political tendency, which were made by Haler in the articles published during the second half of 1938 and the first half of 1939. To exemplify, Haler believed that in “leftist mentalities” literature was expressed as a “grotesque sneering travesty”, so it makes it “difficult to imagine, for instance, Krleža describing swallows and a nightingale’s song” (“Gabriele D’Annunzio”, 1938), adding that “Krleža’s lyric does not contain artistic value” (“Today’s Literary Notions”, 1938). Furthermore, Haler believed that Krleža’s verses are marked by “cruel and savage Satanism” and later emphasized that Krleža’s opus is characterized by “negation of tradition, negation of moral, negation of homeland, negation of religion” (“Was Gundulić a Nihilist?”, 1939). Haler was also convinced that Krleža’s poetry is based on “hysterical outbursts”, adding that those are the outbursts of a “doctrinaire” who had been infected by “materialistic comprehension of reality”, who was primitive and inhumane in his views, and a representative of “fanatical doctrinairism” (“Depoetization of Contemporary Life”, 1939).

Among the three articles published by Krleža in 1939 that mention Haler, “The Purpose of ‘Pečat’ and Discussion about It” was the first one written and published. In that article Krleža portrayed Haler as one of the advocates of writers who are, as he says, “negative phenomena” in Croatian literature, whereat referring to “right-wing” writers, among whom he named the literate and publicist Kerubin Šegvić (1867–1945), the cultural worker Filip Lukas (1871–1958), and the literary critic Ljubomir Maraković (1887–1959). Influenced by his orientation, Haler, as Krleža writes, persistently causes “damage to the so-called left book”, striving to prove that “our left book – as a phenomenon – is a lie and deception and a festering wound”, while at the same time neglecting “whole piles of ideological beams in his views”. The next article published by Krleža in 1939 that contains the records on Haler and his views was “Dialectic Antibarbarus”. In that article, Krleža expresses his knowledge of the content of Haler’s article “Depoetization of Contemporary Life”. As

Krleža reports, Haler wrote “a study on depoetization of art, which, according to that God-pleasing literary idealist, is systematically implemented by us, as genuine incarnations of Satan in human form”. The third article published by Krleža in 1939, which also contains records on Haler, was “The Ruin of Reason”. In that article, Haler’s, as defined by Krleža, “pamphlet on depoetization of art” was labelled as a text that “spits on those rare and lonely individuals, who in the general ruin of concepts stand on the fence of West European and libertarian principles”. Moreover, he added that Albert Haler, alongside the publicist and translator Stjepan Markuš (1899–1973), belongs among those writers who, according to him, “shoot” out of “the heaviest cannons” and who were convinced that “true” literature, for instance Goethe’s, is “on their side”. This prompted Krleža to write down as follows: “Because, I swear on Petrarca, if I am to one day degoetheize those scribblers, what will remain of our Germanic baptized (Croceised) Halerian and Markušian cabbage? There will be no Croce nor mark nor haler left!”

Krleža also mentioned Haler in the diary records from 5 August 1942. That day he recalled, as he names it, “a pamphlet labour” that was directed against him in the 1930s, starting with the literate Novak Šimić (1906–1980), then *The Croatian Journal*, up to “Haler et comp.” That was the period during which, as Krleža states, he was “followed by a slogan – pollice verso, kill him, let the mutt die”.

The last of his observations on Haler Krleža phrased around 1960, as the editor-in-chief of the *Encyclopedia of Yugoslavia*. He incorporated those in the marginalia that referred to the suggested content of the entry “Croatian Literary Critique”, written by the literary historian Ivo Frangeš (1920–2003). Krleža advised Frangeš to complement the entry with data on Haler, since it “barely touched upon the phenomenon of A. Haller.” Afterwards, he added that “Haller’s Crocean views on our literature remained abstract” in the suggested entry, followed by the conclusion that “our literary values or nullities cannot be evaluated by such a unilateral criterion.”

MIRKO ČALUŠIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

OSVRTI NA 1968.

Godine 1968. diljem svijeta burno su i potpuno neočekivano nastupili prosvjedi. Iznenađili su vladajuće strukture, ali i filozofsku zajednicu. Razne opozicijske stranke pokušale su preuzeti vodstvo nad prosvjedima iako ih nisu one pokrenule, nego su oni pokrenuli njih. Ono što ujedinjuje te prosvjede jesu otpor autoritetu i ustaljenim strukturama te želja za slobodom i utopijom. Vjerojatno najbitnija karakteristika prosvjeda jest to da su ih inicirali, pokrenuli i sveli mladi ljudi, i tako po prvi puta postali značajna politička kategorija. Danas, 50 godina kasnije, teško je procijeniti važnost 1968. godine. Nije uspjela u svojim političkim ciljevima, ali inaugurirala je novo doba kontrakulture i novih oblika političke participacije baziranih na individualizmu. Kako bismo otkrili što znače za nas danas, moramo istražiti zašto su počeli baš te 1968. godine i zašto nisu uspjeli.

REFLECTIONS ON 1968

The protests of 1968 began intensely and completely unexpectedly all over the world. They surprised both governing structures and the philosophical community. While various opposition parties tried to take over leadership of the protests, they did not initiate them, but they were moved to action by them. What unites these protests are resistance to authority and established structures, and the desire for freedom and utopia. Probably their most important characteristic is that young people started them, and by doing so became a significant political category for the first time. Today, 50 years later, it is difficult to evaluate the importance of '68. It failed in its political goals but inaugurated a new era of counterculture and new forms of political participation based on individualism. To find out what this means to us today, we have to explore why they began specifically in '68 and why they failed.

BRUNO ĆURKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

PROMIŠLJANJA O ODGOJU ERAZMA ROTERDAMSKOG

Erazmo Roterdamski objavio je nekoliko zanimljivih djela o odgoju: *Institutio principis Christiani* (Basel, 1516.), *De pueris statim ac liberaliter instituendis* (1528.) i *De civilitate morum puerilium* (1530.). Većina istraživača Erazmova djela, uključujući i Sharpesa, slažu se kako se ključne Erazmove ideje o obrazovanju mogu ukratko svesti na sljedeće upute: prati prirodu, ne žuri, uvježbavaj vještine za učenje, prakticiraj te vještine, izbjegavaj teškoće u učenju. Uz navedeno, osnovna Erazmova preporuka jest da se podučavanje, što je moguće više, učini postupnim i zanimljivim. U povijesti razvoja kritičkog mišljenja, Erazmo je neizbježan, jer on među prvima upućuje na basne kao na poticaj za uvježbavanje »praktičnog mišljenja«. Erazmo tvrdi da basne antičkih autora služe za razvoj praktičkog mišljenja i uvježbavanje vokabulara.

ERASMUS'S CONSIDERATION OF EDUCATION

Desiderius Erasmus Roterodamus published several interesting works on education: *Institutio principis Christiani* (Basel, 1516), *De pueris statim ac liberaliter instituendis* (1528) and *De civilitate morum puerilium* (1530). Most researchers of Erasmus's work, including Sharpes, agree that the key Erasmus's ideas on education can be briefly reduced to these instructions: monitor nature; do not hurry; practice learning skills; apply these skills; avoid learning difficulties. Additionally, Erasmus's recommendation is that teaching, as much as possible, becomes gradual and interesting. In the history of critical thinking development, Erasmus is inevitable because he, among the first, points to fables as a stimulus for practicing "practical thinking". Erasmus argues that the fables of ancient authors serve to develop practical thinking and vocabulary training.

LUKA DONADINI

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

ZERA YACOB – ETIOPSKO ETIČKO UČENJE IZ 17. STOLJEĆA

Zera Yacob (1599.) rođen je u obitelji Kopta u Etiopiji. Zbog eskalacije rata između katolika i Kopta te progona (1630.), Zera u strahu za život bježi te se sklanja u nenastanjeno područje. Tu dvije godine boravi u špilji i kontemplira. Otjeran iz društva u kojem se razvijala etiopska oralna filozofija, a učen u kršćanskoj vjeri, u osami gradi svoju filozofiju. Svoja promišljanja iz špilje bilježi u *Hatāti* ili *Ispitivanju*, koje piše 1667. na nagovor učenika Walde Heywata. Kritizira sunarodnjake koji razmišljaju odviše nazadno – oni vjeruju astrolozima i vračevima zbog toga što su tako činili i preci. Također se osvrće na pitanje: »Je li sve u svetim knjigama istinito?«, misleći pritom na sraz između judaizma, kršćanstva i islama. Do istine se, prema Zeri, dolazi vlastitim preispitivanjem. Ljudi trebaju ispitati vjeru urođenim razumom, koji je potpun samo uz Boga. Boga, u smislu najvišeg bića, opravdao je upotrebljavajući argument prvog uzroka. Najviše je biće za njega »Arhitekt« koji stvaranjem nalaže svijetu svrhu. S tih temelja polazi njegov narativ koji se uzima za etičko učenje. Dva su reda zakona – božanski i ljudski zakon.

ZERA YACOB – ETHIOPIAN ETHICAL LEARNING FROM 17th CENTURY

Zera Yacob (1599) was born in a Coptic family in Ethiopia. An escalation of war between the Roman Catholics and Copts, and persecution which followed in 1630 caused Zera to fear for his life and flee to an uninhabited area, where he stayed in a cave, contemplating for two years. Away from society and Ethiopian oral philosophy, he built his philosophy in solitude. In 1667 he was asked by his student Walde Heywata to write down his thoughts in *Hātata* or *Inquiry*. There he criticises his kin, who believed what astrologists and soothsayers said. Also, he asks “Is everything in the holy scriptures true?”, having in mind the clash between Judaism, Christianity and Islam. Truth is attained by one’s own re-examination, thought Zera. People need to examine faith by innate reason, which is complete only with God. He justified God, in the sense of the highest being, using the argument of the first cause. For him, the highest being is the “Architect” who by creating enjoins a purpose for the world. From

this foundation begins his narrative, which is taken for an ethical teaching. There are two rows of laws – divine and human law.

ANDELA ELEK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

UTJECAJI KANTA, GEYSERA I HUSSERLA NA FILOZOFIJU STJEPANA ZIMMERMANN

Stjepan Zimmermann (1884.–1963.) zastupao je neoskolastičku teoriju objektivnosti spoznaje. Kao i O. Külpe, E. Husserl i drugi filozofi s početka 20. stoljeća, nastojali su osuvremeniti neoskolastičku spoznajno-teorijsku problematiku. Cilj ovog izlaganja je utvrditi utjecaje I. Kanta, J. Geysera i E. Husserla na Zimmermannovu filozofiju. Utjecaj Geysera na Zimmermanna je konstantan te obuhvaća sva ključna područja Zimmermannova djela. Ipak, Zimmermann ga ne slijedi u svemu. Husserl oštro kritizira psihologizam jer smatra kako logički zakoni mišljenja nisu samo stvar psihologije. Logički su zakoni mišljenja, po Husserlu, nužne istine te se ne mogu protumačiti na subjektivno-psihološkoj razini. Upravo ovo Husserlovo razdoblje i učenja utjecali su na Zimmermanna, dok kasnije Husserlov utjecaj jenjava.

THE INFLUENCES OF KANT, GEYSER, AND HUSSERL ON STJEPAN ZIMMERMANN'S PHILOSOPHY

Stjepan Zimmermann, the Croatian philosopher and theologian, supported neo-scholastic theory of objective knowledge. Like Oswald Külpe, Edmund Husserl, and other philosophers from the beginning of the 20th century, he tried to modernize neo-scholastic knowledge theory issues. The goal of this paper is to determine the influences of Immanuel Kant, Joseph Geysler and Husserl on Zimmermann's philosophy. The influence of Geysler on Zimmermann is constant, and encompasses all key areas of Zimmermann's work. However, Zimmermann does not adhere to him in everything. Husserl sharply criticizes psychologism because he considers that logical rules of thought are not only a matter of psychology. Logical rules of thought, thinks Husserl, are necessary truths, and cannot be interpreted on a subjective-psychological level. Specifically this period of Husserl's thought influenced Zimmermann. Later on, Husserl's influence wanes.

JOSIP GUĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

**DOPRINOS VISKOVIĆEVA TUMAČENJA
ANTROPOMORFIZMA I ZOOMORFIZMA KONCEPTU
BIOETIČKOG SENZIBILITETA**

Fenomeni antropomorfizacije životinje i zoomorfizacije čovjeka pripadaju ključnim problemima kulturne zoologije Nikole Viskovića. Visković ne zasta-je samo pri opisu različitih načina na koje su se ovi fenomeni odvijali, nego ukazuje i na njihovo odslikavanje intenziteta bliskosti ljudskog i životinjskog, ali i na utjecaj koji oni vrše (ili mogu vršiti) na njegovo osnaživanje odno-sno oslabljivanje. U ovom ću izlaganju pokušati pokazati kako ovakav način promišljanja sačinjava vrijedan doprinos izgrađivanju onoga što integrativni bioetičari nazivaju bioetičkim senzibilitetom. Za pojašnjenje mjesta koje taj senzibilitet zauzima u formiranju nove paradigme znanja i djelovanja, ukazat ću na određene pretpostavke Viskovićeva bioetičkog djela, s obzirom na koje problemi antropomorfizacije životinje i zoomorfizacije čovjeka zadobivaju dodatnu relevantnost.

**THE CONTRIBUTION OF NIKOLA VISKOVIĆ'S
INTERPRETATION OF ANTHROPOMORPHISM AND
ZOOMORPHISM TO THE CONCEPT OF
BIOETHICAL SENSIBILITY**

Nikola Visković's work in cultural zoology focuses largely on problems such as anthropomorphisation of animals and zoomorphisation of humans. Visković not only describes the development of these phenomena, but also points out that these phenomena reflect the intensity of the close relationship between humans and animals. Furthermore, he clarifies how these phenomena are (or can be) helpful in strengthening or weakening the relationship between humans and animals. The aim of this presentation will be to show how this way of thinking contributes to the development of what integrative bioethicists call bioethical sensibility. In order to clarify the important role this sensibility has in developing a new paradigm of knowledge and agency, I will stress certain hypotheses in Visković's bioethical work. These hypotheses further clarify how notions such as anthropomorphisation and zoomorphisation consequently gain more relevance.

LUKA JANEŠ

*Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

PETRIĆEVA *PANPSIHIIJA* U KONTEKSTU SUVREMENE PSIHOLOGIJE

U kontekstu suvremenog znanstvenog izričaja, a s vremenskim odmakom od gotovo pola stoljeća – nezahvalno je i možda nepravedno raspravljati o normativnoj vrijednosti pojma duše u Petrićevim spisima. No, upravo kroz *Panspsihiju* Petrić pokazuje bezvremenu filozofijsku aktualnost, što će u izlaganju biti prezentirano ukazivanjem na određene konstrukte, potencijalno itekako interesantne i iskoristive u odnosu na suvremenu »znanost psihe« – psihologiju, te filozofski kritički pristup navedenoj. Fokus rasprave bit će na drugoj knjizi *Panspsihije*, te na »umocentričnosti« duše o kojoj Petrić vješto reflektira.

PETRIĆ'S *PAMPSYCHIA* IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY PSYCHOLOGY

In the context of contemporary scientific expression, with a time lag of almost half a century – it is unrewarding and perhaps unjustly to argue about the normative value of the concept of soul in Petrić's writings. However, Petrić shows timeless philosophical actuality through *Pampsychia*, which will be demonstrated in this presentation by pointing to certain constructs, potentially very interesting and usable in relation to the contemporary "science of the psyche" – psychology, and the philosophical critical approach to it. The focus of the discussion will be on the second book of *Pampsychia* and on the "mind-centricity" of the soul, on which Petrić skilfully reflects.

HRVOJE JURIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ČEMU OBLJETNICE?

Nestajanje i spašavanje povijesne svijesti

Svake godine, svakoga mjeseca, pa čak i svakoga dana u povijesti čovječanstva dogodilo se nešto što je bilo značajno za čovječanstvo u cjelini ili za određenu ljudsku zajednicu. Takvih događaja (uključujući rođenja i smrti osoba koje su svojim djelovanjem utjecale, u većoj ili manjoj mjeri, na povijesne tokove) trebali bismo se nakon više godina, stoljeća ili tisućljeća prisjećati ponajprije kako bismo se podsjetili na to da sve što je danas nije samo danas, nego ima svoju prošlost, kao i svoju budućnost. To da je povijest »učiteljica života« možda se čini kao izlizana fraza, ali još uvijek govori nešto važno: zamenarimo li povijesni kontinuum, ne samo da ne možemo razumjeti sadašnjost i orijentirati se u njoj nego također sebi samima prijećimo pogled u budućnost, odnosno onemogućujemo istinski razvoj i napredak u sferama mišljenja, djelovanja i stvaralaštva.

Priče o »kraju povijesti«, u kombinaciji s utjecajem informacijsko-komunikacijskih tehnologija koje prividno poništavaju ili nadilaze vrijeme i prostor, čine povijesnu svijest »zastarjelom«, a sve one koji inzistiraju na njezinoj važnosti prikazuju kao relikte odbačene i »suviše« prošlosti. Filozofija i druge humanističke znanosti, nasreću, uvjerljivo pokazuju da je takav stav lakomislen i opasan te da projekt »spašavanja humanizma« podrazumijeva i spašavanje povijesne svijesti koja, dakako, ne znači pasatistički i pasivistički »pogled unatrag«, nego je naglašeno futuristički i aktivistički orijentirana. U tom smislu, obilježavanje obljetnica važnih događaja (ako se ne svodi na površno »obljetničarenje«, često ideološki manipulirano) može biti dobar poticaj za reafirmaciju povijesne svijesti.

Budući da ova, 2018. godina obiluje »okruglim obljetnicama«, uključujući obljetnice vezane uz hrvatsku filozofiju, u ovom ću izlaganju podsjetiti na neke važne događaje i ličnosti te iznijeti nekoliko razmišljanja o povijesti, povijesnoj svijesti i samom obilježavanju obljetnica.

WHAT ARE ANNIVERSARIES FOR?

Vanishing Historical Consciousness and Its Saving

Each year, each month, even each day in the history of humankind something happened which was important for the entire humankind or particular human community. After several years, centuries or millennia we should remember such events (including births and deaths of the persons which have, through their work, to a greater or lesser degree, influenced the streams of history), primarily in order to remind ourselves that all of what exists today is not only a matter of today, but it has its past, as well as future. The common phrase “History is life’s teacher” may seem like a worn-out phrase, but it still contains an important message: if we neglect the historical continuum, we not only cannot understand the present and find the orientation within it, but also hinder a view to the future, i.e. prevent true development and progress in the spheres of theory, praxis and poiesis.

Stories of the “end of history”, combined with the influence of information-communication technologies, which seemingly annihilate or overcome time and space, make historical consciousness “obsolete”, as well as make all those who insist on its importance mere relicts of a dumped and “superfluous” past. Luckily, philosophy and other humanities convincingly demonstrate that such an attitude is thoughtless and dangerous, and that the project of “saving humanism” presupposes saving historical consciousness as well, which does not, of course, mean a passatist and passivist “looking back”, but it is future-oriented and activist-oriented. In that sense, marking the anniversaries of important events (if it is not superficial “anniversarying”, which is often ideologically manipulated) can be a good incentive for the re-affirmation of historical consciousness.

Since the year of 2018 abounds with many “round anniversaries”, including the anniversaries related to Croatian philosophy, in this presentation I will remind of some important events and personalities, and present some thoughts on history, historical consciousness, and marking the anniversaries.

MONIKA JURIĆ JANJK

*Muzička akademija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Academy of Music, University of Zagreb, Croatia*

MONALDIJEVA KLASIFIKACIJA GLAZBE U OSMOM POGLAVLJU DJELA *IRENA, ILITI O LJEPOTI* (1599.)

Djelo *Irena, iliti o ljepoti* (*Irene, overo della bellezza*, Venecija, 1599.), dubrovačkog renesansnog filozofa i pjesnika Mihe Monaldija (1540.–1592.) smatra se prvom estetičkom raspravom u Hrvatskoj. U njemu je Monaldi glazbenoj problematici posvetio čitavo poglavlje u kojem iznosi svojevrсну opću teoriju glazbene umjetnosti. Monaldijeva rasprava o ljepoti svoje ishodište nalazi prije svega u Platonovoj i Aristotelovoj filozofijskoj misli. S obzirom na to da je Monaldi kao mislilac bio uglavnom spekulativno orijentiran, njegove ideje o glazbi nastaju prvenstveno pod Platonovim i tek djelomično pod Aristotelovim utjecajem. Naime, Monaldi se u većem dijelu poglavlja posvećenog glazbi ne osvrće na promjene koje su se zbivale na području glazbe u drugoj polovici 16. stoljeća te na prijelazu u 17. stoljeće, zbog čega se njegove ideje o glazbi i umjetnosti mogu protumačiti gotovo kao čisti teorijski model, bez naznaka njegova funkcioniranja u praksi. Monaldijeva je platonistička orijentacija vidljiva i iz same forme djela, koje je pisano u dijaloškom obliku po uzoru na slične Platonove dijaloge. U nekim se, iako malobrojnijim, aspektima svoje rasprave o glazbi Monaldi ipak priklonio Aristotelu, osobito kad je riječ o funkcijama, odnosno koristi glazbe. U poglavlju koje je posvetio glazbi (»Dialogo ottavo«, fol. 135–153) Monaldi prilično detaljno govori o nekoliko aspekata glazbe, a to su: podjela glazbe na različite vrste, intervali, značenje glazbe, funkcija glazbe, modusi, glazbala, odnos između glazbe i politike, odnos između glazbe i drugih »predmeta sluha« te kriteriji za postizanje »ispravne glazbe«. Radi se, dakle, o prilično velikom broju tema vezanih uz glazbenu problematiku zbog čega se ovo Monaldijevo djelo smatra najznačajnijim doprinosom refleksiji o glazbi na hrvatskom području u renesansnom razdoblju. U ovom će se izlaganju predstaviti Monaldijevo poimanje glazbe na primjeru njegove klasifikacije glazbe na različite vrste.

MONALDI'S CLASSIFICATION OF MUSIC IN THE EIGHTH CHAPTER OF *IRENE, OVERO DELLA BELLEZZA* (1599)

The work *Irene, overo della bellezza* (Venice, 1599) written by the Dubrovnik Renaissance philosopher and poet Michele Monaldi (1540–1592) is considered to be the first aesthetic treatise which originates from Croatia. In that dialogue Monaldi devoted a whole chapter to music and presented his version of the general theory of music. Monaldi's thoughts on beauty and music originate primarily from Plato's and Aristotle's philosophy. Monaldi was mainly theoretically oriented, thus his ideas on music are primarily based on Plato's philosophical thoughts and only partially on Aristotle's. Namely, in the greater part of this chapter Monaldi does not consider the changes that occurred in the field of music in the second half of the 16th century and on the turn of the 17th century, thus his ideas on music and art in general can be interpreted almost as a pure theoretical model, without any indications of its possible use in practice. Monaldi's Platonic orientation is also evident from the form of the work that is written in the dialogue form modeled after similar dialogues written by Plato. In some aspects of his discussion on music, though not numerous, Monaldi still relies on Aristotle, especially when it comes to the functions of music. In the chapter devoted to music ("Dialogo ottavo", fol. 135–153), Monaldi speaks in detail of several aspects of music, namely: the division of music into different types, intervals, the meaning in music, functions of music, modes, instruments, the relationship of music and politics, the relationship of music and other "items of hearing", and the criteria for achieving "the right music". Therefore, it is about a fairly large number of topics related to music issues, which is why this work of Monaldi is considered to be the most significant contribution to the reflection of music in Croatian territory in the Renaissance period. In this paper, Monaldi's concept of music will be presented on the example of his classification of music on different types.

MARKO KARDUM

*Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

PETRIĆEV DOPRINOS RENESANSNOJ KNJIŽEVNOJ TEORIJI PETRARKISTIČKOJ POEZIJI

Glavna su se renesansna strujanja razvila iz područja današnje Italije pod utjecajem Dantea, Petrarke i Boccaccia. Petrarkizam će tragove ostaviti i u našem civilizacijskom krugu. Utjecaj iz Italije na našim se prostorima pokazao u umjetničkim formama ljubavne lirike i u vidu talijanskog jezika kao sve češće korištenog u poeziji, ali i teorijskim raspravama. Radi se o očitom utjecaju tada prevladavajućih teorijskih diskusija koje su se odrazile i na umjetničku, a posebno literarnu produkciju. To je okvir renesansnog utjecaja u mediteranskom bazenu, a koji će ostaviti trag u hrvatskoj umjetnosti i kulturi. Petrićev doprinos kao tumača estetskog i pjesničkog razvoja pokazuje se u tome što se hrvatska onodobna lirika nije svela na plagiranje književne mode, već je izrasla u vjerodostojnog mediteranskog sugovornika koji svojim izvornim uzorima ima što ponuditi zauzvrat.

PETRIĆ'S CONTRIBUTION TO RENAISSANCE LITERARY THEORY PETRARCHIC POETRY

The main Renaissance flows developed from today's Italy under the influence of Dante, Petrarch and Boccaccio. Petrarchism would leave traces in our civilization circle too. The Italian influence was shown in artistic forms of love poetry and by using Italian language both in poetry and in theoretical discussions. This is the obvious influence of the dominant theoretical discussions that were also reflected on artistic, especially literary production. It is a framework of Renaissance influence in the Mediterranean pool that will leave its trace in Croatian art and culture. Petrić's contribution as an interpreter of aesthetic and poetic development can be seen in the fact that Croatian poetry was not reduced to the plagiarism of literary fashion but grew into a credible Mediterranean interlocutor that can offer something in return to its original Italian model.

IVAN KOLEV

*Faculty of Philosophy, St. Kliment Ohridski University of Sofia, Bulgaria /
Filozofski fakultet, Sveučilište Sv. Klimenta Ohridskog u Sofiji, Bugarska*

THE COMMENTARY TRADITION ON ARISTOTLE'S *DE ANIMA* AND THE EMERGENCE OF PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY

I assume that philosophical anthropology is a “philosophy of the whole human being” (developing the leitmotif for “*ganze Mensch*” of doctors from Halle in the XVIII century).

In such an understanding, the philosophical anthropology is an attempt to resist all forms of classical and modern reductionism – materialism, spiritualism, pragmatism, post-humanism, etc. For this reason, I defend the view that Aristotle's treatise *De Anima* should be regarded as a beginning and paradigm for philosophical anthropology. In my paper, I will examine the influence of the commentary tradition on *De Anima* on the emergence and establishment of the term *anthropologia* in Magnus Hundt (1501) and in the late Renaissance Aristotelism.

TRADICIJA KOMENTARA ARISTOTELOVA DJELA *DE ANIMA* I POJAVA FILOZOFSKE ANTROPOLOGIJE

Pretpostavljam kako je filozofska antropologija »filozofija cijelog ljudskog bića« (razvijanje lajtmotiva za »*ganze Mensch*« doktora Hallea u 18. stoljeću). Unutar takvog razumijevanja, filozofska antropologija predstavlja pokušaj odupiranja svim oblicima klasičnog i modernog redukcionizma – materijalizma, spiritualizma, pragmatizma, posthumanizma itd. Iz tog razloga branim stajalište da Aristotelovu raspravu *De Anima* treba smatrati začetkom i paradigmom filozofske antropologije. U svom ću izlaganju istražiti utjecaj tradicije komentara na *De Anima* na pojavu i uspostavu pojma *anthropologija* kod Magnusa Hundta (1501.) i u kasnorenesansnom aristotelizmu.

MISLAV KUKOČ

*Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

MIŠLJENJE I PROVEDBA REVOLUCIJE U HRVATSKOJ FILOZOFIJI PRAKSE

Uz pojmove čovjeka, prakse i otuđenja, revolucija je jedan od ključnih pojmova koji se problematizirao u hrvatskoj filozofiji prakse, pogotovo u kasnijoj fazi njezina razvoja, kada, primjerice, Gajo Petrović i Milan Kangrga, rabe sintagmu mišljenje revolucije kao zamjenu za prevladanu tradicionalnu filozofiju. U ovome prilogu razmatra se odnos teorije i prakse revolucije, odnosno revolucionarnog mišljenja i djelovanja hrvatskih filozofa prakse u kontekstu studentskih gibanja 1968. godine, koja su se sa zapadnoeuropskih sveučilišta donekle proširila i na Hrvatsku i Jugoslaviju.

THINKING AND DOING REVOLUTION IN THE CROATIAN PRAXIS PHILOSOPHY

Besides the concepts of man, praxis, and alienation, revolution is one of the key terms discussed in Croatian praxis philosophy, particularly at a later stage of its development, when, for example, Gajo Petrović and Milan Kangrga use the phrase thinking of revolution as a substitute for overcome traditional philosophy. This paper deals with the relationship between the theory and practice of revolution, i.e. the revolutionary thinking and action of Croatian praxis philosophers in the context of the 1968 student movement, which somehow extended from Western European Universities to Croatia and Yugoslavia.

ANITA LUNIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

1818.–1968.: MIJENJAJU LI FILOZOFI SVIJET?

Ove godine obilježavamo dvije značajne obljetnice: 200. obljetnicu rođenja Karla Marxa i 50. obljetnicu šezdesetosmaškog pokreta. Nastojeći istražiti razine odnosa marksizma i šezdesetosmaških događanja, u ovome izlaganju

prikazujem rezultate istraživanja o utjecaju praxis filozofije na šezdesetosmaške događaje u bivšoj Jugoslaviji, kao i recepciju pokreta/događaja u praxis filozofiji.

1818–1968: DO PHILOSOPHERS CHANGE THE WORLD?

This year we mark two important anniversaries, the 200th anniversary of Karl Marx's birth and the 50th anniversary of the '68 movements. Taking into consideration the general relationship between Marx's (and Marxist) philosophy and the events of '68, in this paper I present the results of the research on the influence of praxis philosophy on the events of '68 in the former Yugoslavia, as well as the reception of the movement/event in praxis philosophy.

ŽELJKA METESI DERONJIĆ

*Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

VUK-PAVLOVIĆEVA OSTAVŠTINA NA INSTITUTU ZA FILOZOFIJU U ZAGREBU

Dana 1. kolovoza 2017. Institut za filozofiju u Zagrebu sklopio je Darovni ugovor sa Stanimirom Vuk-Pavlovićem, sinom Pavla Vuk-Pavlovića. Tim je Ugovorom Institut za filozofiju primio na dar tiskanu i rukopisnu ostavštinu Pavla Vuk-Pavlovića. Ona se sastoji od Vuk-Pavlovićevih tiskanih djela, strojopisa, rukopisa i bilježaka, brojnih školskih bilježnica, novinskih članaka, tonskih zapisa predavanja, korespondencije i djela drugih autora o Pavlu Vuk-Pavloviću. Zaprimljena građa je nesređena i trenutno se detaljno pregledava, razvrstava i popisuje.

VUK-PAVLOVIĆ'S LEGACY AT THE INSTITUTE OF PHILOSOPHY IN ZAGREB

On 1st August 2017, the Institute of Philosophy in Zagreb has signed a contract of donation with Stanimir Vuk-Pavlović, the son of Pavao Vuk-Pavlović. By signing the contract, the Institute of philosophy has received a donation containing both printed and handwritten legacy of Pavao Vuk-Pavlović. The

legacy consists of Vuk-Pavlović's printed works, typescripts, manuscripts and notes, numerous school notebooks, journal articles, lecture recordings, correspondence and works of other authors on Pavao Vuk-Pavlović. The received material is in disorder and is currently being examined in detail, sorted and listed.

LUKA PERUŠIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

SADAŠNJOST FILOZOFIJE U HRVATSKOJ: PROBLEMI INTERAKCIJE I POTENCIJALI KONTEKSTA

Filozofija kao struka trojako je ugrožena: 1.) proizvodno-tržišna orijentacija na STE(A)M potiče gašenje visokoobrazovnih programa; 2.) pretvara je se u suplementarne obrazovne module u okviru usavršavanja; 3.) zadobiva prenamjenu izmišljanjem utrživih opcija korištenja usvojenog znanja. Svjetska zajednica nastoji je očuvati kroz: 1.) bogato i disciplinarno premreženo stvaralaštvo; 2.) obnovu obrazovnog kurikula; 3.) emancipaciju kulturnih identiteta. Tri navedena problema počeli su se pojavljivati u Hrvatskoj, a trebali bi u potpunosti upravljati situacijom do 2028. godine. Međutim, tri navedena rješenja u Hrvatskoj ne samo da su prisutni u tragovima nego za njih uglavnom i ne postoji vizija provedbe. Smisao je izlaganja: 1.) istaknuti ključne probleme koji će sahraniti filozofiju u Hrvatskoj, a samim time i hrvatsku filozofiju, ne bude li lokalna zajednica započela s novim strateškim iskorakom; 2.) ocrtati temeljne smjernice za investiranje stvaralačke energije. Polazište je izlaganja pretpostavka da sadašnja zajednica ima senzibiliteta za očuvanje hrvatskog filozofijskog djelovanja te za osiguranje uvjeta prosperiteta mladih generacija.

THE ACTUALITY OF PHILOSOPHY IN CROATIA: THE PROBLEMS OF INTERACTION AND THE POTENTIALS OF CONTEXT

Philosophy as a profession is trinomially endangered: 1) STE(A)M-oriented industry and market encourage shutting down programs in higher education; 2) it is being turned into supplementary educational modules for specialisation; 3) its purpose is being converted by searching for a way to cash in on

acquired knowledge. The global community is attempting to preserve philosophy through 1) rich and disciplinary creative networking, 2) the restoration of educational curriculum, and 3) the emancipation of cultural identities. The three problems begin to appear in Croatia, and they ought to completely dominate the situation by the year 2028. However, the three solutions are not only barely present in Croatia, but they are also not even envisioned. The purpose of the presentation is to 1) accentuate key problems that will bury philosophy in Croatia, and with it Croatian philosophy, 2) outline elementary directions for investing creative energy. The starting point of the presentation is the assumption that the current community has enough sensibility to preserve Croatian philosophical activity and secure its prosperity for future generations.

HRVOJE POTLIMBRZOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

TERMINOLOŠKA RJEŠENJA I NOVI SADRŽAJI JOSIPA GLASERA U *LOGICI* *ZA PUČKE UČITELJE I UČITELJSKE PRIPRAVNIKE*

Josip Glaser (1842.–1920.), hrvatski logičar, pedagog i psiholog, bio je autor jednog od najranije objavljenih školskih priručnika iz logike na hrvatskom jeziku. Taj svoj priručnik objavio je 1878. godine pod naslovom *Logika za pučke učitelje i učiteljske pripravnike*, i njime je, kako 1991. godine prosuđuje logičar Srećko Kovač, pridonio »konsolidiranju hrvatske logičke terminologije«.

Premda je istaknuo da se pri zapisivanju nazivā pojmova uvelike oslanjao na *Logiku* koju je 1868. godine objavodanuo Vinko Pacel (1825.–1869.), Glaser je u svoj priručnik utkao brojna nova terminološka rješenja, i to ne samo u usporedbi s Pacelom, već i s drugim hrvatskim logičarima, kao što su Stjepan Ilijašević (1814.–1903.), Josip Stadler (1843.–1918.) i Franjo Marković (1845.–1914.). Za pojmove *aksiom* i *hipoteza* tako je skovao hrvatske inačice *praistina* i *podmjena*, dok je za pojam sofizam ponudio čak četiri rješenja: *mudrolija*, *mutlažki izvodak*, *lažljivi izvodak* i *zapletački izvodak*.

Osim toga, nakon što sadržaj Glaserova priručnika usporedimo sa sadržajem dotad objavljenih priručnika iz logike na hrvatskom jeziku, lako se može zaključiti da je Glaser ponudio brojnije vrste pojmova i vrste sudova, kao i

brojnije oblike neposrednog zaključka te jedno novo pomoćno sredstvo definiranja. Vrstama pojmova tako je priključio *analitične* i *sintetične* pojmove te *žive* i *trome* pojmove. Među vrste sudova smjestio je i *proste* te *sastavljene* sudove, pri čemu je sastavljene razdjelio na *vezne* ili *conjunctivne*, zatim na *čestne* ili *divisione* i na *razstavne* ili *disjunctivne*. U svojem priručniku Glaser je popisu oblika neposrednog zaključka pridodao još dva oblika takvih zaključaka. Jedan od njih obuhvaćao je neposredni zaključak *po promjeni kakvoće*, a drugi neposredni zaključak *po promjeni načina*. Što se, pak, tiče pomoćnih sredstava definiranja, Glaser je razlikovao i *razmješćenje* ili *locatio*.

Uz izuzetak hrvatske inačice za konjunktivni sud (*vezni sud*), Glaserovi prijedlozi nazivā logičkog pojmovlja ipak nisu bili primjenjivani u kasnije objavljenim priručnicima. Međutim, njegove nadopune vrste sudova, nadopuna oblika neposrednog zaključka (*po promjeni načina*) i nadopuna pomoćnog sredstva definiranja, ustalili su se u većini priručnika iz logike koji su objavljeni od kraja 19. stoljeća do danas na hrvatskom jeziku. Pritom naglašavam da je Glaser te nadopune temeljio na zapisima iz dvaju priručnika koje su napisali njemački logičari Joseph Beck (1803.–1883.) i Friedrich Dittes (1829.–1896.), a čije su priručnike hrvatski logičari prije Glasera koristili tek u manjoj mjeri.

TERMINOLOGICAL SOLUTIONS AND NEW CONTENT INTRODUCED BY JOSIP GLASER IN *LOGIC* *FOR PUBLIC TEACHERS AND TEACHER APPRENTICES*

Josip Glaser (1842–1920), the Croatian logician, pedagogue, and psychologist, is the author of one of the earliest handbooks in logic in Croatian language. The handbook, titled *Logic for Public Teachers and Teacher Apprentices*, was published in 1878 and, as the logician Srećko Kovač assessed in 1991, it contributed to “the consolidation of Croatian logical terminology.”

Even though he emphasised that while recording the names of concepts he was consulting *Logic* published in 1868 by Vinko Pacel (1825–1869) to a significant degree, in his handbook Glaser introduced numerous new terminological solutions, not only compared to Pacel, but also to other Croatian logicians, such as Stjepan Ilijašević (1814–1903), Josip Stadler (1843–1918), and Franjo Marković (1845–1914). For the concepts *axiom* and *hypothesis*, he coined Croatian variants meaning *primeval truth* (*praistina*) and *supposition* (*podmjena*), whereas for the concept *sophism* he offered four solutions: *stratagem* (*mudrolija*), *cunning inference* (*mutlažki izvodak*), *mendacious inference* (*lažljivi izvodak*), and *entangling inference* (*zapletački izvodak*).

Furthermore, after comparing Glaser's handbook to the contents of handbooks in logic in Croatian language that had been published until then, it is easy to deduce that Glaser offered a wider range of types of concepts and classifications of judgement, as well as types of immediate inference, along with a new mode of definition. To the types of concepts, he added *analytic* and *synthetic* concepts, as well as *apparent* (*živi*) and *obscure* (*tromi*) concepts. Among the classifications of judgement, he included *simple* (*prosti*) and *compound* (*sastavljeni*) judgements, whereat he subdivided the compound judgements on *connective* (*vezni*) or *conjunctive, partitive* (*čestni*) or *divisional*, and *separative* (*razstavni*) or *disjunctive*. In his handbook, he added two new types of immediate inference. One of them comprehended immediate inference *by change of quality*, whereas the other included immediate inference *by change of modality*. Regarding the new modes of definition, Glaser introduced *location* (*razmješćenje*) or *locatio*.

With the exception of Croatian variant for the conjunctive judgement (*vezni sud* or *connective judgement*), Glaser's suggestions for logical terminology have not been used in handbooks published thereafter. However, his additions to the classifications of judgement, the addition to the type of immediate inference (*by change of modality*), and the addition of a new mode of definition have been frequently used in the majority of handbooks in logic published in Croatian language from the end of the 19th century until today. It is important to emphasize that Glaser based those additions on records from two handbooks written by German logicians Joseph Beck (1803–1883) and Friedrich Dittes (1829–1896), whose handbooks had been used by Croatian logicians to a lesser extent before Glaser.

GIANNIS STAMATELLOS

The American College of Greece, Athens, Greece;
Institute of Philosophy and Technology, Athens, Greece /
Američki koledž u Grčkoj, Atena, Grčka;
Institut za filozofiju i tehnologiju, Atena, Grčka

VIRTUE AND THE SELF IN NEOPLATONIC ETHICS

Neoplatonic virtue ethics is a philosophical development of the Platonic and the Aristotelian ethical theory. Plotinus discusses his virtue ethics mainly in *Enneads* I.2 "On Virtues", I.3 "On Dialectic", and I.4 "On Well-Being". In *Sententiae ad intelligibilia ducentes* 32, Porphyry systematized Plotinus' treat-

ment of the four cardinal virtues exposed in *Ennead* I.2, while Iamblichus in his work *On Virtues* (not preserved today) further developed Porphyry's scale of virtues. The aim of this lecture is to highlight the self-directed aspect of Neoplatonic virtue ethics as well as to discuss its philosophical implications for human selfhood and character-based education.

URLINA I SEBSTVO U NOVOPLATONOVOSKOJ ETICI

Novoplatonovska etika vrlina filozofski je razvoj platonovske i aristotelovske etičke teorije. Plotin raspravlja o svojoj etici vrlina uglavnom u *Eneadama* I.2 »O vrlinama«, I.3 »O dijalektici« i I.4 »O blaženstvu«. U djelu *Sententiae ad intelligibilia ducentes* 32, Porfirije je sistematizirao Plotinovu obradu četiriju osnovnih vrlina izloženih u *Eneadi* I.2, dok je Jamblih, u svojem djelu *O vrlinama* (koje nije sačuvano), dalje razvio Porfirijevu ljestvicu vrlina. Cilj je ovoga izlaganja isticanje onog aspekta novoplatonovske etike vrlina koji je usmjeren na sebstvo, kao i rasprava o njegovim filozofskim implikacijama za ljudsko sebstvo i obrazovanje temeljeno na karakteru.

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

*Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Department of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

ULOGA TJELOVJEŽBE I IGRANJA IGARA U UTOPIJAMA FRANE PETRIĆA, TOMMASA CAMPANELLE I THOMASA MOREA

Autor vrši paralelnu analizu uloge tjelovježbe i brige za tijelo te igranja igri u tri utopističke koncepcije nastale u periodu 16. i 17. stoljeća, predstavljene u tri filozofska spisa: *O najboljem uređenju države i o novom otoku Utopiji* (*De optimo reipublicae statu, deque nova insula Utopia libellus*) Thomasa Morea iz 1516., *Sretan grad* (*La città felice*) Frane Petrića iz 1553. i *Grad Sunca. Ideja filozofske države* (*Civitas Solis. Idea reipublicae philosophicae*) Tommasa Campanelle iz 1623. Nakana je autora ustanoviti i kritički vrednovati različitosti i podudarnosti u značaju i ulozi, kao i kolikoći i kakvoći korištenja dviju povezanih ljudskih aktivnosti u spomenutim političko-utopističkim konstrukcijama.

THE ROLE OF PHYSICAL EXERCISE AND PLAYING GAMES IN THE UTOPIAS OF FRANE PETRIĆ, TOMMASO CAMPANELLA AND THOMAS MORE

The author undertakes a parallel analysis of the role of physical exercise and playing games in three utopian conceptions presented in the 16th and the 17th century, published in three philosophical books: Thomas More's *Of a Republic's Best State and of the New Island Utopia (De optimo reipublicae statu deque nova insula Utopia the libellous, 1516)*, Frane Petrić's *Happy City (La città felice, 1553)* and Tommaso Campanella's *The City of the Sun. The Idea of a Philosophical State (Civitas Solis. Idea reipublicae philosophicae, 1623)*.

The author's intention is to determine and critically evaluate differences and congruences of the significance and role, as well as the quantity and quality of the use of two related human activities in the mentioned political-utopian constructions.

NIVES TRIVA

*Gimnazija Antuna Vrančića, Šibenik, Hrvatska /
Antun Vrančić Gymnasium, Šibenik, Croatia*

KONCEPCIJA ŽENE U PROZI MIROSLAVA KRLEŽE: OD CHARLOTTE CASTELLI DO ANE BORONGAY

Tematika žene i muško-ženskih odnosa jedna je od stalnih i prepoznatljivih Krležinih literarnih preokupacija. Na temelju proučavanja relevantne literature o proznom dijelu piščeva opusa može se uočiti da je ta tema obrađivana u relativno malom broju tekstova. Razotkrili smo koncepciju žene u prozama Miroslava Krleže preko analize piščevih dominantnih ženskih likova, njihova suodnosa s muškim likovima te postupcima karakterizacije kojima je pisac ostvario prezentaciju vječno ženskog. Analiza obuhvaća pripovjedni dio Krležinog opusa u kojem ženski likovi čine važan strukturalni element djela s posebnom akcentuacijom na ženske karaktere ostvarene u proznim fragmentima Glembajevi te u romanima: *Povratak Filipa Latinovicza, Na rubu pameti, Banket u Blitvi i Zastave*. Krležina antropologija ljubavnog odnosa pokazuje da, iako se žena muškarcu javlja kao *objavljeno* životnog smisla i ispunjenje egzistencijalne praznine, na koncu uvijek slijedi razočarenje. Uočavaju se Krležini ironični prikazi građanskih brakova (bračnih kriza i bračnih trokuta),

kupoprodajnih bračnih ugovora, savršene sreće bračnog života, braka kao nespretne i nesretne kombinacije temperamenata i karaktera te ljubavi kao *laži nad lažima*. Najprikladniji model literarnog uobličjenja svoje vizije ženskog pisac pronalazi u fatalnoj ženi koja, rušeći konvencije i tabue, destruiira i samu sebe. Analizom se likova (Charlotte, Olge, Laure, Regine, Bobočke, Jadvice, Vande, Ingrida, Dolores, Solvejge, Karin i Ane) u Krležinoj proznoj prezentaciji žene pokazao odjek mizogino obojane misli Arthura Schopenhauera, Friedricha Nietzschea i Otta Weiningera te teza psihoanalitičara Sigmunda Freuda, koji ženu determiniraju u zadatosti njenoga spola. Kako je žena određena tijelom, a ne duhom, modeliranje tjelesnog portreta ženskog lika za Krležu je važan element karakterizacijskog postupka u kojem se, naglašenom poetizacijom, formira *šik* izgled njegovih heroína. Literarni se identitet Krležinih ženskih likova konstruira imenovanjem (ime je biljeg), intelektualnom i moralnom subordiniranošću žene u odnosu na muškarca, ali i izraženom *voljom za moći*, koja se očituje kroz smjelo žensko prepuštanje nagonskom. Umnogome slične piščeve junakinje literarizacija su Weiningerove *žene bludnice* koja obara svijet muškog konstrukta te tako postaje, u ničeanskom smislu riječi, *rušiteljica* staroga i *stvarateljica* novoga poretka vrijednosti u kojem trijumfira tijelo. Pokazalo se da dijalektički razvoj Krležine koncepcije demonske žene kreće od Charlotte Castelli i vodi do sofisticirane Ane Borongay, koja za razliku od ostalih Krležinih žena (kojih se portreti uglavnom razaznaju kroz introspekcije muških likova izražene njihovim unutarnjim monolozima), u posljednjoj knjizi romana *Zastave* ima svoj glas i progovara o bitnim egzistencijalnim temama: ljubavi, umjetnosti i smrti. Pri Ani Borongay, koja predstavlja sintezu svega što tvori Krležinu koncepciju vječno ženskog, dolazi do brisanja oštrih granica spolno/rodne određenosti te ona postaje simbolom biseksualiteta umjetnika. Gotovo redovita smrt ženskog lika na koncu priče izraz je nemoći muškarca da obuzda žensko i podredi ga sebi. Iako je nerazumijevanje među spolovima najvažniji topos krležijanske antropologije, smatramo da je Krleža pred vječno ženskim literarno izrazio poštovanje, strah i drhtanje.

THE CONCEPTION OF WOMAN IN MIROSLAV KRLEŽA'S PROSE: FROM CHARLOTTA CASTELLI TO ANA BORONGAY

The topic of woman and male-female relations is one of Krleža's constant and recognisable literary preoccupations. Based on the study of relevant literature on the writer's prose, it is obvious that the subject was dealt with in a relatively small number of texts. We exposed the concept of woman in Miroslav

Krleža's prose through an analysis of the writer's dominant female characters, their relationship to male characters, and the characterisation procedures by which he made a presentation of the *eternally female*. The analysis includes the narrative part of Krleža's opus in which female characters constitute an important structural element of works with a special accentuation of female characters realised in prose fragments of *Glembajevi* and in the novels *Povratak Filipa Latinovicza*, *Na rubu pameti*, *Banket u Blitvi* and *Zastave*. Krleža's anthropology of the love relationship shows that even though woman appears to man as the *manifestation* of life's meaning and fulfillment of existential emptiness, there is always disappointment in the end. We notice Krleža's irony of civil marriages (marriage crises and marriage triangles), marriage sales contracts, the *perfect happiness* of married life, marriage as a clumsy and unhappy combination of temperament and character, and love as the *biggest lie of all*. The writer finds the most suitable model of literary formulation of his vision of the female in the *femme fatale* who, by breaking conventions and taboos, destroys herself. The analysis of the characters (Charlotta, Olga, Laura, Regina, Bobočka, Jadviga, Vanda, Ingrida, Dolores, Solvejge, Karin and Ana) showed in Krleža's prose presentation of woman the echo of misogynistic thoughts of Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche and Otto Weininger, as well as the theses of the psychoanalyst Sigmund Freud, who determine woman in the preconception of her sex. As woman is so determined by body rather than spirit, modeling of the physical portrait of the female character is an important element of the characterisation process for Krleža, characterisation process in which, with accentuated poetisation, a *chic* look of his heroines is formed. The literary identity of Krleža's female characters is constructed by naming (the name is a mark), the intellectual and moral subordination of woman in relation to man, but also with a pronounced *will for power*, manifested through a bold female giving in to the urge. Greatly similar writer's heroines are a literarisation of Weininger's *woman prostitute* who overthrows the world of the male construct and thus becomes, in the Nietzschean sense of the word, the *destroyer* of the old and the *creator* of a new order of values in which the body triumphs. It shows that the dialectical development of Krleža's conception of the demonic woman starts with Charlotta Castelli and leads to the sophisticated Ana Borongay, who, unlike other female characters in Krleža, whose portraits are shown only through introspection of male characters, expressed in their inner monologues, in the last volume of the novel *Zastave* has her own voice and speaks up about important existential issues: love, art and death. In the character of Ana Borongay, who represents a synthesis of everything what makes Krleža's conception of the eternally female, sharp borders of sexual/

gender definiteness are erased and she becomes a symbol of bisexuality of artists in general. Almost regular death of a female character at the end is an expression of the incapacity of man to suppress and submit woman. Although the misunderstanding between the sexes is the most important topic of Krleža's anthropology, we consider that Krleža expressed his respect, fear and trembling in a literary way toward the notion of the eternally female.

ENIS ZEBIĆ

Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia

1968. – 10 I 50 GODINA POSLIJE

Objavljivanje tematskog bloka povodom desete godišnjice »lipanjskih gibanja« 1968. godine bio je dovoljan razlog za smjenjivanje uredništva *Studentskog lista*, novina studenata Sveučilišta u Zagrebu. Što je tamo bilo napisano, čime su bili inspirirani autori tih tekstova te zašto je vlast brahijalno reagirala? Koliko je u tom tematskom bloku bila zastupljena zagrebačka, koliko beogradska, a koliko europska »šezdeset i osma«? Jesu li tadašnje ocjene i danas relevantne? Mogu li ideje studentskih prosvjeda prije 50 godina pomoći razumijevanju i mijenjanju svijeta oko nas?

1968 – 10 AND 50 YEARS LATER

The publication of the thematic block on the occasion of the tenth anniversary of the "June Protests" in 1968 was reason enough for dismissing the editorial board of the *Studentski list*, a journal of students of the University of Zagreb. What was written there, what was the inspiration of the authors of these texts, why did the authorities react so violently? How much were the issues in that thematic block related to the "sixty-eight" in Zagreb, how much in Belgrade, and how much in Europe? Is their approach still valid today? And – finally – can the ideas of the student protests fifty years ago help us understand and change the world around us?

DŽEVAD ZEČIĆ

*Univerzitet u Zenici, Bosna i Hercegovina /
University of Zenica, Bosnia and Herzegovina*

RASLOJAVANJE BESKONAČNOSTI KOD FRANE PETRIĆA

Frane Petrić smatra da »Priroda nas, dakle, po redu, vodi do točke, do linije, do površja, do tijela, do jedinice, do brojeva«. To sačinjava cjelokupnu znanost koja se naziva matematika. Veličine mogu biti kontinuirane ili diskretne. Nadalje, on određuje da je kontinuirano ono što se proteže, a diskretno ono što se odsijeca od kontinuiranoga. Kontinuum je od prirode, dok je broj djelo ljudskog razuma. Znanost o kontinuumu naziva se geometrija, a znanost o diskretima naziva se aritmetika. Kontinuum je stariji i prvotniji od svakog dijeljenja i njegovo dijeljenje, izvršeno snagom čovjekova razmišljanja, proizvelo je broj. Petrić smatra da dijeljenje kontinuumu ne može ići u beskonačnost i da se (njime) dolazi do najmanjeg prostora koji je prostorni minimum. Tada prestaje dijeljenje kontinuumu. To je minimum prostora, ali nije točka. Oboje, i diskretum i kontinuum su različite beskonačnosti. Što je Petrić smatrao pod najmanjim prostorom? Ta pitanja o kontinuumu koja razmatra Petrić tada su bila neriješena. Inače, pitanja neprebrojivosti kontinuumu i raslojavanja beskonačnosti vezana su za matematičare Georga Cantora (1845.–1918.) i Richarda Dedekinda (1831.–1916.), koji su uspjeli riješili dio tajne o kontinuumu.

DELAMINATION OF INFINITY IN FRANE PETRIĆ'S THOUGHT

Frane Petrić thinks that "Nature, in its intrinsic order, leads to the point, to the line, to the surface, to the body, to the unit, and finally to the numbers", which comprises the whole science called mathematics. Sizes may be continuous or discrete. Furthermore, Petrić determines that continuity encapsulates extension, while the discrete implies what is cut off from continuity. The continuum is of nature, while the number is a product of human reason. The science of continuity is called geometry, while discrete items are related to arithmetic. The continuum is older and precedes all divisions. The division of continuity done by the power of the human mind produced the number. Petrić assumes that the division of continuity cannot go ad infinitum and the final infinitesimal space must be reached. Thus, the process of the division of continuity is ceased which is the minimum of space, but not the point. Both discretum

and the continuum are infinities. What did Petrić think by the notion of the smallest space? The notion of the continuum was unresolved at the time. The questions of the uncountable continuum and delamination of infinity were related to Georg Cantor (1845–1918) and Richard Dedekind (1831–1916), who succeeded in partially solving the secret of the continuum.

MLADEN ŽIVKOVIĆ

Vis, Hrvatska /

Vis, Kroatien

**HRVATSKA KULTURA I POVIJEST
U PROMIŠLJANJU PROFESORA DANILA PEJOVIĆA
Prigodom 90. godišnjice rođenja profesora Danila Pejovića**

Ovaj je rad izraz zahvalnosti profesoru od koga smo mnogo naučili slušajući njegova zanimljiva predavanja. Svjedočili smo njegovoj iznimnoj erudiciji, predanosti i zauzetosti za različite teme (npr. iz estetike, povijesti filozofije, Hegelove fenomenologije, filozofije jezika itd.). Opus profesora Pejovića nije opsegom velik. Svaki njegov rad, počevši od onih koji imaju svega nekoliko stranica pa do opsežnih studija, odlikuje se briljantnom misaonošću, jasnoćom izričaja, novinom uvida i minucioznom upućenošću u predmet rasprave, odmjerenošću u polemici i nadasve aktualnošću. U ovom će izlaganju biti dan uvid u široki raspon tema o kojima je profesor pisao. Izdvojit ću njegove radove koji daju osnovu za filozofsko razumijevanje posebnosti i osobitosti hrvatske povijesti, baštine i kulture. Ovo nam je danas iznimno potrebno jer mislimo da su stvorene pretpostavke za stvaranje jedne takve sinteze koja bi nadišla parti-kularne uvide i sve isključivosti radi cjelovitog razumijevanju osebnosti i posebnosti hrvatske povijesti, baštine i kulture. Nekoliko takvih radova profesora Pejovića daju jezgru i naputak kako bi mogla izgledati jedna takva sinteza.

**DANILO PEJOVIĆ'S REFLEXION
ÜBER DIE KROATISCHE KULTUR UND GESCHICHTE
Zum 90. Geburtstag von Professor Danilo Pejović**

Dieser Beitrag ist ein Ausdruck der Dankbarkeit gegenüber Professor Danilo Pejović. Wir haben viel von ihm gelernt, indem wir seinen interessanten Vorträgen lauschten. Wir haben seine außergewöhnliche Gelehrsamkeit und

Hingabe an die ästhetischen Themen, die Geschichte der Philosophie, Hegels Phänomenologie, die Philosophie der Sprache bezeugt. Opus Professor Pejovićs ist nicht groß. All seine Arbeit, von kurzen bis hin zu ausgiebigen Studien, ist ebenso nachdenklich. Seine Beiträge sind durch die Klarheit des Ausdrucks, Originalität der Einsicht und enormes Wissen über das Thema der Debatte charakterisiert. Seine Polemik wird gemessen. Seine Werke sind heute noch immer aktuell. Dieser Beitrag bietet einen Einblick in eine Vielzahl von Themen, über die der Professor geschrieben hat. Wir werden auf seine Werke hinweisen, die die Grundlage für das philosophische Verständnis der kroatischen Geschichte, Erbe und Kultur bilden. Heute ist das extrem wichtig, weil wir meinen, dass die Voraussetzungen für die Schaffung einer solchen Synthese geschaffen werden. Diese Synthese würde die besonderen Einsichten und Exklusivitäten für ein vollständiges Verständnis der kroatischen Geschichte, Erbe und Kultur übertreffen. Mehrere solche Arbeiten von Professor Pejović geben den Kern und die Anweisungen zu einer solchen Synthese.

27. DANI FRANE PETRIĆA

Adresar izlagača

27th DAYS OF FRANE PETRIĆ

Addresses of the speakers

**Simpozij
LJUDSKA PRIRODA**

**Symposium
HUMAN NATURE**

Eva D. Bahovec

University of Ljubljana
Faculty of Arts
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ebahovec@yahoo.com

Pavo Barišić

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: pavo@ifzg.hr

Barbara Bece

Psunjska 28
HR-31431 Čepin
Croatia
e-mail: bece.barbara@gmail.com

Josip Berdica

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Stjepana Radića 13
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: jberdica@pravos.hr

Anton Berishaj

University of Pristina
Faculty of Philosophy
Rr. Nënë Tereza
XK-10000 Prishtinë
Kosovo
e-mail: anton.berishaj@uni-pr.edu

Ilona Rózsa Bertók

University of Pécs
Faculty of Humanities
Department of Philosophy
Zichy Gyula u. 7
H-7624 Pécs
Hungary
e-mail: rozsa.bertok@gmail.com

Dunja Bonačić

Sv. Josipa Radnika 12
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: omg.dunja@gmail.com

Francis Brassard

RIT Croatia
Don Frana Bulića 6
HR-20000 Dubrovnik
Croatia
e-mail: frbrassard@gmail.com

Ivana Buljan

Augusta Šenoa 21
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ibuljan2@ffzg.hr

Igor Čatić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet strojarstva i brodogradnje
Ivana Lučića 5
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: igor.catic@fsb.hr

Berislav Čović

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: bcovic@ffzg.hr

Borislav Dadić

Kašićeva 15
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: bdadic@gmail.com

Tomislav Dretar

Alojzija Stepinca 3
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: tdretar2@gmail.com

Bruno Dronjić

Prenjska 18
HR–31431 Čepin
Croatia
e-mail: brunodronji@gmail.com

Jelena Đurić

Univerzitet u Beogradu
Institut za filozofiju i društvenu teoriju
Kraljice Natalije 45
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: jelena.el@gmail.com

Ivo Džinić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: idzinic@hrstud.hr

Jakov Erdeljac

Karlovačka cesta 5
HR–47280 Ozalj
Croatia
e-mail: crgjacob@gmail.com

Predrag Finci

Flat 5, Rosa Freedman 17
Claremont Way
NW2 1AJ London
United Kingdom
e-mail: predrag.finci@gmail.com

Iva Fofić

Ulica J. J. Strossmayera 1
HR–34000 Požega
Croatia
e-mail: iva.fofic1995@gmail.com

Ivana Greguric

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ibanez_ivana@yahoo.com

Snježana Husić

Šetalište Markantuna de Dominisa 2
HR-51280 Rab
Croatia
e-mail: shusic@ffzg.hr

Hasnija Ilazi

University of Pristina
Faculty of Philosophy
Rr. Nënë Tereza
XK-10000 Prishtinë
Kosovo
e-mail: hasnije.ilazi@uni-pr.edu

Ivana Ivančić Medved

Srednjoškolski đački dom Osijek
Radićeva 6
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: anavicicnavi@yahoo.com

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu
bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ljanes@unizg.hr

Melita Jerolimov

Selecta savjetovanje
Ivana Gorana Kovačića 11
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: melita.jerolimov@gmail.com

Ljudevit Fran Ježić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ljfjezic@gmail.com

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Goran Kardaš

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: gkardas@ffzg.hr

Ivana Knežić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: iknezic@unizd.hr

Marijana Kolednjak

Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Varaždin
104. brigade 1
HR-42000 Varaždin
Croatia
e-mail: marijana.kolednjak@unin.hr

Marko Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: markokos.mail@gmail.com

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomislav.krznar@ufzg.hr

Gottfried Küenzlen

Universität der Bundeswehr München
Fakultät für Staats- und Sozialwissen-
schaften
D–85577 Neubiberg
Germany
e-mail: gottfried.kueenzlen@unibw.de

Damir Kukić

Univerzitet u Zenici
Filozofski fakultet
Fakultetska 3
BA–72000 Zenica
Bosnia and Herzegovina
e-mail: damirkukic@yahoo.com

Boštjan Lenart

Tomšičeva 7
SI–2380 Slovenj Gradec
Slovenia
e-mail: bboštjanlenart@gmail.com

Jelena Loborec

Sveučilište u Zagrebu
Geotehnički fakultet u Varaždinu
Hallerova aleja 7
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: jelena.loborec@gmail.com

Nenad Malović

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38, p. p. 432
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: nenad.malovic@vz.t-com.hr

Analisa Marić

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno-tehnološki fakultet
Prilaz baruna Filipovića 28a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: analisa.maric@gmail.com

Mile Marinčić

Visoka škola Ivanić-Grad
Moslavačka 11
HR–10310 Ivanić-Grad
Croatia
e-mail: marincic.mile@gmail.com

Ljubica Matek

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: lmatek@ffos.hr

Béla Mester

Hungarian Academy of Sciences
Research Centre for the Humanities
Institute of Philosophy
4 Tóth Kálmán u.
H–1097 Budapest
Hungary
e-mail: mester.bela@btk.mta.hu

Predrag Milidrag

Univerzitet u Beogradu
Institut za filozofiju i društvenu teoriju
Kraljice Natalije 45
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: predrag.milidrag@gmail.com

Arto Mutanen

Finnish National Defence University
Finnish Naval Academy
Suomenlinna
FI-00190 Helsinki
Finland
e-mail: arto.mutanen@gmail.com

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@yahoo.com

Boško Pešić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: bpesic@ffos.hr

Tomislav Petković

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet elektrotehnike i računarstva
Zavod za primijenjenu fiziku
Unska 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomlislav.petkovic@fer.hr

Andrew Pinsent

University of Oxford
Ian Ramsey Centre for Science and
Religion
Gibson Building
Radcliffe Observatory Quarter
Woodstock Rd.
OX2 6GG Oxford
United Kingdom
e-mail: andrew.pinsent@theology.ox.ac.uk

Gašper Pirc

Pugljeva 34
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: gpirc.af@gmail.com

Ivan Platovnjak

Ulica stare pravde 11
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ivan.platovnjak@teof.uni-lj.si

Maja Poljak

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: mpoljak@unizd.hr

Biljana Radovanović

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Ćirila i Metodija 2
RS-18000 Niš
Serbia
e-mail: biljana.radovanovic9@gmail.com

Nino Raspudić

Sokolgradska 28a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: nraspudi@ffzg.hr

Andrea Ratković

Belilo 51
RS-21205 Sremski Karlovci
Serbia
e-mail: andrearatkovic08@gmail.com

Roni Rengel

Krešimira Baranovića 2
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ronirengel@gmail.com

Vani Roščić

Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
HR–23000 Zadar
Croatia
e-mail: vroscic@unizd.hr

Damir Sekulić

Ksavera Šandora Đalskog 34
HR–35000 Slavonski Brod
Croatia
e-mail: damirsekulic.piko@gmail.com

Marija Selak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.selak@gmail.com

Marko Sičanica

Marije Jurić Zagorke 25
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: markosicanic@gmail.com

Michal Sládeček

Univerzitet u Beogradu
Institut za filozofiju i društvenu teoriju
Kraljice Natalije 45
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: sladecek7@gmail.com

Mikolaj Slawkowski-Rode

University of Warsaw
Institute of Philosophy
Krakowskie Przedmieście 3
PL–00-927 Warszawa
Poland
e-mail: m.slawkowski-rode@uw.edu.pl

Damir Smiljanić

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Dr Zorana Đinđića 2
RS–21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: dr_smiljanic@ff.uns.ac.rs

Goran Sunajko

Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*
Frankopanska 26
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: goransunajko@yahoo.com

Željko Šarić

Univerzitet u Banjoj Luci
Filozofski fakultet
Drage Malića 7/30
BA–78000 Banja Luka
Bosnia and Herzegovina
e-mail: saric.zeljko@gmail.com

Marjan Šimenc

Pasterkova 9
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: marjan.simenc@pei.si

Matija Mato Škerbić
Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: matijaskerbic@gmail.com

Fulvio Šuran
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
M. Ronjgova 1
HR-52000 Pula
Croatia
e-mail: fsuran@unipu.hr

Edin Tabak
Univerzitet u Zenici
Filozofski fakultet
Fakultetska 3
BA-72000 Zenica
Bosnia and Herzegovina
e-mail: edin.tabak@graduate.curtin.edu.au

Iris Tićac
Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: iticac@unizd.hr

Draženko Tomić
Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Odsjek u Čakovcu
A. Starčevića 55
HR-40000 Čakovec
Croatia
e-mail: drazenko.tomic@ufzg.hr

Lino Veljak
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lveljak@ffzg.hr

Marko Vučetić
Sveučilište u Zadru
Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: mvucetic@unizd.hr

Željko Vučković
Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
Podgorička 4
RS-25240 Sombor
Serbia
e-mail: zeljko.sombor@yahoo.com

Gentian Vyshka
Lagja 1
Rr. Kostaq Cipo, Pall. 2/19
AL-1000 Tiranë
Albania
e-mail: gvyshka@yahoo.com

Ivana Zagorac
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: izagorac@ffzg.hr

Saša Zavrtnik

Sveučilište u Zagrebu
Geotehnički fakultet u Varaždinu
Hallerova aleja 7
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: zasada_life@hotmail.com

Joca Zurc

Okayama University
House for International Students and
Researchers
3-1-1 Tsushima-naka, Kita-ku
JP–Okayama 700-0082
Japan
e-mail: joca.zurc@guest.arnes.si

Wojciech Zyzak

Pontifical University of John Paul II
Faculty of Theology
U. Kanonicza 25
PL–31-022 Krakow
Poland
e-mail: wzyzak@gmail.com

Martina Žeželj

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: mzezelj1@gmail.com

Damir Žubčić

Sveučilište u Zagrebu
Veterinarski fakultet
Heinzelova 55
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dazubcic@vef.hr

Simpozij
HRVATSKA FILOZOFIJA
U INTERAKCIJI I KONTEKSTU

Symposium
CROATIAN PHILOSOPHY
IN INTERACTION AND CONTEXT

Davor Balić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: dbalic@ffos.hr

Bruno Ćurko

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: bcurko@ffst.hr

Josip Guć

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Centar za integrativnu bioetiku
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: jguc@ffst.hr

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu
bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ljanes@unizg.hr

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Monika Jurić Janjik

Sveučilište u Zagrebu
Muzička akademija
Trg Republike Hrvatske 12
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: monika8@gmail.com

Marko Kardum

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mkardum@hrstud.hr

Ivan Kolev

St. Kliment Ohridski University of Sofia
Faculty of Philosophy
Bul. Tsar Osvoboditel 15
BG-1504 Sofia
Bulgaria
e-mail: ivangkolev@gmail.com

Mislav Kukoč

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mkukoc@hrstud.hr

Anita Lunić

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Sinjska 2
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: anitalunic@yahoo.com

Željka Metesi Deronjić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: zmeteside@hrstud.hr

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@yahoo.com

Hrvoje Potlimbrzović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: hpotlimbrzovic@ffos.hr

Matija Mato Škerbić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mskerbic@hrstud.hr

Nives Triva

Gimnazija Antuna Vrančića
Put Gimnazije 64
HR-22000 Šibenik
Croatia
e-mail: nives.triva@gmail.com

Enis Zebić

Kralja Zvonimira 119
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: enis.zebic@gmail.com

Dževad Zečić

Univerzitet u Zenici
Fakultetska 1
BA-72000 Zenica
Bosnia and Herzegovina
e-mail: dzevad.zecic@unze.ba

Mladen Živković

Galija 1
21480 Vis
Croatia
e-mail: mlazivko@inet.hr

**Predstavljanje projekta
BIOETHICAL EDUCATION AND
ATTITUDE GUIDANCE FOR
LIVING ENVIRONMENT
(BEAGLE)**

**Presentation of the project
BIOETHICAL EDUCATION AND
ATTITUDE GUIDANCE FOR
LIVING ENVIRONMENT
(BEAGLE)**

Bioethical Education and Attitude Guidance for Living Environment ili *BEAGLE* bioetički je projekt, financiran i odobren od strane Europske unije, koji okuplja internacionalne partnere iz mediteranskog bazena, s ciljem promocije otvorene edukacije i inovativnih obrazovnih praksi. Udruge *Mala filozofija* (Hrvatska), *StePS* (Italija) i *InternetNow!* (Grčka), zajedno s Centrom za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu (Hrvatska) i Teološkim fakultetom Sveučilišta u Ljubljani (Slovenija), odlučili su podijeliti dosadašnja iskustva s namjerom razvijanja novih, koja će im pomoći u kreiranju, testiranju i implementiranju inovativnih metoda učenja i poučavanja temeljenih na bioetičkim vrijednostima.

Pokretačka ideja leži u potrebi novog pristupa poučavanju u kontekstu recentnog rapidnog razvoja tehnologije. Obrazovni sustavi i profesori teško drže korak s novim tehničkim mogućnostima, tako da je namjera ovog projekta pružiti edukatorima metodološki okvir i smjernice koje će im pomoći pri uvođenju inovativnih praksi u suvremenom okruženju. S druge strane, poput učitelja, i učenici pokušavaju držati korak sa suvremenim okruženjem, okruženjem koje potiskuje odgovoran odnos spram okoliša, odnosno prirode. Partneri projekta *BEAGLE* nalaze motivaciju u uvjerenju da bioetičke vrijednosti i kritičko mišljenje više no ikad sačinjavaju ključne sastavnice razvoja demokratskog, pluralističkog, ekološki osviještenog i otvorenog društva, zbog čega je potrebno premjestiti fokus obrazovanja upravo na te elemente.

Svrha je projekta razvoj konkretnih smjernica bioetičke edukacije, koje će pomoći učiteljima pri implementaciji vještina višeg reda, osobito kritičkog mišljenja. Uz to, razvojem obrazovnih materijala i priručnika, *BEAGLE* će unaprijediti razvoj nastavnog osoblja, a dostupni će materijali uključivati i upute za praktičnu primjenu edukacijskih strategija – poput organiziranja i vođenja bioetičkih radionica, razvijanja sokratovskog dijaloga u učionicama i slično. Fokus na vođenju bioetičkih radionica proizlazi upravo iz jednake posvećenosti projekta učenicima i učiteljima, s obzirom na to da je njihov cilj razvijanje bioetičkih vrijednosti i kritičkog mišljenja kod učenika. Nadalje, *BEAGLE* će razviti transnacionalni školski kurikulum za bioetičku edukaciju unutar kojeg će revidirati dosadašnju zastupljenost bioetičkih vrijednosti i kritičkog mišljenja u školama. U konačnici, razvoj *BEAGLE online*-arhive i

mreže za bioetičku edukaciju povezat će sve profesore i učitelje preko otvorene platforme koja će optimizirati razmjenu iskustava i potaknuti bržu implementaciju inovativnih metoda.

Projekt će biti predstavljen u okviru međunarodnog simpozija *Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu*, u četvrtak, 27. rujna 2018., u 20.30 sati, u hotelu *Kimen* u Cresu.

Bioethical Education and Attitude Guidance for Living Environment or *BEAGLE* is a bioethical project funded and approved by the European Union, which brings together international partners from the Mediterranean Pool with the aim of promoting open education and innovative educational practices. Associations *Mala filozofija* (Croatia), *StePS* (Italy) and *InternetNow!* (Greece) with Centre for Integrative Bioethics, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split (Croatia) and Faculty of Theology, University of Ljubljana (Slovenia), have decided to share their experiences with the intention of developing new ones, which will help them in the creation, testing and implementation of innovative methods of education and teaching based on bioethical values.

The idea that drives this project forward is that recent rapid development of technology requires a new approach to teaching. Education systems and professors are struggling to keep up with new technical capabilities, and the purpose of the project is to provide educators with a methodological framework and guidelines that will help them with introducing innovative practices in the contemporary environment. On the other hand, same as teachers, students are trying to keep up with the contemporary surroundings, surroundings which suppress the relationship with the environment, more precisely with the nature. *BEAGLE*'s partners are motivated to believe that bioethical values and critical thinking are crucial elements, now more than ever, of the development of a democratic, pluralistic, ecologically aware open society, which is why the focus of general education should be shifted on these elements. The *BEAGLE* project, therefore, as the primary user of this project sees students (6 to 18 years old) equally as teachers.

The purpose of the project is to develop concrete guidelines for bioethical education that will assist teachers in implementing higher order skills, especially critical thinking. Additionally, with the development of educational materials and manuals *BEAGLE* will further improve the development of teaching staff, and the available materials will also address the practical application of educational strategies – such as organizing and conducting bioethical workshops, developing Socratic dialogue, etc. Given that the project is devoted equally to students and teachers, the focus will be on the conduct of bioethical work-

shops with the aim of developing bioethical values and critical thinking in students. Furthermore, BEAGLE will develop a transnational school curriculum for bioethical education in which will revise the current representation of bioethical values and critical thinking in schools. Ultimately, the development of the BEAGLE online archive and bioethical education network will link all teachers and educators across an open platform that will optimize the exchange of experiences and encourage faster implementation of innovative methods.

The project will be presented in the framework of the international symposium *Croatian Philosophy in Interaction and Context*, on Thursday, September 27, 2018, at 8:30 p.m., in the *Kimen Hotel* in Cres.

DONATORI
27. DANA FRANE PETRIĆA

DONORS OF
THE 27th DAYS OF FRANE PETRIĆ

**DONATORI 27. DANA FRANE PETRIĆA /
DONORS OF THE 27th DAYS OF FRANE PETRIĆ**

**Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske /
Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia**

**Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County**

**Grad Cres /
Town of Cres**

**Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku /
Centre of Excellence for Integrative Bioethics**

**Turistička zajednica Grada Cresa /
Tourist Board of Cres**

Cresanka d.d.

**Projekt *Znanost, teologija i humana filozofija: srednjoeuropske i
istočnoeuropske perspektive* /
Project *Science, Theology and Humane Philosophy: Central and
Eastern European Perspectives***

DANI FRANE PETRIĆA

Kronologija
1992.–2018.

DAYS OF FRANE PETRIĆ

Chronology
1992–2018

- 1992** ○ Suvremena filozofska gibanja u Hrvatskoj, Sloveniji i Herceg-Bosni / Contemporary Philosophical Movements in Croatia, Slovenia and Bosnia and Herzegovina
- 1993** ○ Platon i platonizam / Plato and Platonism
 ○ Jezik i mišljenje, književnost i filozofija / Language and Thought, Literature and Philosophy
 ○ Stručni skup nastavnika filozofije i logike / Meeting of Lecturers of Philosophy and Logic
- 1994** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Filozofija prirode / Philosophy of Nature
- 1995** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Ekologija / Ecology
- 1996** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Lijepo u prirodi i umjetnosti / The Beautiful in Nature and the Fine Arts
- 1997** ○ 400. obljetnica smrti Frane Petrića / 400th Anniversary of the Death of Frane Petrić
- 1998** ○ Platon – platonizam – Petrić / Plato – Platonism – Petrić
 ○ Izazovi bioetike / The Challenges of Bioethics
- 1999** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
 ○ Teorija kaosa / Theory of Chaos
- 2000** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
 ○ Filozofija vremena / Philosophy of Time
- 2001** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
 ○ Bioetika i znanost u novoj epohi / Bioethics and Science in the New Epoch
- 2002** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
 ○ Filozofija i tehnika / Philosophy and Technology

- 2003** ○ Petrić – platonizam – aristotelizam / Petrić – Platonism – Aristotelianism
○ Demokracija i etika / Democracy and Ethics
- 2004** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija i odgoj u suvremenom društvu / Philosophy and Education in Contemporary Society
- 2005** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Teorija relativnosti i filozofija: Povodom 100. obljetnice Einsteino-ve Specijalne teorije relativnosti / Theory of Relativity and Philosophy: In Celebration of the 100th Anniversary of Einstein's Special Theory of Relativity
- 2006** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija, znanost, religija: Kompleksnost odnosa i granice dijaloga / Philosophy, Science, Religion: Complexity of Relations and Limits of Dialogue
- 2007** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Čovjek i kultura / Human and Culture
- 2008** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija i globalizacija / Philosophy and Globalization
- 2009** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Filozofija i mediji / Philosophy and Media
- 2010** ○ Petrić i renesansne filozofske tradicije / Petrić and Renaissance Philosophical Traditions
○ Pitanja identiteta / Questions of Identity
- 2011** ○ Od Petrića do Boškovića: Mijene u filozofiji prirode / From Petrić to Bošković: Changes in the Natural Philosophy
○ Filozofska gibanja na jugoistoku Europe / Philosophical Trends in Southeast Europe

- 2012** ○ Od Petrića do Boškovića: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu / From Petrić to Bošković: Croatian Philosophers in the European Context
- Ideja sveučilišta / The Idea of the University
- 2013** ○ Od Petrića do Boškovića: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu / From Petrić to Bošković: Croatian Philosophers in the European Context
- Perspektive filozofije / Perspectives of Philosophy
- 2014** ○ S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context
- Povijesni svijet / Man-Made World
- 2015** ○ S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context
- Zdravlje i kultura / Health and Culture
- 2016** ○ Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context
- Jezik i spoznaja / Language and Cognition
- 2017** ○ Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context
- Filozofija i ekonomija / Philosophy and Economy
- 2018** ○ Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context
- Ljudska priroda / Human Nature

IZDAVAČ: Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb

ISSN: 1848-2228

ZA IZDAVAČA: Tomislav Krznar

UREDNICI: Lidija Knorr, Marija Selak, Bruno Ćurko,
Mira Matijević

POSLOVNA TAJNICA: Mira Matijević

PRIJEVODI I LEKTURA: Bruno Ćurko, Hrvoje Jurić, Lidija Knorr,
Željka Metesi Deronjić, Damir Sekulić, Marija Selak

KOREKTURA: Bruno Ćurko, Josip Guć, Hrvoje Jurić, Lidija Knorr,
Željka Metesi Deronjić, Luka Perušić, Marija Selak

PRIJELOM TEKSTA: Stjepan Ocvirk

TISAK: GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA: 500 primjeraka